

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

**Vymezování panství kláštera
Hradisko u Olomouce ve středověku**

Magisterská diplomová práce

Mgr. Jakub Novák

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Šlézar, PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci *Vymezování panství kláštera Hradisko u Olomouce ve středověku* vypracoval samostatně, pod odborným vedením vedoucího, a uvedl jsem všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 2. května 2019

Mgr. Jakub Novák

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi byli při psaní práce nápomocni. Velký dík patří mé rodině a také vedoucímu PhDr. Pavlu Šlézarovi, PhD.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Metodologie	6
2.1	Základní literatura a dějiny bádání	6
2.2	Písemné prameny kláštera do závěru 15. století	9
2.3	Postupy terénní prospekce	14
3	Způsoby vytyčování hranice v pramenech kláštera Hradisko.....	17
3.1	Umělá hraniční znamení – kopce.....	23
4	Vymezování panství kláštera Hradisko	29
4.1	Hranice mezi majetky kláštera, Konicí a Lešany.....	38
4.1.1	Terénní prospekce hranice mezi majetky kláštera, Konicí a Lešany.....	42
4.1.2	Lokalizované objekty	46
4.2	Les Velká a Malá Střelná	66
4.2.1	Terénní prospekce lesa Velká a Malá Střelná	69
4.3	Les u Domašova a Lašťan.....	73
4.3.1	Terénní prospekce lesa u Domašova a Lašťan	79
4.3.2	Lokalizované objekty	85
4.4	Hranický újezd	89
4.4.1	Terénní prospekce Hranického újezdu	92
4.5	Olomoucko.....	96
4.5.1	Terénní prospekce Olomoucka.....	98
5	Závěr.....	101
6	Seznam příloh.....	102
7	Prameny a literatura	105
8	Summary	111

1 Úvod

Řekne-li se slovo hranice, nemusí se tento pojem vždy nutně vztahovat k linii, pásu, nebo určitému prostoru, který od sebe odděluje území dvou států. Hranice nacházíme i mezi mnohem menšími subjekty, jakými mohou být jednotlivá panství i usedlosti. Hranice odděluje také rozdílné berní obvody, farnosti, diecéze a hranice vymezená průběhem městských hradeb vydělovala působnost městského práva. V obecném měřítku tedy hranice definuje to, co ještě člověk ve vztahu k prostředí, v němž žije, považuje za vlastní, a co považuje za cizí.¹

V současnosti je studium hranic řazeno do široce pojatého medievistického diskurzu, který je reprezentován nejen tradičními obory, jakými jsou historie a archeologie, ale řadí se do něho i četná plejáda specializovaných disciplín a úzce vymezených badatelských směrů. Z metodologického hlediska problematika hranic a hraničení patřila především do zájmové oblasti historické geografie. Rostoucí zájmem o toto téma však uvedl do problematiky také další obory.²

V předkládané diplomové práci³ se budu zabývat možností rekonstrukce a identifikace přirozených i umělých hraničních bodů jmenovaných v písemných pramenech kláštera Hradisko u Olomouce. Právě skriptorium premonstrátské (původně benediktinské) kanonie je známé souborem listinných falz, která se velmi detailně zabývala vedením hranic klášterních majetků. Na základě analýzy listinného materiálu a poznatků předcházející historiografie budou vytipovány oblasti, ve kterých je možné se setkat s uměle vytvořenými hraničními znameními v podobě takzvaných „kopců“. Kromě studia historických pramenů, bude těžiště práce spočívat rovněž v terénní prospekci, zaměřené na identifikaci a dokumentaci pozůstatků těchto útvarů.

¹ Další aspekty smyslu slova hranice v chápání středověkého člověka SLIVKA, M.: *Hranice v mentálním chápání středověkého člověka*. *Archaeologia historica*, 29, 2004, s. 9–36. K pojetí krajiny a životního prostoru středověkého člověka v písemných pramenech tuzemské provenience nově pojednává KLIMEK, T.: *Krajiny českého středověku*. Praha 2014.

² Specializované historické vědní obory, kterými jsou například numizmatika, historická kartografie, historická topografie nebo etnografie, tak doplňuje aplikace dalších přírodovědných metod. Blíže MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení ve středověké střední Evropě*. Praha 2017 (disertační práce), s. 9.

³ Zpracování diplomové práce bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2019_011).

2 Metodologie

Z metodologického hlediska je práce rozdělena do třech základních kroků. V první fázi byla provedena rešerše dosavadní odborné literatury, která se věnovala hranicím a jejich vymezení se zaměřením na oblast střední Moravy a klášter Hradisko u Olomouce. Následuje důkladná analýza písemných pramenů kláštera až do závěru 15. století. Zde jsem závěrečnou selekci, prezentovanou ve formě dvou tabulek (tab. 1 a tab. 2), uzpůsobil tak, aby se vybrané dokumenty zabývaly především otázkou hranic kláštera. Její ambicí tedy rozhodně není předložit seznam veškerých písemných pramenů, které mají vazbu na klášter Hradisko. V poslední části studie došlo k vyhodnocení dat, získaných během realizace terénní prospekce. Zde představoval hlavní cíl identifikace, deskripce a dokumentace přirozených a umělých hraničních bodů.

2.1 Základní literatura a dějiny bádání

Základní přehled tuzemské i zahraniční literatury, zaměřené na otázku hranic a hraničení ve středověké střední Evropě, představila ve své disertační práci Markéta Marková. Reprodukovat její věcný přehled by tedy postrádalo hlubší smysl.⁴ Rád bych však upozornil na studii D. Janiše a J. Šenkýřové, kteří se hranicím věnovali z pohledu středověkých a raně novověkých písemných právních pramenů. Představili základní koncept členění hranic a upozornili na právní naučení v případě řešení sporných situací. Na mnoha místech přímo odkazují na písemnosti kláštera Hradisko, což jen podtrhuje důležitost jejich příspěvku pro téma sledované v mé diplomové práci.⁵

V rámci regionu střední Moravy byly v minulosti podrobeny studiu zejména majetkové hranice předních moravských institucí. Známý jsou studie, zabývající se například rozsahem olomouckého hradskeho obvodu, nebo strukturou držav olomouckého biskupství. Mezi dříve zkoumané subjekty patří pochopitelně také premonstrátský klášter Hradisko u Olomouce. Vedle do jisté míry problematického

⁴ MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení* s. 9–27. Autorka se hranicím věnovala také v řadě studií a článkách. Například Táž: *Vymezování hranic a jejich značení v přírodě ve středověku*. In: ŠIMŮNEK, R. (ed.): *Regiony – časoprostorové průsečíky?* Praha 2008, s. 98–106; Táž: *Hranice – teritorium a vymezení*. In: DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. – ZELENKA, J. – ŠIMŮNEK, R. (eds.): *Historiografické a historické problémy středověku*. Praha 2016, s. 22–25, 166–169.

⁵ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *Hranice statků a pozemků – jejich zachycení v písemných (právních) pramenech*. *Archaeologia historica*, 29, 2004, s. 193–202.

zakládacího privilegia kláštera vzbudil zájem historiografie, zaměřené na otázku majetkových hranic, soubor listinných falz, která velmi detailně popisují sporná území kláštera, soustředěná na Olomoucku, Šternbersku, Hranicku a Úsobrnku s Konickem.⁶

Základní a dodnes velmi přínosný rozbor pramenů kláštera až do roku 1300 publikoval v závěru 19. století český historik a pracovník Archivu města Prahy Josef Teige. Na jeho systematickou práci s klášterními dokumenty alespoň částečně navázal počátkem 20. století Viktor Pinkava. Svou pozornost však blíže soustředil především na analýzu falz, týkajících se sporných území na Úsobrnku (les Hluboký) a Šternbersku (les Střelná). Diplomatický rozbor klášterních listin z druhé poloviny 13. století prezentovali ve společné studii J. Šebánek a S. Dušková. Mimo jiné upozornili na skutečnost, že jen malé procento listin kláštera je dochováno v originále. Celkově jde jen o dvě listiny ze čtrnácti, z nichž jen listinu Beneše z Braníc z 29. března 1289 zařadili do písařského okruhu hradištského kláštera. Tato okolnost následně značně znesnadňuje přesné určení doby vzniku dokumentů. Všimli si také, že se ve sféře klášterního diplomatického materiálu dají pozorovat dvě základní kategorie – listiny donační a listiny, jimiž se řeší soudní spory o rozličné majetky.⁷

Mezi práce, které se hlouběji věnovali vymezení sporných území kláštera, se řadí především regionální vlastivědné studie. Na oblast Konicka a Úsobrnka se v 50. letech minulého století zaměřili například V. Richter a J. Mackerle. Do následujícího desetiletí se řadí článek R. Hikla. Mezi novější studie pak patří práce J. Doležela, P. Boliny a P. Šlézara.⁸

⁶ Základnímu vymezení olomouckého hradskeho obvodu se věnoval HOSÁK, L.: *Historický místopis hradskeho obvodu olomouckého do pol. 14.* Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica, 7, 1964, s. 45–90. K majetkům olomouckého biskupství na Moravě například HRABOVÁ, L.: *Ekonomika feudální državy olomouckého biskupství ve 2. polovině 13. století.* Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica, 20, Historica, 6, Praha 1964. K zakládacímu privilegii kláštera nověji WIHODA, M.: *Benediktinská kapitola v dějinách kláštera Hradištko u Olomouce.* In: JAN, L. – OBŠUSTA, P. (eds.): *Ve stopách sv. Benedikta.* Brno 2002, s. 29–38 a ELBEL, P.: *Hospodářské zázemí kláštera Hradištko u Olomouce v 11. a 12. století.* In: JAN, L. – OBŠUSTA, P. (eds.): *Ve stopách sv. Benedikta.* Brno 2002, s. 39–56.

⁷ TEIGE, J.: *Zpráva o pramenech dějin kláštera Hradištského u Olomouce (až do r. 1300).* Věstník Královské české Společnosti nauk v Praze, 12, Praha 1894 (vyd. 1895), s. 1–80; PINKAVA, V.: *O některých podvržených listinách kláštera Hradištského.* Časopis Matice moravské, 33, 1909, s. 392–400; ŠEBÁNEK J. – DUŠKOVÁ, S.: *Česká listina doby přemyslovské (Listina nižších feudálů duchovních – listina feudálů světských).* Sborník archivních prací, 6, 1956, č. 1, s. 187–188.

⁸ RICHTER, V.: *Krajina Moravského Třebovska.* Časopis společnosti přátel starožitností, 63, 1955, s. 40–49; MACKERLE, J. *Provincie Úsobrnka.* Severní Morava, 2, 1957, s. 23–26; Týž: *Letopis města Jevíčka.* Brno 1958; HIKL, R.: *Cesta Konická a otázky kolem ní.* Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1962, s. 1–8. DOLEŽEL, J.: *K etnické struktuře středověké kolonizace Dražanské vrchoviny.* Archaeologia historica, 28, 2003, s. 123–173; BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *K problematice falz vzniklých při majetkových sporech hradištského kláštera na severu Dražanské vrchoviny.* Časopis

O problematickém vymezení hranice klášterního lesa u Domašova na Šternbersku pojednávali nejdříve badatelé, publikující v německém jazyce. Ze závěru 19. století pochází studie E. Hawelky, na kterého v roce 1915 navázal K. Berger a později také J. Theimer.⁹ Po skončení druhé světové války a následném odsunu německého obyvatelstva, které tvořilo v uvedené oblasti většinu, zaměřila česká historická věda svou pozornost i zde. V roce 1947 vyšlo, posmrtně vydané, dílo F. Hrubého o dějinách osídlení severní Moravy. O stanovení rozsahu klášterního majetku na Šternbersku projeví zájem také J. Schulz a L. Hosák. Do sféry terénních průzkumů by pak bylo možné zařadit aktivity A. Ferulíka a následně J. Prucka.¹⁰

S výše jmenovaným lesem u Domašova a Lašťan se úzce pojí také badatelský okruh, zaměřený na možnosti lokalizace Velkého a Malého lesa Střelná. I zde je tedy potřeba citovat práce již jmenovaných E. Hawelky, K. Bergera, J. Theimera, F. Hrubého a pochopitelně také J. Schulze a L. Hosáka, kteří se ve svém příspěvku lesu Střelná věnovali především. Mezi novější studie, které do sledované oblasti badatelsky rovněž patří, je nutné zařadit velmi podnětné články M. Wihody.¹¹

Pokus o rekonstrukci hranického újezdu učinil v monografii, seznamující čtenáře s dějinami města Hranice, L. Hosák. Na jeho závěry následně navázal M. Plaček.¹² Rekonstrukci hranic klášterních majetků na Olomoucku doposud nikdo z badatelů neprovedl. Dílčí poznatky přinašejí studie V. Richtera, L. Konečného, J. Bláhy a J. Bistrického.¹³

Matice moravské, 125, 2006, č. 2, s. 307–342; ŠLÉZAR P.: *Sádky, kopy a výprask „na pamětnou“*. *Hranice ve středověké krajině Dražanské vrchoviny*. Vlastivědný věstník moravský, 59, 2007, č. 2, s. 155–161.

⁹ HAWELKA, E.: *Die Besiedlung des politischen Bezirkes Sternberg*. Zeitschrift des Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens, 2, 1898, s. 72–122; BERGER, K.: *Der Grosse Strelnawald*. Zeitschrift des Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens, 19, 1915, s. 125–174; THEIMER, J.: *Heimatbuch für den Bezirk Bärn*. Beroun 1930.

¹⁰ HRUBÝ, F.: *Severní Morava v dějinách*. Brno 1947; SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *Příspěvek k lokalizaci lesa Střelná*. Vlastivědný věstník moravský, 18, 1966, č. 2, s. 235–244; FERULÍK, A.: *Hranice domašovského lesa*. Vlastivědný věstník moravský, 18, 1966, č. 1, s. 106–109; PRUCEK, J.: „... meta que vulgo dicitur kopecz“. *Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci*, 1972, č. 154, s. 8–10.

¹¹ WIHODA, M.: *Klášter Panny Marie a svatého Jiří ve Střelné*. Pokus o návrat k jednou již spatřenému. In: DOLEŽALOVÁ, E. – MEDUNA, P. (eds.): *Co můj kostel má, nemůže kníže odnít: věnováno Petru Sommerovi k životnímu jubileu*. Praha 2011, s. 138–144.

¹² HOSÁK, L.: *Počátky a vývoj města do válek husitských*. In: HOSÁK, L. – INDRA, B. – JAŠKOVÁ, M. (eds.): *Hranice: dějiny města I. Od nejstarších dob do války třicetileté*. Hranice 1969, s. 23–37; PLAČEK, M.: *Město Hranice do Bílé hory*. Olomouc 2004.

¹³ RICHTER, V.: *Raně středověká Olomouc*. Praha – Brno 1959; KONEČNÝ, L.: *Glosy k olomouckým otázkám*. *Archaeologia historica*, 11, 1986, s. 103–109; BLÁHA, J.: *Časňeslovanská osada v Olomouci a počátky řemeslnicko-kupeckého podhradí. Příspěvek k postavení Olomouce v 10. století*. *Archaeologia historica*, 9, 1984, s. 133–146; BISTRICKÝ, J.: *Na okraji glos k olomouckým otázkám*. *Archaeologia historica*, 11, 1986, s. 111–115.

2.2 Písemné prameny kláštera do závěru 15. století

Základními zdroji, pro shromáždění materie písemných pramenů kláštera Hradisko u Olomouce, jsou především český a moravský diplomatář. *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* ve svém nejaktuálnějším svazku VI/1 představil všechny dokumenty české proveniencí až do roku 1283. Editované listiny mladšího období jsou zveřejněny v ediční řadě diplomatáře moravského. Mezi jmenované zdroje je potřeba zařadit také edici Archivy zrušených klášterů Moravských a Slezských, kde jsou citovány příslušné listiny kláštera, téměř až do závěru 15. století. Pro období, od 14. století a dále, poskytuje základní zdroj informací o klášterních dokumentech také Státní okresní archiv Olomouc.¹⁴

Soubor písemných pramenů kláštera Hradisko u Olomouce až do konce 15. století je složen převážně z listin. Jejich celkový počet přesahuje číslo 150. Do tabulky č. 1 (tab. 1) jsou zahrnuty ty listiny, které alespoň okrajově hovoří o vymezení hranic kláštera. Vedle, v literatuře hojně citovaných falz, se zde nacházejí také listiny mladšího data, ve kterých se řeší majetkové spory, nebo také dokumenty, hovořící o uměle vytvořených hraničních znameních – takzvaných kopcích. Kromě pořadového čísla, postupujícího vzestupně od nejstaršího pramene po nejmladší, uvádím v tabulce také, pokud tento údaj dokument obsahuje, místo vydání, stručný popis obsahu pramene (regest), a edici, ve které je možné ho najít. Needitovaný materiál pochází ze sbírek Státního okresního archivu Olomouc.¹⁵

Do druhé tabulky (tab. 2) bylo zařazeno jen šest dokumentů. Ve všech případech jde o listiny, které velmi detailně popisují průběh hranic sporných území kláštera. Všechny se hlásí do průběhu 13. století, jde však o falza, jejichž skutečné staří se pohybuje v rozmezí druhé poloviny/závěru 13. až poloviny 14. století.

¹⁴ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I (805–1197)*. Ed. FRIEDRICH, G. Prae 1904–1907; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II (1198–1230)*. Ed. FRIEDRICH, G. Prae 1912; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae IV/1 (1241–1253)*. Ed. ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S. Prae 1962; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/1 (1253–1266)*. Ed. ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S. Prae 1974; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2 (1267–1278)*. Ed. ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S. Prae 1981; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae VI/1 (1278–1283)*. Ed. SVITÁK, Z. – KRMÍČKOVÁ, H. – KREJČÍKOVÁ, J. Prae 2006; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XI (1375–1390)*. Ed. BRANDL, V. Brunn 1885; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (1391–1399)*. Ed. BRANDL, V. Brunn 1890; *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských I. Inventář pergamenů z let 1078–1471*. Ed. ŠEBÁNEK, J. Brno 1932; SOkA Olomouc, Archiv města Olomouc, č. inv. 170, č. poř. 220; SOkA Olomouc, Archiv města Olomouc, č. inv. 282, č. poř. 346. Pro popis obsahu jsem použil registry, uvedené v příslušných diplomatářích. Uvádím je tedy většinou v latině, omezeně pak v němčině a češtině

Příslušná tabulka (tab. 2), kromě pořadového čísla dokumentu, opět i zde vzestupně od nejstaršího po nejmladší, uvádí datum a místo vydání pramene, stručný popis jeho obsahu, osobu vydavatele, edici či jiný diplomatář, kde je dokument otištěn, a přibližnou dataci, učiněnou na základě rozboru dosavadní literatury, a geografickou oblast, kterou příslušná listina popisuje.

Tabulka č. 1

Č.	Datum a místo vydání	Popis pramene	Edice
1.	3. 2. 1078 (neuvedeno)	Otto, dux Moraviae, una cum uxore sua Euphemia monasterium sancti Stephani (gradicensis) prope Olomuc fundat eique possessiones et redditus diversos assignat.	CDB I, č. 79, s. 82–85.
2.	Po 18. 2. 1126 (neuvedeno)	Venceslaus, dux Moraviae, monasterio Gradicensi villam Kyjov pro remedio animae patru sui Ottonis II donat.	CDB I, č. 110, s. 110–111.
3.	16. 6. 1160 Praha	Vladislaus I, rex Bohemiae, possessiones monasterii sancti Stephani (Gradicensis) prope Olomuc confirmat, petente Blasio abbate.	CDB I, č. 208, s. 194–197.
4.	26. 12. 1195 Opava	Vladimír, princeps Olomucensis, monasterio Gradicensi prope Olomouc villam Bojanovice donat, consentiente fratre suo Břetislavo	CDB I, č. 353, s. 317–318.
5.	13. 1. 1196 Kunovice	Břetislav, princeps Moravorum, monasterio Gradicensi prope Olomouc villam Žirakovice donat, consentiente fratre suo Vladimiro.	CDB I, č. 354, s. 318–319.
6.	1. 9. 1200 Olomouc	Henricus Vladislaus, marchio Moraviae, monasterio sancti Stephani in Hradiště prope Olomouc villam forensem Kněhnice cum iure patronatus ecclesiae ibidem et villis Šebetov, Cetkovice, Uhřice donat ipsorumque bonorum limites accurate describit.	CDB II, č. 351, s. 362–364.
7.	Červenec 1201 (neuvedeno)	Přemysl Otakar I, rex Bohemiae, monasterio Gradicensi prope Olomuc villam Štěpánov donat, villis eiusdem exemptionem ab omni servitute concedit eique villas quasdam confirmat.	CDB II, č. 21, s. 17–18.
8.	1. 9. 1201 Olomouc	Henricus Vladislaus, marchio Moraviae, monasterio sancti Stephani in Hradiště prope Olomouc villam forensem Hranice cum iure patronatus ecclesie ibidem et nonnullis villis in propinquo sillis cum silva donat eique villam forensem Kyjov denuo confert atque villae Hranice metas accuratissime perscribit.	CDB II, č. 352, s. 364–368.
9.	22. 2. 1203 (neuvedeno)	Henricus Vladislaus, marchio Moraviae, monasterio sancti Stephani in Hradiště prope Olomouc donat silvam Střelná cum potestate ibi villas et civitates locandi eiusque metas accurate describit.	CDB II, č. 356, s. 372–375.
10.	20. 6. 1203 (neuvedeno)	Přemysl Otakar I, rex Bohemiae, monasterio in Hradiště donationem silvae Střelná a fratre suo Henrico Vladislavo, marchione Moraviae, factam confirmat.	CDB II, č. 358, s. 378–379.
11.	9. 9. 1220 Znojmo	Henricus Vladislaus, marchio Moraviae, diiudicata lite, quam monasterium in Hradiště cum hominibus marchionissae de villa Lužice habuit de silva sita apud Lašťany et Domašov, silvam eandem monasterii in Hradiště propriam esse decernit eiusque metas accuratissime describit.	CDB II, č. 376, s. 412–415.
12.	1222 Praha	Dluhomilus, abbas Břevnovensis, eiusque conventus omne ius, quod sibi et ecclesiae suae in Rajhrad ad terminorum et circuitus Hranice possessionem vindicabant, Bonifation, abbati de Hradiště, eiusque conventui dimittunt, acceptis ab eis viginti marcis et fertone argenti ponderis Pragensis.	CDB II, č. 228, s. 213–214.
13.	1. 9. 1249 Praha	Venceslaus I., rex Bohemiae, monasterio in (Kl.) Hradisko possessionem villae Hejčín confirmat terminus eiusdem statuens variaque iura donat.	CDB IV/1, č. 171, s. 277–282.
14.	1. 9. 1250 Praha	Venceslaus I., rex Bohemiae, id spectans, ut monasterium in (Kl.) Hradisko eisdem libertatibus atque ecclesia Olomucensis gaudeat, eidem omnia privilegia confirmat et nova addit.	CDB IV/1, č. 188, s. 341–348.
15.	1250 Kláster Hradiště	Robertus, abbas monasterii Gradicensis, duobus fratribus, Velicio et Stodnoni in Uhřice villa residentibus, silvam circa fluvium Skřípov iacentem iure hereditario confert, ut ibidem villam, quae Veličina Lhota nuncupatur, locent.	CDB IV/1, č. 197, s. 358–359.
16.	Před 16. 9. 1250–1252 (neuvedeno)	Esau, archidiaconus Preroviensis et canonicus Olomucensis, conventui et ecclesiae Gradicensi de eremo et tota silva, quae Střelná nuncupatur, cedit.	CDB IV/1, č. 247, s. 424–425.
17.	12. 8. 1255 Olomouc	Robertus, abbas monasterii Gradicensis, quo modo super silva inter Kninice (u Boskovic) et Střelech (Stryelech), quam filii Pachonis de Vážany occupatam tenerent, iustitiam obtinuerit, testatur.	CDB V/1, č. 50, s. 103–105.
18.	23. 6. 1263 (neuvedeno)	Robertus abbas conventusque monasterii in (Klásterní) Hradisko et Lupinus abbas conventusque monasterii in Velehrad profitentur controversiam inter se ratione metarum et terminorum inter villas Chválkovice et Týneček agitatam arbitrantibus viris nobiles expresse nominatis sopitam esse.	CDB V/1, č. 384, s. 569–570.
19.	1269 Praha	Přemysl Otakar II., rex Bohemiae etc., usque ad titulum dominus Portus Naonis (sic), arbitrium in causa, quae vertebatur inter Budišum, abbatem Gradicensem, et monasterium eis ex una et Albertum fratresque suos, filios Zdislai de Šternberk, ex altera parte super silva apud Domašov (u Šternberka), per arbitros expresse nominatos fatum auctoritate regia confirmat.	CDB V/2, č. 599, s. 194.

20.	15. 6. 1273 Kláster Hradiště	Budiš, abbas monasterii in Hradisko, novam plantationem nomine Štěpánov et silvam adjacentem iudici eiusdem loci iure civitatis Uničov sub certis condicionibus plantandam confert	CDB V/2, č. 710, s. 357–358.
21.	17. 12. 1274 Olomouc	Bruno, episcopus Olomucensis, et capitulum Olomucensis ecclesiae concordiam in quaestione agitata super silva Střelná inter se ex parte una et Budišum abbatem et conventum monasterii in (Klášterní) Hradisko ex parte altera in scriptis redigunt.	CDB V/2, č. 760, s. 426–427.
22.	3. 11. 1275 Olomouc	Zašit de Kurovice, a Přemyslo Otakaro II., rege Bohemiae, deputatus executor in cause, quae inter Budišum, abbatem monasterii in (Klášterní) Hradisko, et cives Olomucenses super possessionibus expresse nominatis vertebatur, protestatur se praedictum abbatem in possessionem corporalem earundem possessionum induxisse terminosque villae Bystrovany consignavisse.	CDB V/2, č. 795, s. 479–481.
23.	30. 11. 1275 Olomouc	Budiš, abbas monasterii in Hradisko, et Alexius, decanus Olomucensis, profitentur controversiam inter se ratione metarum et terminorum versias possessiones expresse nominatas ortam arbitrantibus probis virus colonisque itidem expresse nominatis sopitam esse	CDB V/2, č. 797, s. 483–484.
24.	31. 5. 1277 (neuveveno)	Budiš abbas conventusque monasterii in Hradisko et Lupinus abbas conventusque monasterii in Velehrad protestantur controversiam inter se ratione metarum et terminorum inter villas Bystrovany et Chválkovice agitatam per arbitros expresse nominatos sopitam esse.	CDB V/2, č. 840, s. 550–551.
25.	26. 11. 1279 Mohelnice	Bruno, episcopus Olomucensis, Olomucensis et Preroviensis provinciarum vicedominus, ad mandatum Rudolphi I., regis Romanorum, tamquam iudex ordinarius causam, quae inter Budiš, abbatem Gradicensis, et Albertum de Lešany super limites inter Knínice (u Boskovic) et Konice vertebatur, in concilio provinciali per sententiam diffinitivam decidit.	CDB VI/1, č. 79, s. 127–129.
26.	1. 12. 1279 Olomouc	Bruno, episcopus Olomucensis, Olomucensis et Preroviensis provinciarum vicedominus per Rudolphum I., regem Romanorum, constitutus, tamquam iudex ordinarius causam, quae inter Budiš, abbatem Gradicensis, et Albertum de Lešany super limites inter villas Knínice (u Boskovic), Lešany, et Konice orta est, ad mandatum Rudolphi, regis Bohemiae (sic), in concilio provinciali per sententiam diffinitivam decidit.	CDB VI/1, č. 80, s. 129–131.
27.	9. 1. 1281 Šternberk	Albertus de Šternberk postulans absolutionem assequi ab excommunicationis sententia, promulgata auctoritate Brunonis, episcopi Olomucensis, pro perturbatione ecclesiarum Olomucensis et Gradicensis, satisfactionem sub punctis accurate descriptis ecclesiis illis praestat.	CDB VI/1, č. 127, s. 173–175.
28.	12. 8. 1282 Opava	Theodericus, episcopus Olomucensis, formam compositionis prolatam per arbitros expresse nominatos in causa, quae inter Budiš abbatem et conventum monasterii in (Klášterní) Hradisko ex una parte atque dominos Wokonem et Beneš de Kravaře, Beneš de Branice, et Beneš de Štífina e parte altera vertebatur, confirmat.	CDB VI/1, č. 232, s. 284–285.
29.	23. 7. 1377 Mejlitz	Der Olmützer Bischof Johann entscheidet einen Streit zwischen den Unterthanen des Olmützer Kapitels in Rataj und den Kloster Hradischer Unterthanen in Těšetitz.	CDM XI, č. 86, s. 76–78.
30.	5. 7. 1398 Olomouc	Schiedsspruch des Lacek von Kravař zwischen dem Abte Viker des Kloster Hradisch und Diva von Čekyň bezüglich der Widen ihrer Unterthanen in Ustín und Libenitz.	CDM XII, č. 477, s. 420–421.
31.	14. 4. 1444 Olomouc	Jan Zub ze Zdětína rozhodl spor o zahradu u bystrovanského mlýna u vsi Bystrovan, patřící klášteru Hradisku, mezi klášterem a Martinem, mlynářem bystrovanským, poddaným Valentina z Majetína, ve prospěch Martina.	SOKa Olomouc, Archiv města Olomouc, č. inv. 170, č. poř. 220.
32.	3. 4. 1470 Olomouc	Karel z Vlašimi a z Úsova vyznává, že jako podkomoří porovnal před šesti lety spor mezi klášterem Hradiskem a radou města Olomouce o vodu zvanou Skalka ležící mezi městem a Hejčínem (Haječínem) a přiřkl ji městu.	SOKa Olomouc, Archiv města Olomouc, č. inv. 282, č. poř. 346.

Tabulka č. 2

Č.	Datum a místo	Popis pramene	Vydavatel	Edice	Datace	Sledovaná oblast
1.	1. 9. 1200 Olomouc	Vladislav Jindřich dává klášteru trhovou ves Knínice u Boskovic s vesnicemi Šebetovem, Cetkovicemi a Uhřicemi i s rozličnými právy a potvrzuje hranice toho statku.	Vladislav Jindřich	CDB II, č. 351, s. 362–364.	1270–1275	Úsobrnsko/Konicko (hranice mezi majetky kláštera a Alberta z Lešan)
2.	1. 9. 1201 Olomouc	Vladislav Jindřich klášteru přisuzuje trhovou ves Hranice a přilehlé vsi a pozemky.	Vladislav Jindřich	CDB II, č. 352, s. 364–368.	Poč. 14. stol.	Hranicko (Hranický újezd)
3.	22. 2. 1203 (neuvedeno)	Vladislav Jindřich daruje les Střelná.	Vladislav Jindřich	CDB II, č. 356, s. 372–375.	70. léta 13. stol.	Les Velká Střelná
4.	9. 9. 1220 Znojmo	Vladislav Jindřich rozhoduje spor kláštera a lidí markraběnky z Lužic ohledně lesa u Domašova a Lašťan.	Vladislav Jindřich	CDB II, č. 376, s. 412–415.	závěr 13., nebo poč. 14. stol.	Šternbersko (Les u Domašova a Lašťan)
5.	1. 9. 1249 Praha	Václav I. daruje ves Hejčín. Určuje její hranice a dává klášteru rozličná práva.	Václav I.	CDB IV/1, č. 171, s. 277–282.	1275	Olomoucko (Hejčín)
6.	1269 Praha	Přemysl Otakar II. potvrzuje rozsudek sporu mezi klášterem a Albertem a jeho bratry, syny Zdeslava ze Šternberka, o les u Domašova a Lašťan.	Přemysl Otakar II.	CDB V/2, č. 599, s. 194.	závěr 13., nebo poč. 14. stol.	Šternbersko (Les u Domašova a Lašťan)

2.3 Postupy terénní prospekce

Ačkoli má problematika hranic v rámci české medievistické disciplíny již několik let své pevné místo, komplexní metodika identifikace a dokumentace přirozených i umělých hraničních bodů řadu let chyběla. Tento nedostatek se odrážel zejména v nejednotném popisném záznamu hraničních bodů a linií, který z dnešního pohledu místy působil velmi nejednoznačně a často znemožňoval ztotožnění či dohledání již dříve identifikovaného místa.¹⁶

Svým charakterem zejména umělá, lidskou činností vytvořená hraniční znamení, spadají do okruhu nemovitých archeologických památek, pro něž byla v roce 2017 vytvořena metodika terénní prostorové identifikace, dokumentace a popisu nemovitých archeologických památek.¹⁷ Otázka popisu hranic panství a katastrálních území si i v této metodice našla své pevné místo. Za prvky, které vyznačují hranici v terénu jsou zde označeny příkopy, souběžné valy, mezní a hraniční kameny, kamenné kupy, záměrná zpevnění, zvýraznění hranic stromy, na starých stromech vyřezané a na skalních útvarech vytesané kříže, či jiné značky například v podobě kamenných křížů.¹⁸

V souladu s v literatuře navrženou osnovou byla i má terénní prospekce zaměřena na lokalizaci hraničního bodu (průběhu hranice), jeho celkové zhodnocení a následnou dokumentaci. Terénní prospekce byla realizována v průběhu jarních a podzimních měsíců let 2017, 2018 a 2019. Hlavní část prací byla provedena zejména na podzim roku 2018 a na jaře 2019. Odehrávala se jak v prostředí zemědělsky využívaném, kde byla pravděpodobnost zachování reliktních umělých hraničních bodů velmi nízká, tak v krajině lesní, kde byla pravděpodobnost vyšší.¹⁹

Před vlastní terénní částí mého výzkumu jsem provedl, vedle již částečně představené rešerše písemných pramenů a starší i novější odborné literatury, analýzu

¹⁶ Základní metody a charakteristiku nedestruktivního průzkumu definuje KUNA, M. a kol.: *Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle*. Praha 2004.

¹⁷ SOKOL, P. a kol.: *Metodika terénní prostorové identifikace, dokumentace a popisu nemovitých archeologických památek*. Praha 2017. Vedle této, na všechny archeologické památky zaměřené metodice, existuje ještě velmi přínosná metodika, zaměřená na výzkum historických cest, které se problematiky hranic a hraničení rovněž dotýkají – MARTÍNEK, J. a kol.: *Moderní metody identifikace a popisu historických cest*. Brno 2014.

¹⁸ SOKOL, P. a kol.: *c. d.*, s. 72–73.

¹⁹ Negativní dopad na průběh realizace měla větrná smršť, která zasáhla Moravu na jaře roku 2018. Odklizení spadáných stromů se místy protáhlo až do léta 2018 a po dobu likvidace škod platil zákaz vcházení do lesa. Proto nebylo možné v takových oblastech provádět průzkum a prospekce se tak odehrávala zejména v odlesněné, zemědělsky využívané krajině, ve které se však hmotné pozůstatky hraničních znamení zachovávají jen velmi ojediněle.

kartografického materiálu, sestávající se jak z archivních map, tak z nejnovějších modelací terénu, vytvořené na základě dat, získaných při leteckém laserovém dálkovém průzkumu (Lidar).

Mezi nejstarší zkoumané kartografické archivní materiály, se kterými jsem v práci pracoval, patří v první řadě mapy 1. (1764–1768 a 1780–1783 rektifikace) a 2. vojenského mapování (1836–1852), indikační skici a mapy stabilního katastru Moravy a Slezska (1824–1843).²⁰ Tyto historické mapy jsou neocenitelným pomocníkem například v identifikaci průběhu starých komunikací, které by se nyní jen velmi obtížně dohledávaly přímo v terénu. Vyobrazeny jsou na nich také zaniklé drobné sakrální památky, které se velmi často nacházely na rozhraní katastrálních území nebo křižovatkách cest a představují tak jeden z důležitých bodů při snaze rekonstruovat průběh hranic dřívějších území. Mapy 1. a 2. vojenského mapování rovněž nabízejí náhled na tok drobných i větších vodotečí před novodobými regulacemi a vznikem přehradních vodních nádrží. Jelikož historické mapy většinou používají německojazyčné názvy, napomáhají v orientaci mezi původním a dnešním pojmenováním. Indikační skici a mapy stabilního katastru nabízejí detailní pohled na území jednotlivých obcí a jejich nejbližšího zázemí. Ještě přesněji se zde tedy projevují staré komunikace, vodní toky a podíl zemědělsky využívané a nevyužívané plochy.

Sféru archivních kartografických materiálů doplňují také letecké snímky pořízené v průběhu 50. let 20. století.²¹ V mém výzkumu byly tyto fotografie zvláště důležité pro možnost sledovat z ptáčích perspektivy krajinu ještě před její výraznou proměnou v důsledku kolektivizace zemědělského fondu a scelování polí. Staré letecké snímky také pomáhají s identifikací míst, která popisovali předchozí badatelé.

Využívány také byly aktuální topografické mapy a soudobé letecké snímky. Jejich nejvhodnější využití spočívá zejména v možnosti pozorovat růstové příznaky a jejich vývoj v posledním desetiletí. Do spektra moderních kartografických materiálů patří rovněž mapy, zprostředkující analýzu výškopisu v podobně dostupných lidarových snímků a modelace sklonitosti svahů.²²

²⁰ Tyto mapy je možné najít volně dostupné například na portálech <https://mapire.eu/en/>, nebo <https://mapy.cz/>. Soutisk indikačních skic zveřejnil na svých stránkách český úřad zeměměřičský a katastrální – <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

²¹ Jejich celkovou prezentaci, doplněnou o možnost překrývání dalších archivních i aktuálních map, poskytuje portál <https://kontaminace.cenia.cz/>.

²² Aktuální topografické mapy a soudobé letecké snímky lze opět najít na webových stránkách <https://mapy.cz/>, nebo <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>. Český úřad zeměměřičský a katastrální zveřejňuje také stínovaný reliéf (lidary) a modelace sklonitosti svahů – <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Po rozboru všech výše uvedených zdrojů mohlo být přistoupeno k lokalizaci úseků hranic v krajině. Zaměřil jsem se převážně na prvotní identifikaci pozůstatků umělých i přirozených hraničních bodů v terénu. Mým cílem bylo, v co nejkratším čase základně zmapovat co největší území. Z toho důvodu jsem se v rámci deskripce omezil jen na základní fotografickou dokumentaci identifikovaných reliktnů a zaznamenání jejich polohy pomocí přenosného GPS zařízení. Každý objekt navíc doplnila slovní charakteristika. Nejbližší okolí bylo také prozkoumáno povrchovým sběrem.

3 Způsoby vytyčování hranice v pramenech kláštera Hradisko

V oblasti střední Moravy patří mezi nejstarší vymezená území újezdy, nebo také stanové majetkové obvody známé ve formě prostého vyjmenování příslušných majetků. Latinský název pro takové oblasti *circuitus* (někdy také *circuitio*, *circumequitacio*, méně *ambitus*) je odvozen od procesu vytyčování hranic takto daného území, které se realizovalo buď obcházením, nebo objížděním na koních. Většinou šlo o zalesněná, řídko osídlená území, která měla často protáhlý tvar. Z počátku sloužila svým majitelům jako zdroj surovin – zejména dřeva, poskytovala prostor k lovu divoké zvěře a provozovaly se v nich hospodářské činnosti spjaté s lesním prostředím, jakými bylo například brtnictví.²³ První doklad popisu hranic vyjmenováním majetku a zároveň definování určitého území formou újezdu poskytuje již zakládací listina kláštera Hradisko u Olomouce. Vedle výčtu darovaných vsí („... *Prima, que cognominatur Kisselowici, secunda Roschin, tercia Gaychyn...*“) se zde objevuje i Lašřanský újezd, jehož rozsah je vymezen říčkou Loděnicí, dnes Trusovickým potokem („... *quarta Ugezd Lasene qui terminatur rivulo Lodinica...*“).²⁴

Objíždění hranic probíhalo zpravidla při prodeji majetku, kdy vlastník/prodejce prokazoval svrchovanost nad daným územím a kupující se seznámil s rozsahem újezdu. Provedeným objetím tak získal symbolické vlastnické právo. Docházelo k němu však také, pokud se o průběh určitého území vedl spor.²⁵

Jak se má v takovém případě postupovat, bylo kodifikováno v právní knize, kterou v posledních desetiletích 15. století sepsal moravský zemský hejtman Ctibor

²³ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 193; ŠLÉZAR, P.: *Sády, kopy*, s. 155; MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 88–91. K újezdům blíže BOHÁČ, Z.: *Újezdy a Lhoty. Příspěvek k dějinám osídlení středověkých Čech*. Historická geografie, 12, 1974, s. 3–25; TEPLÝ, J.: *Příspěvek k problematice okrsku zvaného v listinných pramenech „circuitus“*. Východočeský sborník historický, 6, 1997, s. 9–32; VELÍMSKÝ, T.: *Trans montes, ad fontes! (Přes hory k pramenům!)*. K roli újezdů při středověké kolonizaci středních a vyšších poloh na území severozápadních Čech. Most 1998.

²⁴ CDB I, č. 79, s. 82–85. Ve výčtu vsi záměrně neuvádím také další, které jsou však obsaženy v takzvaném nákelském odstavci, jehož datování je problematické. K tomu blíže WIHODA, M.: *Benediktinská kapitola*, s. 35–36; ZAORAL, P.: *K zakládací listině hradištského kláštera z roku 1078*. Československý časopis historický, 16 (66), 1968, č. 2, s. 275–283; DOLISTA, K.: *Ještě k listinám hradištského kláštera z roku 1078*. Československý časopis historický, 19 (69), 1971, č. 1, s. 111–118; BISTRICKÝ, J.: *Zakládací listiny kláštera Hradiska u Olomouce a počátky české panovnické listiny*. Vlastivědný věstník moravský, 45, 1993, č. 2, s. 131–136.

²⁵ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 195–196; ŠLÉZAR, P.: *Sády, kopy*, s. 155; MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 88–91.

Tovačovský z Cimburka. Na sporné místo byli vysláni zemští úředníci, jejichž předními zástupci byli brněnský nebo olomoucký purkrabí. Ti měli za úkol ohledat sporné hranice, vyslechnout příslušné svědky, dojít k rozhodnutí a přivést tak obě zainteresované strany ke smíru.²⁶

Začátkem 16. století na knihu Tovačovskou navázala takzvaná kniha Drnovská, uspořádaná Ctiborem Drnovským z Drnovic, kde byly upřesněny další způsoby, jak vést řízení o sporné hranice. Další upřesnění přineslo moravské zemské zřízení z roku 1535 a také české zřízení zemské z roku 1549. Dodatkem k zemskému zřízení se stalo dílo Jakuba Menšíka z Menštejna, které se detailně věnuje pojmům hranice a mez, popisuje způsoby jejich vytyčování a stanovuje procesní pravidla mezního soudu.²⁷

Z mladšího období je díky etnografickým pramenům znám také zvyk výročního obcházení hranic vesnických katastrů. Každoročně k němu docházelo na jaře před započatím prací na polích, na den sv. Jiří nebo sv. Ducha. Reprezentanti obce, doprovázeni zainteresovanými obyvateli, obcházeli hranice a kontrolovali, zda se mezníky nacházejí na svých místech, jestli nebyly orbou poškozeny či záměrně přeneseny.²⁸ Obcházení katastru ukončovaly takzvané doušky, jejichž název je odvozen od obřadného pití alkoholických nápojů. Šlo o obecní hostinu, doprovázenou tancem a zpěvem, která byla hrazena z vybraných pokut, nebo šla na útratu obce. Aby se průběh hranic uchoval v paměti i dalších generací, docházelo vedle slavnostních

²⁶ *Kniha Tovačovská aneb Pana Ctibora z Tovačova Pamět obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství moravského*. Ed. BRANDL, V. Brno 1868. Základy procesních pravidel, dodržovaných při sporech o hranice se objevují i ve starších právních dokumentech jako je například Rožmberská kniha z první poloviny 14. století – *Kniha Rožmberská*. Ed. BRANDL, V. Brno 1872 a také navržený zemský zákoník Karla IV. z roku 1355 *Maiestas Carolina – Maiestas Carolina. Der Kodifikationsentwurf Karls IV. für das Königreich Böhmen von 1355*. Ed. HERGEMÖLLER, B. – U. München 1995. K tomu bliže s výše uvedenými zdroji JANIŠ, D. – SENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 196.

²⁷ *Kniha Drnovská*. Ed. BRANDL, V. Brno 1868; *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Ed. ČÁDA, F. Praha 1937; *Codex Juris Bohemici IV/1*. Ed. JIREČEK, H. Praga 1882; *Nová redakce zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním*. Ed. GLÜCKLICH, J. Brno 1936. Dokumenty podrobně popisují a uvádějí konkrétní pasáže JANIŠ, D. – SENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 196–201. Autoři upozorňují také na příklady vedení sporů o hranice, zachované v knihách půhonných a nálezových. Několik jimi uvedených příkladů mají také vazbu na region střední Moravy. Nověji se dílu Jakuba Menšíka z Menštejna věnoval STARÝ, M.: *Jakub Menšík z Menštejna*. In: GÁBRIŠ, T. – HORÁK, O. – TAUCHEN, J. (eds.): *Školy, osobnosti, polemiky. Pocta Ladislavu Vojáčkovi k 65. narozeninám*. Brno 2017, s. 522–537. Jeho analýza ukázala, že by si traktát „O mezích, hranicích, soudu a rozepří mezní i příslušenství jich v království českém“ zasloužil novou moderní edici.

²⁸ Na reflexi dávného zvyku v novověkých etnografických pramenech upozorňuje zejména ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 155 s odvoláním na etnografickou literaturu z počátku 20. století.

přísah i k rituálnímu výprasku „na pamětnou“. Ten byl udělován zejména mladým chlapcům, kteří za vytrpěnou fyzickou bolest obdrželi finanční odměnu.²⁹

Pozemkové hranice institucí byly v krajině vytyčovány a následně v písemných pramenech popisovány liniemi a jednotlivými body. Ty mohly být tvořeny přirozenými útvary, které jsou dílem přírody, a umělými objekty, na jejichž vzniku se podílel člověk.³⁰

Nejčastěji přirozené hraniční body tvořily vodní toky, v písemných pramenech obecně označovány jako *aqua*. Ačkoli terminologicky mohou být rozeznávány větší (*fluvius, flumen*) a menší vodoteče (*rivulus, rivuli*), detailní pohled do znění konkrétních listin a jejich následné ztotožnění s konkrétními místy ukazuje, že výsledná terminologie byla v tomto ohledu do značné míry nestabilní. Vedle latinských názvů se v písemných pramenech pochopitelně objevuje i český (*voda, řeka, potok, struha*) a německý ekvivalent (*Wasser, Fluss, Bach, Fließ*). Popisovány jsou také části jednotlivých vodotečí. Nejčastěji jde o prameny (*origo fluvii*) a soutoky (*confluens*), jež jsou někdy v listinách definovány jako ústění jedné vodoteče do druhé (*fluid in aliud flumen*). Do kategorie přirozených hraničních bodů, které jsou spojeny s vodním živlem, patří dále i jezera (*gezera*), studánky (*fonticulo*) nebo bažiny (*palus*). Jejich využití k popisu vedení hranic je však v prostřední střední Moravě velmi ojedinělé.³¹

Hranice pozemků byly obvykle vedeny středem vodoteče a každému vlastníkovi tak náležel jeden příslušný břeh. Tento vztah blíže specifikují například tři falza kláštera Hradisko ze závěru 13. až počátku 14. století, které se věnují detailnímu popisu hranic (tab. č. 2).³² Listina, která stanovuje rozsah klášterního majetku kolem Hranic a řeky Bystřice, hovoří o tom, že klášteru náleží jmenované řeky a říčky s břehy a vodou („... *Predicto vero flumina, fluvii seu rivuli facientes metam cum ripa et aqua sunt ecclesie Gradicensis...*“).³³ Další dokument, ve kterém je stanoven rozsah lesa u

²⁹ ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 155–156. Autor uvádí také příklady výročního obcházení hranic a slavnost „doušek“ zaznamenané ještě v obecních kronikách a pamětech některých obcí regionu střední Moravy ještě z počátku 20. století. Dále také MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 49–50.

³⁰ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 195; ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 155; MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 33–44.

³¹ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 195; ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 155; MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 38–39. S užitím pramene vodoteče k popisu hranic je možné se setkat ve všech vybraných pramenech kláštera hradisko, které jsou zařazeny do tab. č. 2.

³² JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 195. Ve svém textu autoři upozorňují na dvě ze tří dále uvedených listinných falz kláštera.

³³ CDB II, č. 352, s. 364–368.

Domašova a Lašťan, se vyjadřuje velmi podobně („... *Fluvii vero supra dicti metam distinguentes sunt cum libera ripa et aqua monasterii nominati...*“).³⁴ Téměř totožná formulace se objevuje také v mladším falzu, v němž se opět popisuje území lesa u Domašova a Lašťan („... *Fluvi vero supradicti sunt cum libera ripa et aqua monasterii...*“).³⁵ Vztah, kdy vlastníkově patří vodoteč a oba její břehy popisuje falzum hlásící se k roku 1249. Klášteru Hradisko náležela část řeky Moravy s oběma břehy až k Černovíru („... *totum flumen eiusdem Moraue cum utraque ripa circa claustrum cum omnibus pratis, virgulis et pascuis usque in Crinivir villam, que villa est ecclesie supradicte...*“).³⁶

Dalšími přirozenými hraničními body byla pohoří, vrchoviny, nižší kopce a výrazné skalní útvary (*mons*). Samotný mezník mohla představovat blíže specifikovaná konkrétní hora, nebo táhlý, dobře rozpoznatelný hřeben, tvořený více vrcholy. Zdůrazněna mohou být i výšinná místa, tvořící rozvodí vodotečí.³⁷ Ve falzech kláštera Hradisko (tab. 2) se hory, případně drobnější vrchy, objevují především ve smyslu konkrétního pojmenovaného bodu, který tvoří hranici („...*que hranicie dicuntur, trans montem, qui dicitur Chrib...*“). Terminologicky se zdá, že není rozlišováno mezi větším, či menším útvarem, a vždy je tak užíván termín *mons*, nebo jeho česká podoba *hora*. Neobvyklé není ani spojení obou jazykových pojmů („...*montem, qui dicitur Hraniscza hora...*“).³⁸

Mezi přirozené hraniční body patří také lesy (*silva*) a křoviska (*rubeta*), které v diplomatickém materiálu označují místo kudy hranice probíhá, případně se lesy nacházejí na okrajích popisovaného území. Svou rozlohou se rovněž přímo podílejí na stanovení rozsahu přiděleného majetku.³⁹ Již v zakládacím privilegiu je klášteru Hradisko darován les Hluboký („... *data est et silva, que vocatur Lubochca...*“).⁴⁰ Popisu rozsáhlého území lesa Střelná mezi Odrou a Moravou („... *silvam quandam satis latam et spatiosam ad nostri principatus dignitatem pertinentem, denominatam Strzelna inter Odram et Moravam iacentem...*“) se věnuje jedno z klášterních falz.⁴¹

³⁴ CDB II, č. 376, s. 412–415.

³⁵ CDB V/2, č. 599, s. 194.

³⁶ CDB IV/1, č. 277–282.

³⁷ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 195.

³⁸ Uvedené příklady jsou vybrány z listiny, která se hlásí k datu 1. 9. 1201 a pojednává o vymezení území kolem Hranic – CDB II, č. 352, s. 366. Ostatní vybrané prameny kláštera (tab. č. 2) uvádějí velmi podobné příklady – CDB II, č. 351, s. 362–364; CDB II, č. 356, s. 372–375; CDB II, č. 376, s. 412–415; CDB IV/1, č. 171, s. 277–282; CDB V/2, č. 599, s. 193–195.

³⁹ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 195.

⁴⁰ CDB I, č. 80, s. 83.

⁴¹ CDB II, č. 356, s. 372–375.

Přirozené hraniční body tohoto území pak následně tvoří jen vodoteč a kopce. Lesy a keře v rámci něho tedy zcela chybí. Podobně také dvě falza, která popisují les u Domašova a Lašťan v sobě postrádají další popisy jiných lesů („... *silva secus villas Lassezian et Domassow...*“ a „... *silva sita apud villam Domasow...*“).⁴² Les vymezuje také hranici klášterního zboží kolem Olomouce. Klášteru náleží hvozd zvaný Trinina, který se rozléhal na území, ležící severně od kláštera („... *silva, que vulgodicitur Trinina, sita in superiori parte claustris versus aquilonem...*“).⁴³ S křoviskem Rokytový keř je možné se setkat v listině, stanovující rozsah území u Hranic a řeky Bečvy („... *descendendo facit metam usque ad rubum, qui vulgo dicitur Rokitowi kerz...*“).⁴⁴

Na pomezí přirozených a umělých hraničníků stojí místa, v pramenech označovaná jen prostě jako *locum*. Často u nich není specifikováno, o co se konkrétně jedná, proto také ani není možné jednoznačně určit, zda se jedná o hranice přirozené, nebo umělé. S jejich lokalizací a následnou interpretací výrazně pomáhá až vlastní terénní prospekce.⁴⁵ Falzum s datem 1. září 1200 uvádí hned několik takto obtížně interpretovatelných míst („...*locum Rachowkop... locum, qui vulgo dicitur Sadek... locum, qui vulgo dicitur Scalka... locum, qui vulgo dicitur Czastidiel... locum, qui vulgo dicitur Bochency... locum, qui vulgo dicitur Neopatovem...*“). Vyskytují se také ve falzech, které popisují území u Hranic a řeky Bečvy („...*locum, qui dicitur Dubrawicie... locum qui dicitur Zawerbek...*“), les Velká Střelná („... *locum, qui dicitur Bohumilplawie... Towiren...*“) i les u Domašova a Lašťan („... *locum, qui vulgo dicitur Chlum... locum, qui dicitur Bychotino pole...*“).⁴⁶

Člověkem vytvořené mezníky je možné rozdělit na dvě kategorie. První zastupují objekty, primárně nesloužící k vymezení hranice (k tomuto účelu byly využívány až druhotně). Druhou reprezentují objekty, které od počátku sloužily jako hraničníky.⁴⁷

⁴² CDB II, č. 376, s. 412–415; CDB V/2, č. 599, s. 193–194.

⁴³ CDB IV/1, č. 171, s. 277–282. Přesný rozsah tohoto lesa bude upřesněn v příslušné kapitole.

⁴⁴ CDB II, č. 352, s. 364–368.

⁴⁵ Některá místa se podařilo s konkrétními body v krajině ztotožnit P. Šlézarovi při jeho rekonstrukci hranice, která od sebe oddělovala klášterní majetky a území Konice a Lešan – ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 156–159.

⁴⁶ CDB II, č. 351, s. 362–364; CDB II, č. 352, s. 364–368; CDB II, č. 356, s. 372–375; CDB II, č. 376, s. 412–415. Ve druhé listině, popisující les u Domašova a Lašťan (1269) se opakuje již uvedené Bychotino pole – CDB V/2, č. 599, s. 193–195.

⁴⁷ Základní kategorizaci představili podle základní zahraniční literatury JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J., c. d., s. 196. Dále také MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 37–44, nebo ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 155.

Do první kategorie jsou řazeny například cesty a mosty. Často jde rovněž o dříve hospodářsky využívaná místa, která se přesunula na okraj ekonomických zájmů. V pramenech jsou tak hojně citovány rybniční hráze, bývalé mlýny, smolárny, staré sklárny, vápenné jámy nebo zaniklé osady. Hranice bývala také někdy vymezena starými hradišti a pohřebišti.⁴⁸

V listinách kláštera Hradisko slouží cesty k vymezení hranice poměrně často. Může jít jak o komunikace nadregionálního významu, tak o pěšiny místního charakteru. Ve falzu s datem 1. září 1200 je k popisu vedení hranice využita cesta z Konice do Jevíčka („...*deinde per directum procedendo usque ad viam publicam, que via de Gewiczko digitur versus Konicz...*“).⁴⁹ Cesta, směřující do Opavy, a další, spojující Hranice a Jičín, se připomíná v listině, která popisuje klášterní majetky na řece Bystřici a kolem Hranic („...*prima meta in via publica versus Opauiam... viam publicam de Hranicz versus Gycin*“). Dokument uvádí také komunikaci menšího významu, jež vedla z vesnice Loučky do vsi Milhotice („...*viam publicam, qua itur de villa Luczka versus villam Milothicz...*“).⁵⁰ Rudnou cestu a Jívovskou cestu využívají ve svém popisu klášterní falza, pojednávající o lesu u Domašova a Lašťan („...*viam publicam, quae vulgo dicitur Rudna czesta... viam quae dicitur Gywowska czesta...*“).⁵¹ Lokální komunikace se objevuje i v popisu hranic klášterního zboží v blízkosti Olomouce. V příslušné listině se připomínají čtyři cesty směřující do Hněvotína, Náměště, Křelova a do Řepčína („...*duas vias, quarum viarum una tendit versus villam nomine Gnewotin, altera versus Namescz... viam, que ducit versus predictum Chrelow, et viam, que ducit versus villam Reysin...*“).⁵²

Se zdůrazněnými mosty se již v písemných pramenech kláštera Hradisko není možné tak snadno setkat. Městský most se objevuje v popisu klášterního zboží kolem Olomouce („...*pontem civitatis...*“).⁵³ Most na řece Bystřici se připomíná ve falzu, stanovující hranici lesa u Domašova a Lašťan („...*usque ad pontem fluvii Bistricie...*“).⁵⁴

⁴⁸ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 195; ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 155; MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 37–44.

⁴⁹ CDB II, č. 351, s. 362–364.

⁵⁰ CDB II, č. 352, s. 364–368.

⁵¹ CDB II, č. 376, s. 412–415. Obě cesty jsou uváděny i v listině s vrocením 1269 – CDB V/2, č. 599, s. 193–195.

⁵² CDB IV/1, č. 171, s. 277–282.

⁵³ CDB IV/1, č. 171, s. 277–282.

⁵⁴ CDB V/2, č. 599, s. 193–195.

Do druhé kategorie jsou zařazeny uměle vytvořené hraničníky, které člověk vytvořil primárně za účelem jasného vymezení hraniční čáry. Tuto úlohu plnily například výrazné stromy, nebo pařezy. Do jejich kůry byla často vyřezána různá znamení, obvykle kosé kříže. Jedle a dub, do kterých je vloženo blíže nespecifikované znamení, se připomíná v popisu hranic kláštera v listině (falzu) s datem 1. září 1201 („... *arborem, que dicitur yedl, in qua sunt mete, id est hranicie... quercus, et in ipsa est meta, id est hranicie...*“).⁵⁵ Vytesávaná znamení v podobě křížů se objevují i na hraničních kamenech. Do sféry umělých hraničních znamení patří také různé brázdy, rýhy a ploty, které tak tvoří jasně definovanou překážku, která od sebe odděluje dvě oblasti.⁵⁶

3.1 Umělá hraniční znamení – kopce

V samostatné kapitole bych rád věnoval pozornost umělým hraničním znamením, která bývají v písemných pramenech označována jako *kopce*, někdy také *sádky*, velmi ojediněle *mohyly*. Jejich základní popis je možné stanovit již na základě informací, obsažených v dochovaných dokumentech středověku a novověku. Ve své podstatě jde o navršené kopce hlíny, někdy také kamene, pokryté travním drnem zabraňujícím erozi. Proti rozplavení hraničního znamení mohlo pomáhat také obložení dřevěnými trámy. Aby bylo možné takto uměle vytvořené hraničníky odlišit od přirozených nerovností terénu, byla do kopců vkládána znamení – *signa oculata*, která sloužila jako jednoznačný identifikátor, který potvrzoval, že jde prostředek určený k vymezení hranice.⁵⁷

Tyto hraniční kopce byly v rámci regionu střední Moravy poprvé popsány badateli, kteří se zabývali možností rekonstrukce vedení průběhu hranice klášterního území, známého jako les u Domašova a Lašťan. V létě roku 1951 prozkoumával terén severovýchodně od Šternberka A. Ferulík. Podařilo se mu dohledat několik hraničních kop přesně v místech, popsanych v listinných falzech, hlásících se k letům 1220 a

⁵⁵ CDB II, č. 352, s. 364–368.

⁵⁶ Stromy plnící úlohu hraničního bodu mohly být ještě zdůrazněny kolem nich navršenou hromadou hlíny. K tomu dále JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 196; MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 37–44.

⁵⁷ JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *c. d.*, s. 196; MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení*, s. 39–40. Předměty, které se záměrně vkládaly do kopců mohly být například: kovářská struska, hrnce s uhlím (uhlíky), dřevěné uhlí, cihly, žaludy, sklo, keramické střepy, vápno, mince, různé další kovové předměty atd. – ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 158.

1269. První hraniční značky – kopce, identifikoval u horního toku vodoteče jménem Aleš. Objekty popisuje jako hliněné kopce tvořené z místního materiálu, převážně hlíny. Jejich povrch kryl travní drn, který je dokonale chránil proti erozi, protože se každoročně omlazoval a obrozoval. Přestože hovoří o značkách v množném čísle, jejich přesný počet, stejně jako přesnější polohu, neuvádí. Zbytek další hraniční značky objevil u dolního konce Dolní Loděnice. Blíže však nesespecifikoval, do jaké míry bylo znamení poškozeno. Další dva, zřejmě již neporušené kopce, identifikoval u dvou vodotečí pramenících mezi Hraničními Petrovice a Jívovou.⁵⁸

Na prospekci A. Ferulíka navázal v létě 1969 a na jaře 1971 J. Prucek. Místa, která jeho předchůdce navštívil před dvaceti lety totiž právě na přelomu 60. a 70. let 20. století procházela výraznými změnami. Tehdejší státní statky prováděly rozsáhlé kultivační práce, jež spočívaly v nivelizaci členitého terénu a odstraňování hustšího i řídkého lesního porostu. Pruckovým záměrem bylo tedy zachytit aktuální stav dříve identifikovaných reliktních a pozorovat změny, které na nich zanechaly změny spojené s kolektivizací a úpravou zemědělské půdy.⁵⁹

První, a vlastně jedinou dochovanou, hraniční značku – kopec našel v souladu se zněním listiny na nejsevernějším místě údolí potoka Aleš, přibližně 500 m jižně od kóty 562,2. Skutečný tok vodoteče ale pramenil až o několik desítek metrů níže. Místo nálezů popsal jako údolí nad starou cestou, protínající domašovský katastr k Jívové, měnící se v mírně propadlou loučku, která odjakživa vzdorovala zemědělskému využití. Upřesnil také vzhled samotného kopce, který byl čistě hliněný, bez použití kamení či prsti. Tvarem připomínal mohylu s kruhovou základnou o průměru 5 m a s obvyklým vrcholem ve výši 1,5 m. V okolním prostředí působil kopec nápadně a neobvykle.⁶⁰

Zjištěné okolnosti dle J. Prucka zcela jednoznačně vylučovaly možnost, že by útvar vznikl později, například při hromadění kamení z okolní obdělávané půdy. Při své druhé obchůzce místa na jaře 1971, tedy v době po zahájení kultivačních prací, sledoval přiblížení obdělávané půdy až k samému západnímu okraji značky, z východní strany došlo k odstranění olšových porostů.⁶¹

⁵⁸ FERULÍK, A.: *c. d.*, s. 106–109. Ve svých popisech autor blíže nesespecifikuje velikost kopců, přesněji nepřibližuje ani jejich lokalizaci.

⁵⁹ PRUCEK, J.: *c. d.*, s. 8–10.

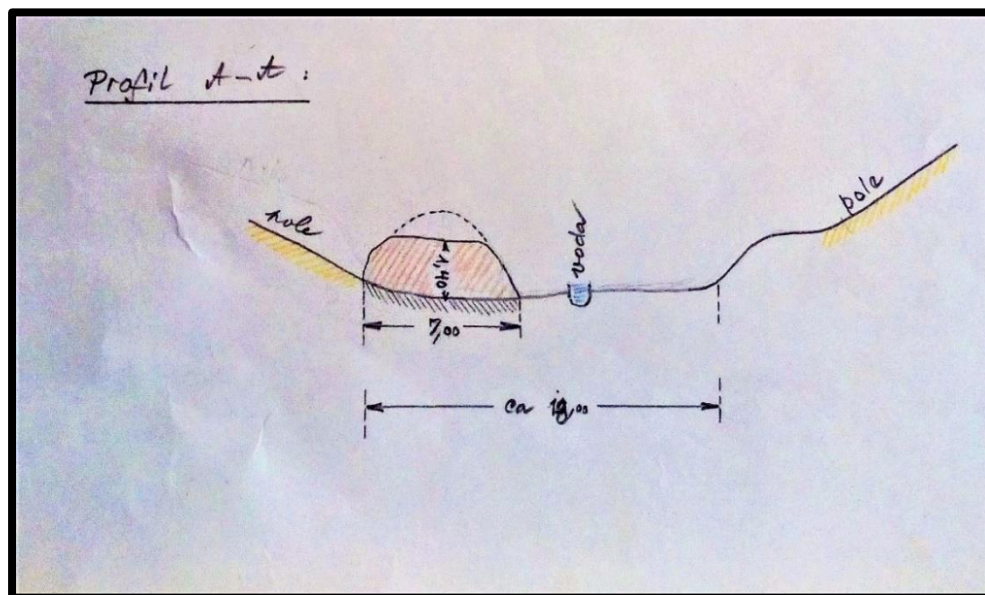
⁶⁰ Tamtéž s. 9–10.

⁶¹ Tamtéž, s. 10.

K potencionální možnosti, že by se dochovaly také dalších hraniční kopce, bezprostředně navazující na objekt u pramene potoka Aleš, se vyjádřil negativně. K této domněnce jej vedl zejména fakt, že ležely v terénu, který „byl brzy změněn“. Zda měl na mysli kultivaci půdy již v pozdějším středověku a novověku, nebo změny spojené s kolektivizací, intenzivně probíhající od roku 1969, z jeho sdělení však jasně nevyplývalo.⁶²

Hraniční kopec, lokalizovaný u pramene potoka Aleš, byl následně v létě roku 1977 prozkoumán K. Moravem a J. Pruckem zjišťovací archeologickou sondou. O této akci se dochovala krátká nálezová zpráva, která jednoznačně lokalizovala místo výskytu hraničního kopce v blízkosti vodoteče (mapa 7). Místo je popsáno jako koryto, porostlé divokou travou a křovinami, široké přibližně 18 m. Vlastní vodoteč tekla úzkým korýtkem uprostřed. Průměr základny zkoumaného hraničního kopce činil 7 m, výška byla 1,4 m (obr. 1). Autoři předpokládali, že původně měl objekt větší velikost. V nálezové zprávě je dále uvedeno, že ve zjišťovací sondě v hloubce 1,25 m byla nalezena zlomená podkova a keramický střep se žlutou vnitřní glazurou (obr. 2, 3). Badatelé dále popsali, že hlína zásypu byla tmavohnědá, sypká a naprosto odlišná od hlíny okolních polí. V hloubce 1,4 m narazili na původní podklad koryta vodoteče, který se skládal z černé kompaktní hlíny a usazeného bahna.⁶³

Obr. 1

Kresebná dokumentace hraničního kopce v nálezové zprávě z roku 1977

⁶² PRUCEK, J.: *c. d.*, s. 10.

⁶³ Nálezová zpráva je uložena ve Vlastivědném muzeu Olomouc (př. č. 375/77). Za její laskavé poskytnutí a dohledání příslušných nálezů děkuji Mgr. Lukáši Hlubkovi z Vlastivědného muzea Olomouc.

Obr. 2

Fragment podkovy, nalezený během sondážního výzkumu hraničního kopce

Obr. 3

Fragment okraje talíře/mísy, nalezený během sondážního výzkumu hraničního kopce. Rámcově datovaný do raného novověku

Minimálně v oblasti střední Moravy, až do doby průzkumných cest P. Šlézara a K. Faltýnka, se problematikou umělých hraničních bodů nikdo nezabýval. V rámci jejich terénní prospekce vojenského újezdu Březina a Drahanské vrchoviny narazili v roce 2004 pod Smilovým hradiskem na kamennou mohylku, kterou ve svém článku P. Šlězár interpretoval jako hraniční kopy. Mezi místa, kde se pravděpodobně nacházejí další hraniční kopce, řadí rovněž zalesněnou trať „Na zámku“ na hranici katastru Skřípova a Úsobrna. Tamní kamenné mohyly se dochovaly do výšky minimálně 1,5 m a byly mylně považovány za zbytky raně středověkého hradiště.⁶⁴

Detailnější průzkumy hraničních kopců byly realizovány na území Čech. Skupiny objektů se podařilo objevit například na katastrálním území obce Nebahovy v okrese Prachatice. Celkem osmnáct mohylovitých kamenných útvarů se zde nacházelo na temeni kopce Na vrchu v nadmořské výšce 835 m. Seskupení leželo uvnitř obdélného

⁶⁴ ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy*, s. 158–159. Správnost interpretace jejich nálezu pod Smilovým hradiskem dále podpořil informací z mladšího písemného pramene (1560), který uvádí, že by se v těchto místech měli vyskytovat „staří kopcové, kamení...“ a faktem, že samotné Smilovo hradiště vystupuje jako jeden z hraničních bodů v zakládací listině augustiniánského kláštera v Prostějova z roku 1391.

prostoru s rozměry 100 x 200 m, který vymezovaly valy o výšce dosahující až jednoho metru. Badatelé J. Beneš a M. Lutovský nevyloučili ani možnost, že se v tomto případě jedná o pozůstatek zaniklé středověké, případně raně novověké plužiny. Jedna z jimi identifikovaných „mohyl“ byla podrobena archeologickému výzkumu. Měla kruhový až mírně oválný půdorys o průměru necelých 5 m a výšce 1 m. Během prací bylo zjištěno, že se objekt skládal výhradně z nahromaděných kamenů bez jakýchkoli stop po pravidelném uspořádání. Celou „mohylu“ pak pokrývala vrstva mechu a jehličí. Spodní kameny přiléhaly ke kamenným plotnám, jež vystupovaly rovnou z podloží. Jediným nálezem, který se podařilo během exkavace objevit, byla část koňského skeletu.⁶⁵

Mohylovité útvary, podobající se hraničním kopcům, prozkoumali formou zjišťovací sondáže (sondy 1, 2 a 3) v roce 2004 M. Dohnal a P. Šída na katastrálním území obce Šumburk nad Desnou.⁶⁶

Objekt v sondě 1 byl založen v půl okrouhlé vykopané jámě, která mírně strmě svahu v okolí. Těleso útvaru tvořily výhradně kameny, které byly pokryty humusovou vrstvou, dosahující na vrcholu mohyly mocnosti 5 cm a ve spodních částech, díky splachům, 30 cm. Uprostřed objektu se nacházela oválná jáma, která obsahovala koncentraci uhlíků. Další uhlíky bylo rovněž objeveny i mezi kameny do hloubky přibližně 20 cm ode dna. Nálezy ze sondy 1 dále doplnili jen spálené kosti. Autoři uvádějí, že pokrytí půdním typem (humusovou vrstvou) a zahloubení v centrální části objektu tyto útvary odlišují od hromady kamení, vyskytující se na okraji polí (tzv. hrobky).⁶⁷

Mohylovitý útvar ze sondy 2 byl založen v mělké půl okrouhlé jámě. Nepatrně mimo střed se nacházela vyhloubená jamka, kolem které byla vyzděna z nasucho kladených kamenů okrouhlá zeď. Autoři předpokládají, že mohla být zastropena dřevem. Na kamennou konstrukci byly následně navršeny kameny, které i zde pokrývala humusová vrstva. Na okrajích objektu se projevil náznak kamenné plenty. Mezi identifikovanými nálezy jasně dominovaly uhlíky, které se hojně vyskytovaly ve

⁶⁵ BENEŠ, J. – LUTOVSKÝ, M.: *Mohylovité útvary u Nebahov na Prachaticku*. Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, 34, 1997, č. 3, s. 219–220.

⁶⁶ DOHNAL, M. – ŠÍDA, P.: *Historické způsoby značení pozemkových hranic a problematika tzv. mohylovitých útvarů*. Archeologie ve středních Čechách, 11, 2007, s. 635–652.

⁶⁷ Tamtéž, s. 640–643.

vyhloubené jamce. Na jejím okraji byl nalezen také jeden silně zvětralý fragment keramiky.⁶⁸

Objekt ze sondy 3 byl založen jen ve velmi mělké půl okrouhlé jámě. I zde, jako v přechozích případech, tvořily těleso mohylovitého útvaru zejména kameny, které pokrývala humusová vrstva. Na okrajích objektu se nacházelo nasucho vyzděné kamenné obložení, jež tvořily až 1,5 m velké kameny. Na dně mezi kamenným obložением byly nasypány uhlíky.

Z každého objektu byl autory odeslán jeden vzorek na radiokarbonové datování. Nejstarší zjištěné datum pochází z uhlíku ze sondy 1 a spadalo do časového intervalu 1390–1450 AD. Uhlík ze sondy 2 byl datován do intervalu 1610–1670 AD a uhlík ze sondy 3 do 1480–1690 AD.⁶⁹

⁶⁸ DOHNAL, M. – ŠÍDA, P.: *c. d.*, s. 646.

⁶⁹ Tamtéž, s. 647. Autoři měli k dispozici také data z jiných mohylovitých útvarů. Radiokarbonové datum v časovém intervalu 1450–1640 AD pocházelo z objektu, který byl prozkoumán v roce 2004 během výzkumu neolitické lokality Velké Hamry I. Datum v rozmezí 1480–1650 AD pocházelo z objektů nacházejícího se na katastrálním území Jistebska v podhůří Jizerských hor. K tomu blíže ŠÍDA, P. – PROSTŘEDNÍK, J.: *Změny v zemědělském využívání podhůří Jizerských hor ve světle archeologických a etnografických pramenů*. Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědný sborník, 19, 2006, s. 104–120.

4 Vymezení panství kláštera Hradisko

Již samotné zakládací privilegium kláštera Hradisko u Olomouce je prvním dokumentem, který v sobě zahrnuje informace o vymezení klášterního panství. Vedle jmenovaných osad Kyselovice, Roštín a Hejčín („...*Prima, que cognominatur Kisselowici, sekunda Roschin, tercia Gaychyn...*“), poplatků a plejády řemeslníků, je v listině také uvedeno, že je klášteru dán laš'tanský újezd až k říčce Loděnici, dnes Trusovickému potoku („...*Ugezđ Lasene, qui terminatur rivulo Lodinica...*“), zeměpanský dvorec Úsobrno s přilehlými vesnicemi („...*Preterea data est curia, que vocatur Uzobren, cum sibi adiacentibus villis sub omni tributo et consuetudine, sicut antea solvebat sue domine...*“) a les Hluboký („...*data est et silva, que vocatur Lubochca...*“).⁷⁰

Do průběhu 11. a 12. století se hlásí také další dokumenty, které informují o donacích pro klášter Hradisko. Pochybnosti nevzbuzuje jen jediná listina z 16. června 1160, ve které Vladislav I. potvrzuje klášterní majetek a privilegia. Do první poloviny 12. století se pak hlásí pamětní zápis, dochovaný jako přípisek, jenž byl vepsán za text opisu zakládací listiny, který informuje o tom, že olomoucký kníže Václav daruje klášteru Kyjov s trhem („... *forum cum villa Kigiow...*“). Další donace přibližují dvě (zřejmě) listinná falza, s datem 26. prosince 1195 a 13. ledna 1196. Prvně jmenovaná listina informuje o tom, že olomoucký kníže Vladimír klášteru dává, se souhlasem svého bratra Břetislava, ves Bojanovice („... *villam, quae cognominatur Boyanovicz, in libro vitae coelestis adscribi desiderans...*“), ve druhé obdržel klášter od Břetislava Olomouckého, se souhlasem svého bratra Vladimíra, ves Žirakovice („... *villam, quae cognominatur Zirakovici, in libro vitae coelestis adscribi desiderans...*“).⁷¹

Listiny 11. a 12. století tak de facto položily základ stěžejních klášterních držav, které se v mladším období staly předmětem různých majetkových sporů. Šlo zejména a takzvané Horní panství kláštera Hradisko (dvorec Úsobrno, les Hluboký),

⁷⁰ CDB I, č. 79, s. 82–85; WIHODA, M.: *Benediktinská kapitola*, s. 35; DOLEŽEL, J.: *c. d.*, s. 145–146. Mladší písemné prameny 13. století dále upřesnily jména darovaných přilehlých vesnic. Šlo o Cetkovic, Šebetov a Uhřice. Ve výčtu záměrně neuvádí lokality uváděné v takzvaném nákelském odstavci, jehož datování je problematické.

⁷¹ CDB I, č. 208, s. 194–197; CDB I, č. 110, s. 110–111. Přípisek je pravděpodobně pozdějším falzem z 50 let 13. století. G. Friedrich v diplomataři předpokládá, že tento dokument je zdrojem nákelského odstavce uvedeného v zakládací listině kláštera. ZAORAL, P.: *c. d.*, s. 277–288 uvádí, že do tohoto mladšího falza byl nákelský odstavec opsán z pravé listiny z roku 1160. CDB I, č. 353, s. 317–318; CDB I, č. 354, s. 318–319. K dalším listinám také ELBEL, P.: *c. d.*, s. 39–40.

Šternbersko (Lašʔanský újezd) a Olomoucko (Hejčín, Náklo, Ústín...). Později se také přidala oblast kolem Hranic a řeky Bečvy a lesní komplex Velká a Malá Střelná.

Velkým nedostatkem nejstarších listin bylo, že jen velmi vágně popisovaly to, co přesně klášteru náleželo. Stále zvětšující se hustota osídlení, kontinuálně narůstající již od první poloviny 13. století i v exponovaných oblastech, tak dříve či později musela vyvolat hraniční spory soupeřících subjektů. Nepokojná doba po smrti Přemysla Otakara II. navíc nahrávala po nových pozemcích žádoucím šlechticům, kteří si rádi přisvojovali klášterní majetky.

Pravděpodobně již někdy na počátku 13. století byl řešen spor mezi klášterem Hradisko a rajhradským klášterem o hranický újezd. Ten byl Rajhradské kanonii darován zřejmě již někdy ve druhé polovině 12. století, o čemž pojednává listinné falzum, hlásící se k roku 1169, které však zřejmě vzniklo nedlouho po samotném obdarování. Listina informuje o tom, že bylo olomouckým knížetem Fridrichem klášteru dáno místo zvané Hranice („... *queo ego Fridericus, dux Olomucensis provincie, patre meo Wadizlao, rege Boemorum, annuente, locum, qui Granice vulgo dicitur, ecclesie Raygradensi perpetua dote donavit...*“). Transakce měla být zprostředkována Fridrichovou manželkou Alžbětou na prosby poustevníka Jurika („... *Heremita enim quidam, Jurik nomine, vita et moribus imitandus, cui etiam vitam et mores digna sequitur fama, per uxorem meam Elizabeth michi supplicavit...*“).

Jurik se měl následně postarat o hospodářský rozvoj oblasti. Ke kolonizaci mu sloužilo nejen popluží u vsi Špiček, ale i celý darovaný újezd, který měl být strašnou a prázdnou pustinou. Jeho hranice se popisují od potoka Žabníku, k řece Odře a na západ tak daleko, jak by jen byl schopen Jurik vyklučit („... *quatenus ipsum locum vasta horrentem solitudine robora succidendo et novalia preparando inhabitater. Ego tamen, cum eiusdem heremite utrumque, continentiam et diligentiam, considerarem, terram ad aratrum ei in viilla Stpicki ob meliorem spem eterne patrie cum pratis et pomeriis speraddidi. Tendit autem hoc ipsum spatium, quod sibi contradidi, a rivo Sebenik usque ad rivum, qui Odri appellatur. Preterea ad okcidentem, quantum ex ipso exstirpare velit nemore, manu propria demonstrans, latam sibi sine termino tribui licentiam...*“).⁷²

⁷² CDB I, č. 247, s. 218–219; HOSÁK, L.: *Počátky a vývoj*, s. 25–26. Že se jedná o falzum potvrdil již rozbor J. Šebánka a S. Duškové. Ti také předpokládají, že dokument velmi pravděpodobně vznikl v době, která nebyla roku 1169 příliš vzdálená – ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S.: *Studie k českému diplomatáři*. Sborník filosofické fakulty Brněnské university, 2, 1953, č. 2–4, s. 264.

Stanovení přesné doby, kdy rajhradský klášter o hranický újezd přišel není možné. V důsledku majetkových změn však došlo k tomu, že oblast opustil poustevník Jurik, který se podle klášterní tradice přesunul do polického újezdu na Broumovsku. V nekrologiu kláštera se rovněž dochovalo datum úmrtí Jurika 4. prosince 1209. Díky tomuto zápisu je možné předpokládat, že Hranický újezd ztratil klášter ve prospěch hradištské kanonie někdy v době před rokem 1209.⁷³

K faktickému potvrzení nových majetkových poměrů došlo však až listinou z roku 1222, ve které se břevnovský opat Dluhomil vzdává hranického újezdu ve prospěch hradištského opata Bonifáce za 20 a čtvrtinu hřivny stříbra pražské váhy („... *Ego Dluhomilus, abbas Brzewnovensis... quod cum nos abbatem Bonifacium et capitulum eis de Gradicz super possessione terminorum et circuitus de Ryangicz... abbatem et suum capitulum praedictos habebamus, XX marcas argenti et fertonem ad pondus Pragense a praefato abbate et suo capitulo reciperemus...*“).⁷⁴

Po smrti Přemysla Otakara II. došlo na Hranicku, tak jako i v jiných oblastech, ke zcizení klášterních majetků. Vzniklou při, ve které mezi sebou stanuli hradištský opat Budiš a Vok a jeho syn Beneš z Kravař, Beneš z Branice a Beneš ze Štítiny, vyřešil ve prospěch kláštera, za přítomnosti dalších církevních představitelů a předních šlechticů, olomoucký biskup Dětrich 12. srpna 1282 v Opavě („... *Item quod dominus Benessius de Branicz simpliciter et absolute omni iuri et accioni, que sibi competere videtur in Hranicz et Camenecz et ad ea pertinentibus, seu aliis bonis ecclesie Gradicensis renunctiet et cedat eidem abbati et ecclesie suede bonis omnibus occupatis, quod in manus abbatis eiusdem in nostra presencia inmediate idem Beneschius facere non omisit...*“).⁷⁵

Pro potřeby jasného stanovení klášterních majetků v okolí Hranic a řeky Bečvy vzniklo někdy na počátku 14. století falzum, které je opatřeno datem 1. září 1201. Listina rovněž informuje o tom, že markrabě Vladislav Jindřich připisuje kanonii trhovou ves Hranice s patronátním právem, rozsáhlý les darovaný Přemyslem Otakarem I. a vesnice Heřmanice, Loučky, Polom, Běloutín, Na horách a Jesenice („... *villam forensem, que Hranicz vulgati nomine appellatur... cum iure patronatus ecclesie ibidem site et foro feria III, cum sibi adiacentibus villis, videlicet Hermanici, Luczki, Polom, Belotyn, Nahorach, Yesenicie et eroum pertineciis, et silvam spaciosam*

⁷³ HOSÁK, L.: *Počátky a vývoj*, s. 25.

⁷⁴ CDB II, č. 228, s. 213–214.

⁷⁵ CDB VI/1, č. 232, s. 284–285. WIHODA, M.: *Klášter Panny Marie*, s. 138–139.

*predictis bonis adiacentem cum omnibus proventibus et utilitatibus nunc et in posterum ex eisdem percipiendis, de consensu fratris nostri karissimi, domini Premisl, regis Boemorum III... “).*⁷⁶

Do poloviny 13. století jsou datovány majetkové pře, odehrávající se na území, pro které se v literatuře ustálil název Horní panství kláštera Hradisko. Listina z roku 1250, která informuje o vysazení vsi Veličina Lhota, uvádí, že les u potoka Skřípový, svěřený lokátorům, býval předmětem častých sporů mezi klášteřem a Heřmanem z Letovic (*„...silvam quandam circa fluvium, qui vocatur Skrzypowy, iacentem, pro qua videlicet silva seapissime certavimus cum domino Hermanno de Letowict, et ne ulterius certamen oriretur... “*).⁷⁷

Počátek dalšího sporu vznikl zřejmě již před rokem 1243, kdy některý z předchůdců opata Roberta za odměnu podstoupil dočasně vladykům Pachovi, Ždanovi a Kratešovi z Vážan klášterní les, který se nacházel mezi Knínicemi a vesnicí Strylech (*„... silvam ecclesie sue pertinentem, que est inter Knyenicz et Stryelech, cum metis ville Stryelech predecessores ipsius Pachoni, Sdan et Craces de Wasan pro serviciis ipsorum... “*). Potomci jmenovaných vladyků z Vážan však začali považovat les za svůj a nechtěli se ho vzdát. Vzniklý spor musel být nakonec projednáván na soudu svolaném do Olomouce. Obě postižené strany před osobně přítomným panovníkem a předními zeměpanskými úředníky (*„...presidentibus dominu Pardus camerario, Egidio, castellano Olomucensi, et Scudemiro, camerario Bretislauensis provincie, et Smilone, castellano Prerouiensis, in persona domini Premisl, illustris principis Boemie et Morauie, in castro Olomucensi iudicio generali... “*) přednesli své argumenty a ve prospěch kláštera navíc vypovídali také přítomní Velen a Emmeram, synové Lamberta z Boskovic, Zdislav z Bystrice, Křišek z Probic, bratři Budislav a Všebor z Rájce a Svatoslav z Kunic. Emmeram, Zdislav a Křišek měli dokonce přísahat na svaté ostatky (*„... nobiles viros: Welen et Emmerammum, filios Lamberti de Bozkowicz, Sdislaum de Bistricz, Crisek de Probicz, Budislaum et fratrem ipsius Wisseborum de Raycz, Swathoslaum de Cunicz, qui interrogati super fidem catholicam et in anima suam protestati sunt sepedictam silvam esse et semper fuisse mee ecclesie; qurum tres*

⁷⁶ CDB II, č. 352, a. 364–368. Vedle toho je v majetku kláštera jmenována také trhov^á ves Kyjov s kostelem a patronátním právem (*forensem villam Kyiow... et ecclesia ibidem sita cum iure patronatus*), Vracov (*Waraczow*), trhov^á ves Svitavy (*et Switawiam similiter villam forensem*) s patronátním právem k tamnímu kostelu (*cum iure patronatus ecclesie ibidem*) a vesnicemi Míchov a Zboněk (*Mychow et Lbonow*) a také obecně další klášterní trhov^é vsi.

⁷⁷ K výraznému zahušťování koncentrace osídlení drahanské vrchoviny docházelo již před polovinou 13. století. CDB IV/1, č. 197, s. 358–359; DOLEŽEL, J.: *c. d.*, s. 147.

ydoneores, videlicet Emmeramum, Sdislaum et Crisek iurare fecerunt super sancta sanctorum...“). Výsledný rozsudek nakonec přivedl obě strany ke smíru. Soud potvrdil, že jmenovaný les opravdu patří klášteru, vladykům z Vážan však bylo umožněno, aby si ho za jednu hřivnu zlata mohli ponechat v držení („... *Preterea intimavi ibidem omnibus baronibus audientibus, quo iidem supradicti de Wazan terram ecclesie mee tenent sibi expositam pro marca auri...*“).⁷⁸

Přibývající hraniční spory v severní části Dražanské vrchoviny si vyžádaly reakci ze strany kláštera, který si postupně vytvářel chybějící dokumenty, jimiž následně na soudech prokazoval svou svrchovanost nad sporným územím. K datu 1. září 1200 se hlásí falzum, jehož vydavatelem měl být markrabě Vladislav Jindřich. Podává svědectví o tom, že klášter obdržel trhovou ves Knínice u Boskovic s patronátním právem, vesnice Šebetov, Cetkovice a Uhřice a velký les, který ke jmenovaným majetkům náleží již od doby darování Oty I. Olomouckého a jeho manželky Eufemie („...*villam forensem, que Knenicz nominatur, cum iure patronatus ecclesie parrochiali ibidem et villis adiacentibus, videlicet: Sebetow, Cyethkouici et Vherci cum pertinentiis, et silvam spaciosam predictis bonis adiacentem, quam certo cercius didicimus ex sinceritate felicis memorie domini Ottonis senioris, ducis Morauie, et sibi grate coniugis domine Eufemie...*“). Ve jmenovaném území kláštera také patří všechny zde nalezené druhy kovů, při zachování práv Přemysla Otakara I., a může uvedený les mýtit a zakládat zde nové osady („...*collatem cum omnibus proventibus et omnium utilitate metalorum, si que ibidem postmodum inventa fuerint, nunc et in posterum ex eisdem percipiendis, de consensu fratris nostri domini Otakari, incliti regis Boemie tercii, dicto monasterio et fratribus ibidem degentibus contlismus iure hereditario pacifice et perpetuo, possidendum; dantes eis nichilominus plenam libertatem predictam silvam exstirpandi, villas locandi...*“). V listině je rovněž stanovena přesná hranice, která od sebe odděluje klášterní zboží a území Lešan a Konice.⁷⁹

Právě sporné vymezení klášterních majetků si vyžádalo další přezkoumávání. Olomoucký biskup Bruno, pověřený římským králem Rudolfem jako místodržící olomoucké a přerovské provincie, svolal na 11. listopadu roku 1279 do Olomouce sněm, který měl vyřešit bezpráví, dějící se klášteru Hradisko. Výsledek soudu byl zaznamenán v listině s datem 26. listopadu 1279. Žaloba kláštera byla směřována na osobu Alberta z Lešan, který se po smrti Přemysla Otakara II. stal zřejmě správcem

⁷⁸ CDB V/1, č. 50, s. 103–105. DOLEŽEL, J.: *c. d.*, s. 148–149.

⁷⁹ CDB II, č. 351, s. 362–364.

zeměpanského konického statku, a argumentovala především tím, že Albert svévolně překročil hranice klášterních majetků, zabíral pole, lesy a zakládal nové vsi („... *iniuriose transgressus, adiacentes campos et silva violenter in suae praeiudicum ecclesiae occupat, locat et plantat...*“). Obrana obžalovaného operovala především s tvrzením, že sporně ohraničené pozemky převzal z rukou králova vilika Jana. Druhá strana předložila svědectví, podle kterého měl Jan zabrat území na základě špatného popisu příslušných hajných. Potom, co opat Budiš doložil před králem Přemyslem Otakarem II. příslušné privilegium (zřejmě bylo myšleno falzum hlásící se k roku 1200), které hranice jasně stanovovalo, vrátil vilik Jan na panovníkův příkaz příslušné území zpět klášteru. Albert z Lešan proti tomuto již zřejmě neměl co namítnout a pře tak byla vyřešena ve prospěch kláštera.⁸⁰ Boj o majetky však zřejmě nevzdal. Mladší listina z 1. prosince 1279 informuje o tom, že se vzepřel rozsudku a jmenované hranice a majetky kláštera stále násilně držel.⁸¹

V blízkosti města Olomouce se odehrávalo rovněž několik majetkových sporů, spadajících ještě do doby panování Přemysla Otakara I. Přesnější stanovení hranice si vyžádala oblast mezi Chválkovicemi a Týněčkem, kde se střetávaly majetky kláštera Hradiště a velehradského kláštera. Stanovením hranice byli pověřeni urození muži, mezi nimiž jsou jmenováni Drslavův syn Voček, Lambert z Boskovic, Bořita z Bočkovic, Bořita z Vočkova, Donon ze Skrbně a Odřej řečený Cauca („...*Nos Robertus, miseracione divina abbas, totusque conventus ecclesie Gradicensis, Premonstratensis ordinis, et Lupinus, eadem miseracione abbas, et totus conventus ecclesie Welegradensis, Cisterciensis ordinis, universis presentibus profiteamur, quod controversia, que inter nos agitabatur ratione metarum et terminorum, que on fribus cluastri dicti Gradicensis ex una parte habebantur, et parte altera inter villas Chwalcowicz et Tynczek nuncupatas, arbitrantibus nobilibus viris et dicretis, videlicet Woccone, filio pie memorie Drslau, Lamberto de Bozczowict, Borzuta de Woccow, Donone Skrbyn, Andre dicto Cauca, quos ad hoc ex utraque parte concorditer elegeramus, inter nos domino concedente est sopita et composita in pacem firmam,*

⁸⁰ CDB VI/1, č. 79, s. 127–129. I tato listina, podobně jako již uvedené falzum stanovila linii oddělující od sebe majetky kláštera a Alberta z Lešan. Listina je pravá, spíše však než o dílo biskupské kanceláře byla vyhotovena v klášterním prostředí. Blíže DOLEŽEL, J.: *c. d.*, s. 150–151.

⁸¹ CDB VI/1, č. 80, s. 129–131. Ačkoli existují pochybnosti o pravosti dokumentu, DOLEŽEL, J.: *c. d.*, s. 151 se spíše přiklání k možnosti, že dokument pouze reagoval na skutečnou situaci, kdy se Albert klášterních majetků nevzdal a dále s nimi nakládal. Spory kláštera a Alberta z Lešan, tentokrát ale na Olomoucku, jsou zaznamenány ještě roku 1282, kdy však již klášteru ustupuje – CDB VI/1, č. 249, s. 307–308.

perpetuam et quitam...“). Stanovená hranice měla být přítomnými rozhodčími vyměřena hraničními kopci, které mají být vztyčeny v uvedeném měsíci a roce („...*Hoc etiam universis presentibus scire damus quod antique metas et priores terminus de voluntate utrarumque parcium destrui fecimus et novat metas ac terminus et acervos novos fecimus elevari, anno et mense supracripto...*“).⁸²

Vyřešením sporu, který mezi sebou vedlo město Olomouc a klášter Hradisko byl Přemyslem Otakarem II. pověřen Zášit z Kurovic. Předmětem sváru se staly majetky v blízkosti města. Jmenovitě šlo o ves Hejčín s pozemky před Olomoucí, které k vesnici patřily („...*ville dicte Haychin cum campis ante Olomucz ad ipsam villam spectantibus, insuper aquis, piscationibus, pratis, pascuis, rubis, virgultis, harundinetis ad dictum monasterium ab antiquo pertinentibus...*“) a krčmy v Nákle, Liboši, Buňovicích a Lazcích („...*tabernis in villis Nakel, Lubos, Bunowici, Laschas...*“). K jasnému vymezení hranice sloužily i v této oblasti hraniční kopce, které měli být pro obě zúčastněné strany dobře viditelné a rozpoznatelné („...*certas metas prefati monasterii tam in agris quam in aquis secundum ius terre per acervoc, qui vulgo kopci dicuntur, distinxi et distinctas precepi sub pena in ipsi privilegiis contetna a civibus Olomucensibus et omnibus aliis inviolabiliter observari...*“).⁸³ O tom, co konkrétně v okolí Hejčina a města Olomouc klášteru Hradisko patří, informuje podezřelá listina Václava I. s datem 1. září 1249.⁸⁴ Do oblasti Olomoucka se hlásí také listina z 31. května 1277, ve které se řeší spor opata Budiše a opata Velehradského kláštera Lupina o hranice mezi vesnicemi Bystrovany a Chválkovice. Sporné čtyři lány byly mezi soupeřící strany spravedlivě rozděleny rovným dílem.⁸⁵

Rozsáhlý lesní komplex Střelná se stal předmětem sporu mezi klášterem Hradisko a Olomouckým biskupstvím. K rozhodnutí rozepře došlo listinou z 17. prosince 1274, ve které se olomoucký biskup Bruno dohodl s opatem Budišem na tom, že klášteru náleží les Velká Střelná, jehož hranice popisuje klášterní privilegium, a olomouckému biskupství patří Malá Střelná, rozkládající se mezi řekou *Bunow* (Bohna) a městem Olomouc. Rozsáhlý lesní komplex tak byl rozdělen na dvě poloviny („... *Brunonem, dei gracia Olomucensem episcopum, ac eiusdem ecclesie capitulum ex una et*

⁸² CDB V/1, č. 384, s. 569–570.

⁸³ CDB V/2, č. 795, s. 479–481. Přemysl Otakar II. rozhodnutí Zášita z Kurovic následujícího roku potvrdil listinou – CDB V/2, č. 818, s. 505–506.

⁸⁴ CDB IV/1, č. 171, s. 277–282. Vedle přesně stanovených pozemků jsou ve druhé polovině listiny specifikovány také klášterní práva a privilegia.

⁸⁵ CDB V/2, č. 840, s. 550–551.

reverendum partem dominum Budisch, abbatem monasterii sancti Stephani in Gradisch, oridinis Premonstratensis, ex parte alreta super silua quadam, que Strelna maior vocatur, que distincta est per certos terminos, prout expresse in privilegio abbatis continetur, et alia Strelna minor canonicorum, que est ex ista parte rivuli Bunow inter civitatem Olomucensem sita et dictum rivulum... videlicet, quod silve predictae cum suis pertinentiis, quocumque nomine appellentur, in duas partes equaliter dividantur, ita, quod vna parcium nobis ac nostro capitulo assignetur, alia vero domin abbati et conventui antedicti monasterii relinquatur. Item de ecclesiis et oratoriis construendis dicimus, quod nos in nostra et abbas in sua parte habeamus sine contradiccione qualibet adverse partis liberam facultatem non obstante ecclesia, que nunc sita est in maiori Strelna...“).⁸⁶

Skutečnou hranici Velkého lesa Střelná upřesňuje falzum, hlásící se k 22. únoru 1203. Vladislav Jindřich v ní měl klášteru darovat les Velká Střelná, nacházející se mezi řekami Odrou a Moravou („...*silvam quandam satis latam et spatiosam ad nostri principatus dignitatem pertinentem, denominatam Strzelna inter Odram et Moravam iacentem...“*). V uvedeném lese měl klášter možnost mýtit les a vytvářet zde nové vesnice, trhové vsi a města („...*dantes eis plenam libertatem extirpandi eam et villas, fora, civitates locandi in er vel alia quaeque ex ea, prout ipsi duxerint, ordinandi...“*).⁸⁷

V prostoru lašřanského újezdu, později definovaného jako les u Domašova a Lašřan, se klášter dostal do sporu s Albertem ze Šternberka a jeho potomky. K urovnání složité situace došlo listinou z 9. ledna 1281, ve které se Albert zavázal k tomu, že zaplatí klášteru za veškerá příkoří, která mu způsobil, 100 hřiven stříbra. Pokud by tak on, nebo jeho potomci neučinili do tří let, náhradou by klášteru připadly tři lány v Lužicích a veškerý jeho podíl v Třebčíně („... *in satisfaccionem meorum excessuum, quos in bonis predictarum ecclesiarum conmisi, tantummodo Olomucensis et Gradicensis, pro centum marcis argenti pure et simpliciter obligavi eisdem pro pignore in hunc modum. Et si ego vel heredes mei intra tres annos a festo Purificacionis beate Virginis proxime venturo computandos non exsolverimus datis centum marcis argenti, extunc V laneis in Luzicz michi vel heredibus meis resignatis*

⁸⁶ CDB V/2, č. 760, s. 426–427; WIHODA, M.: *Klášter Panny Marie*, s. 139.

⁸⁷ CDB II, č. 356, s. 372–375. O tom, že klášter měl skutečně ve jmenované oblasti zájem zakládat nové oblasti pojednává privilegium Václava I. z roku 1250 – CDB IV/1, č. 188, s. 341–347. Blíže také WIHODA, M.: *Klášter Panny Marie*, s. 139.

libere totam partem hereditatis mee in Trepsin cum omnibus pertinenciis, omni exceptione semota per me et heredes meos fortasse suscitanda inposterum prefate iure hereditario ecclesie Olomucensis et Gradicensis perpetuo libere possidebunt...“).⁸⁸

Rozsah lesa u Domašova a Lašťan, stanovují dvě klášterní falza z konce 13., případně přelomu 13. a 14. století.⁸⁹ Dokument s datem 9. září 1220 informuje o rouhodnutí sporu, který mezi sebou vedli markraběncini lidé ze vsi Lužice a představený kláštera Hradisko u Olomouce Bonifác o les u Lašťan a Domašova („...*Bonifacius, abbas monasterii Gradicensis, Praemonstratensis ordinis, ex una et homines villae de Luzicz, ad praeclaram dominam coniugem nobis gratam pertinentes, ex parte altera, orta lite inter se pro quadam silva secus villas Lassician et Domassow...“). Že v pozadí sporu nebylo jen prosté zalesněné území je zřejmé zejména kvůli připomínanému nerostnému bohatství jmenované oblasti. V ní se měly nacházet zdroje železných rud, kameny vhodné na výrobu mlýnských kol a také zlatonosné řeky („...*et montibus, ubi metallum ferri foditur, et allis montibus, in quibus molares lapides acquiruntur, et rivulis, in quibus aurum foditur...“). Nejen tedy rozsáhlé pozemkové vlastnictví, ale i výnosy ze získávání jmenovaných surovin získal klášter pro sebe („...*Quidquid igitur in praedictis bonis ex utilitate auri, ferri, lapidum molarium et omnium metallorum de coetero provenerit, infra distinctionem signorum et metarum supra dictarum, ad monasterium pertinet memoratum...“).⁹⁰***

Druhé falzum postrádá přesné datum a hlásí se jen obecně do roku 1269. Přemysl Otakar II. v ní měl potvrdit rozhodnutí sporu mezi opatem Budišem a Albertem a jeho bratry, syny Zdeslava ze Šternberka o les u Domašova („...*in causa, que super silva sita apud villam Domassow et ferrifonidis eiusdem silve et lapidibus molaribus, qui ibidem exciduntur, inter venerabilem abbatem Budis Gradicensem et monasterium eiusdem loci ex una et Albertum et fratres suos, filios Sdezlai de Sternberch, ex parte altera...“). Již předchozí listina, která se vztahovala k lesu u Domašova a Lašťan, upozorňovala na hospodářský potenciál oblasti, ukotvený především v těžbě kovů a kamene pro výrobu mlýnských kol. Tento dokument však konkretizuje, že klášteru náležely dva hamry, lidově zvané hutě, které patřily k dolům na železnou rudu u*

⁸⁸ CDB VI/1, č. 127, s. 173–175. K dalším sporům Alberta ze Šternberka blíže PINKAVA, V.: *c. d.*, s. 395–396; ŠTĚPÁN, V.: *Listina hradištského kláštera údajně z roku 1269*. Z dějin hutnictví, 15, 1986, s. 22–23.

⁸⁹ BERGER, K.: *c. d.*, s. 126; ŠTĚPÁN, V.: *c. d.*, s. 18. Ve shodě pak obě listiny datují kritické diplomatáře – CDB II, č. 376, s. 412–415; CDB V/2, č. 599, s. 194.

⁹⁰ CDB II, č. 376, s. 412–415.

horního toku řeky Bystřice („...*Fluvii vero supradicti sunt cum libera ripa et aqua monasterii, ita quod in ipsis molendina sine aliqua contradictione Alberti et fratrum suorum et ipsorum successorum ceterorumque vicinorum potestatem abbas habeat liberam faciendi. Item prefati arbitri ordinacione provida statuerunt ut idem Albertus et fratres sui, fillii Sdezlai memorati, duo molendina, que vulgo hutte dicuntur, ad ferrifodinas pertinentia de parte sua et bonis in remociori fluvio Bistricie, ubi ipsorum molendina sive hutte alie sunt locate, que duas massa ferri qualibet septimána persolvant, predicto monasterio asignarent iure hereditario possidenda...* “).⁹¹

Další písemné prameny 14. a 15. století již o podobných hraničních sporech kláštera nehovoří v takové míře, jako listiny staršího data. V listinách z let 1377, 1398, 1444 a 1470 byly řešeny převážně drobné majetkové rozepře o pastviny louky a pole.⁹²

4.1 Hranice mezi majetky kláštera, Konicí a Lešany

Popisu hranic tohoto území se věnují celkem tři listiny, které se hlásí do druhé poloviny 13. století. Falzum s datem 1. září 1200 vzniklo pravděpodobně mezi léty 1270–1275. Listiny z 26. listopadu 1279 a 1. prosince 1279 jsou s vysokou pravděpodobností pravé.⁹³

První dokument popisuje hranici klášterního majetku následovně: („... *Prima meta a fluvio, qui vulgo dicitur Studena, ad locum Rachowkop; deinde per directum procedendo usque ad viam publicam, que vida de Gewiczko digitur versus Konicz et facit metam usque ad locum, qui vulgo dicitur Sadek; et inde per directum procedendo usque ad locum, qui vulgo dicitur Scalka; postea per directum procedendo usque ad originem fluvii, qui vulgo dicitur Nauirchmalinneho; deinde per directum procedendo usque ad originem fluvii, qui vulgo dicitur Nauirchdestneho, postea directe procedendo usque ad originem fluvii, qui vulgo dicitur Nauirchiauornika. Predictus vero fluvius per descensum facit metam usque ad montem, qui vulgo dicitur Borissow: et sic trans predictum montem directe est eundum usque ad originem fluvii, qui vulgo dicitur Olesni, postea per directum est eundum usque ad locum, qui vulgo dicitur Czastidiel; deinde per directum est eundum usque ad locum, qui vulgo dicitur*

⁹¹ CDB V/2, č. 599, s. 193–195; ŠTĚPÁN, V.: *c. d.*, s. 23–24. O hamrech na řece Bystřici blíže také KREPS, M.: *První hamry na území českých zemí? K problematice tzv. domašovské listiny z r. 1269. Z dějin hornictví a hutnictví*, 39, 1969, s. 37–43.

⁹² CDM XI, č. 86, s. 76–78; CDM XII, č. 477, s. 420–421; SOKA Olomouc, Archiv města Olomouc, č. inv. 170, č. poř. 220; SOKA Olomouc, Archiv města Olomouc, č. inv. 282, č. poř. 346.

⁹³ BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *c. d.*, s. 332–333 předpokládají, že falzum vzniklo podle nedochované klášterní předlohy. Pravost dvou mladších dokumentů potvrzuje DOLEŽEL, J.: *c. d.*, s. 149–151.

Bochency; deinde procedendo per directum usque ad locum, qui vulgo dicitur Neopatowem.“).⁹⁴

Listina olomouckého biskupa Bruna z 26. listopadu 1279, který rozhoduje spor kláštera a Alberta z Lešan, již jen velmi obecně vyjmenovává některé hraniční body. Svůj popis tak omezuje na: („... *limites ecclesie sue inter Knyenicz et Conitz, dictos vulgariter Sadek, Na wrch Malineho, Na wrch Deschneho, usque Na wrch Iawornyka, per descensum usque ad viam, que vulgo vocatur Hwozdeczka czesta...*“).⁹⁵

Existuje ještě jeden exemplář tohoto dokumentu, který pochází z 1. prosince 1279. Hraniční čára zde vychází ze stejného místa, následující průběh je však upřesněný: („...*quod dominus Al. dictus de Lessan limites monasterii sui inter villam forenssem Knyenicz monasterii sui ex una, et Lesan et Konic ex altera, dictos vulgariter Sadek, Scalca, Na wrch Malinneho, Na wrch Destneho, Na wrch Iawornika, qui fluit per descensum usque ad montem Borzissow, postea ad originem Olessni fluvii, postea locum Czasti diel, postea ad locum, qui dicitur Bochency, postea per directum usque ad locum, qui dicitur Na Opatowem, iniuriose transgressus, quasdam villas adiacentes de loco ad locum transposuit, sicut villam Skrzypowe ad alium locum, quem appellavit Othina Lhota, quasdam pomeria destruxit, sicut Sczepanow, Roprechticzye, Korzenecz, et alias multas, quasdam locavit, sicut Bochenczy violenter...*“).⁹⁶

Snahu obejít uvedené hraniční území, podle znění listin, měl již roku 1687 klášterní inspektor Zábalský. Jeho úkolem bylo identifikovat hranici mezi majetky kláštera Hradisko a Konicí, již tehdy vlastnil rytíř Hoffman z Kochersberku. Nepodařilo se mu však najít dávná znamení a průběh dělicí linie tak zůstal po dlouhá staletí neznámý.⁹⁷

S prvním pokusem, o ztotožnění toponym, jmenovaná v listinách, se současnými místy, je možné se setkat až o přibližně 250 let později v příslušném svazku Vlastivědy moravské, jejímž autorem byl B. Burian.⁹⁸ V průběhu 50. let se k problematice vrátil okruh badatelů, zajímajících se o dějiny severní části Dražanské vrchoviny a Malé Hané. Je tak možné jmenovat V. Richtera, J. Mackerleho nebo R. Hikla.⁹⁹ Mezi práce mladšího data lze zařadit první díl dvousvazkové monografie, vyhodnocující dějiny

⁹⁴ CDB II, č. 351, s. 362–364.

⁹⁵ CDB VI/1, č. 79, s. 127–129.

⁹⁶ CDB VI/1, č. 80, s. 129–131.

⁹⁷ BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *c. d.*, s. 307.

⁹⁸ BURIAN, B.: *Konický okres*. Vlastivěda Moravská. Brno 1939, s. 54–55.

⁹⁹ RICHTER, V.: *Krajina Moravského Třebovska*, s. 48–49; MACKERLE, J.: *Provincie Úsobrnská*, s. 25; TÝŽ: *Letopis města Jevíčka*. Brno 1958, s. 23–24; HIKL, R.: *c. d.*, s. 3.

města Konice, od J. Pinkavy a studii J. Pištěláka, ve které se věnuje Úsobrnou a úsobrnské provincii.¹⁰⁰

Důkladný rozbor písemných pramenů, konfrontovaný se závěry dosavadní literatury a doplněný o následnou terénní prospekci, uskutečnil zatím jako jediný z badatelů P. Šlězár. Svůj popis doprovází přehlednou mapou, ze které je jednoznačně patrné, že průběh jím interpretované hranice byl ustálen ve směru od říčky Nectavy u Dzbele na severu, přes rozvodí Romže a Okluky na jedné straně a Úsobrnky a Bělé na druhé straně, až ke katastru obce Suchá na jižní straně hranice.¹⁰¹

P. Šlězárovi se, mimo jiné, podařilo ztotožnit některé obtížně dohledatelné hraniční body. Místo pojmenované jako *Bochency*, ztotožňuje s později založenou středověkou vesnicí Bouchenec. Z popisu v listině však není možné říci, jestli zde už je myšlena samotné vesnice, nebo jen místo, kde vznikla až později. Zatímco dřívější badatelé interpretovali místa *Sadek* a *Rachowkop* jako body, které tvořili přirozenou hranici a jejich název byl tak odvozován od jejich vzhledu, P. Šlězár je pokládá za hraniční body umělé, vybudované právě v takových místech, kde jednoznačně interpretovatelné přirozené hranice chyběly.¹⁰² Pojem sády (*Sadek*), dle článku P. Šlězara, označoval hraniční kameny, které bývaly často usazeny společně ve dvojici s hraničními stromy, nebo na jejich místech, a nesly značku, nejčastěji v podobě letopočtu, čísla, vidlice, či symbolu majitele. Jak autor uvádí, některé sády mohly být přitesány do určitého tvaru, například kříže, nebo zaobleného hranolu. Název *Rachowkop* má být podle P. Šlězara složeninou, jejíž kořen v podobě slova *kop* označuje uměle navršené hraniční znamení z hlíny nebo kamení ve tvaru mohyly – takzvané kopce. Složený název pro takto uměle vytvořený útvar býval často odvozen podle jména osoby, které zde byly vysázeny kopy pamětní, neboli výprask „na pamětnou“.¹⁰³

Na uvedené závěry navázal P. Šlězár ještě jednou ve spolupráci s P. Bolinou. Oba autoři společně přesněji vymezili průběh hranice podle představených listin. Své bádání konfrontovali se závěry předchozích badatelů a doplnili o nové poznatky získané zejména studiem starých cest.¹⁰⁴

¹⁰⁰ PINKAVA, J.: *Dějiny města Konice I*. Konice 1993, s. 13; PIŠTĚLÁK, J.: *Úsobrno a úsobrnská provincie*. Sborník muzea Blansko, 2003, s. 3–4.

¹⁰¹ ŠLÉZAR, P.: *Sády, kopy*, s. 156–157.

¹⁰² Tamtéž, s. 157–158.

¹⁰³ Tamtéž, s. 158. Hraniční kameny se mohly odlišovat také svou nezvyklou barevností. Známý jsou případy takzvaných bílých kamenů (*albi lapides*), které tvoří hranici olešnického újezdu.

¹⁰⁴ BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *c. d.*, s. 307–342.

Řeku Studenou, uvedenou ve falzu, ztotožnili s Nectavou.¹⁰⁵ Hranice měla sledovat po určitou vzdálenost její tok proti proudu, pravděpodobně směrem k pozdější osadě Dzbel, až ke značce, o které autoři předpokládají, že byla navršena z hromady kamení, případně ji zastupoval symbol vyřezaný do kmene stromu, kde se východní zdrojnice říčky zhruba v nadmořské výšce 470 metrů prudce stáčela na jih až jihozápad. Odtud Nectava stoupá prudce vzhůru k několika svým pramenům a její tok již autoři nepovažují za natolik určitý, aby mohl tvořit hranici. Text falza tedy chápou tak, že k mezníku v místě *Rachowkop* hranice směřovala již bez vztahu k Nectavě. Od uvedené zatáčky zdrojnice Nectavy vedou hranici bez jakýchkoli překážek šikmo vzhůru svahem údolí asi 1400 metrů k tzv. Sládkově skále na kótě 587,6 m. Její původně jen nevýrazné kupovité utváření dokonale splňuje představy autorů o tom, jak by mělo vypadat místo s názvem *Rachowkop*.¹⁰⁶

Hranice dále pokračovala kolmo (*per directum*) k silnici č. 366. Dochované úvozy cesty z Jevíčka do Konice, nacházející se východně, paralelně se silnicí, umožnily autorům předpokládat, že od *Rachowkopu* hranice směřovala k jihu až jihozápadu asi 700 metrů, poté se v pravém úhlu zalomila na jihovýchod a pokračovala zhruba v trase silnice k místu *Sádek*.¹⁰⁷ Vzdálenost, kterou hranice sledovala po jevíčko-konické cestě až k Sádku, odhadují na maximálně dva kilometry. *Sádek* autoři kladou do míst na průsečíku silnice č. 366, spojující Šubířov a Konici a čáry, kterou vedli východně od zaniklé vsi Otín a západně od rovněž zaniklé Bukoviny.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Identifikace této vodoteče byla mezi badateli poměrně komplikovaná. V. Richter předpokládal, že Studená uvedená v listině představovala Horní tok Romže – RICHTER, V.: *Krajina Moravského Třebovska*, s. 48–49. Odlišnou koncepci prezentovali J. Mackerle a R. Hikl, kteří ji ztotožnili s říčkou Jevíčka – MACKERLE, J.: *Provincie Úsobrnská*, s. 25; HIKL, R.: *c. d.*, s. 3. Hypotéza J. Pištěláka se zakládala na předpokladu, že Studená odpovídala pravobřežnímu přítoku Úsobrnky – PIŠTĚLÁK, J.: *c. d.*, s. 3–4.

¹⁰⁶ BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *c. d.*, s. 316–318. J. Mackerle kladl *Rachowkop* na kopec „Hrádky“ u Úsobrna – MACKERLE, J.: *Provincie Úsobrnská*, s. 25; též: *Letopis města Jevíčka*, s. 23–24. S jeho tvrzením se dále shodovali i R. Hikl a J. Pinkava – HIKL, R.: *c. d.*, s. 3; PINKAVA, J.: *c. d.*, s. 13. Rozdílný názor prezentoval J. Pištělák, který předpokládal, že *Rachowkop* označoval vrch Vitočen na kótě 591,5 m – PIŠTĚLÁK, J.: *c. d.*, s. 10.

¹⁰⁷ J. Pištělák *Sádek* lokalizoval na průsečík katastrální hranice Skřípova s Otínským potokem, což by dle P. Boliny a P. Šlézara vedlo ke zcela nepravděpodobné trase jevíčko-konické komunikace přes údolí Otínského potoka – PIŠTĚLÁK, J.: *c. d.*, s. 18; BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *c. d.*, s. 318.

¹⁰⁸ BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *c. d.*, s. 318–320. Cesta z Jevíčka do Konice představuje dálkovou komunikace ve směru Olomouc – Praha. Průběh této komunikace rozebírají Tamtáž, s. 314. Zvláště upozornili na fakt, že pozůstatkem této trasy jsou dodnes zachované úvozy stoupající od Jaroměřic k Šubířovu. Z jimi připomínané literatury, věnující se této dálkové trase lze upozornit zejména na – HOSÁK, L.: *Zemské stezky a podružné cesty na Moravě v době předhusitské*. Časopis společnosti přátel starožitnosti, 59, 1951, s. 82–87; RICHTER, V.: *Krajina Moravského Třebovska*, s. 48; FERULÍK, J.: *Kde byla správní a církevní střediska Úsobrnské provincie 11. až 13. století*. Vlastivědný věstník moravský, 52, 2000, č. 4, s. 393–394. Mezi novější publikace se pak řadí například CENDELÍN, D. – BOLINA, P. – ADAM, D.: *Jevíčko na cestě z Prahy do Olomouce v období raného středověku*. Jevíčko 2010.

Místo *Skalku* kladou autoři ve shodě s B. Burianem do jihozápadního cípu lesa Švábensko na katastrálním území Lhoty u Konice, přesněji na kótu 643,9 metrů. Prameny *Na vrchu Malinného* má představovat návrší 632,9 m asi jeden kilometr severně od Brodku u Konice a prameny *Na vrchu Deštného* jsou výšinnou 632,3 m uprostřed Brodku u Konice. Další hraniční bod *Na vrchu Javorníka* spojují autoři se zdrojnicí Okluky, která pramení na sever od kóty 678,7 m, asi dva kilometry VJV od Horního Štěpánova.¹⁰⁹

Následující hraniční bod, horu *Borzissow*, lokalizují společně s J. Pištělákem do míst asi tři kilometry proti toku Okluky na hřbet ukončený kótou 641,2 m. Pod tímto bodem se do Okluky vlévá jižní zdrojnice této vodoteče. Právě ta má odpovídat ve falzu uvedené Olešné. Jeden kilometr jihozápadně od jejího prameniště vrcholí na kótě 685,8 m trať „Horní díly“, ke které vztahují místo *Czastidiel*. Následující *Bouchenec* pak kladou na jeden a půl kilometru vzdálený nejvyšší vrchol Dražanské vrchoviny Skalku s nadmořskou výškou 734,7 m. Právě na východním úbočí této dominanty našel E. Černý zaniklou ves Bouchenec. Místo Na Opatovém se nacházelo nejspíše severovýchodně od vsi Suchý, ve vzdálenosti jeden až jeden a půl kilometru od předchozího hraničního bodu.¹¹⁰

4.1.1 Terénní prospekce hranice mezi majetky kláštera, Konicí a Lešany

V průběhu vedení dělicí linie se shodují se závěry, které prezentovali již P. Šlězár a P. Bolina. V rámci vlastní prospekce se mi podařilo upřesnit průběh hranice především tam, kde jsem dokázal v terénu identifikovat hraniční kopce. Místo Sádek se tak pravděpodobně nacházelo v místech, kde se vyskytuje skupina 13 kopcovitých útvarů na rozhraní katastrálních území Jesence a Konice (obj. č. 1–13), odtud se hranice stočila na jih k dalším lokalizovaným útvarům (obj. č. 14, 15) a dále pokračovala k zaniklé vsi Bukovina. K dalšímu upřesnění došlo na katastrálním území Brodku u Konice (obj. č. 16–21). Hraniční body lokalizované v okolí vrcholu Babylon, který P. Šlězár a P. Bolina ztotožňují s místem Na vrch Javorníka, jasně poukazují na skutečnost, že hranice byla vedena v tomto směru. Pokračovala zřejmě dále na jih, kde

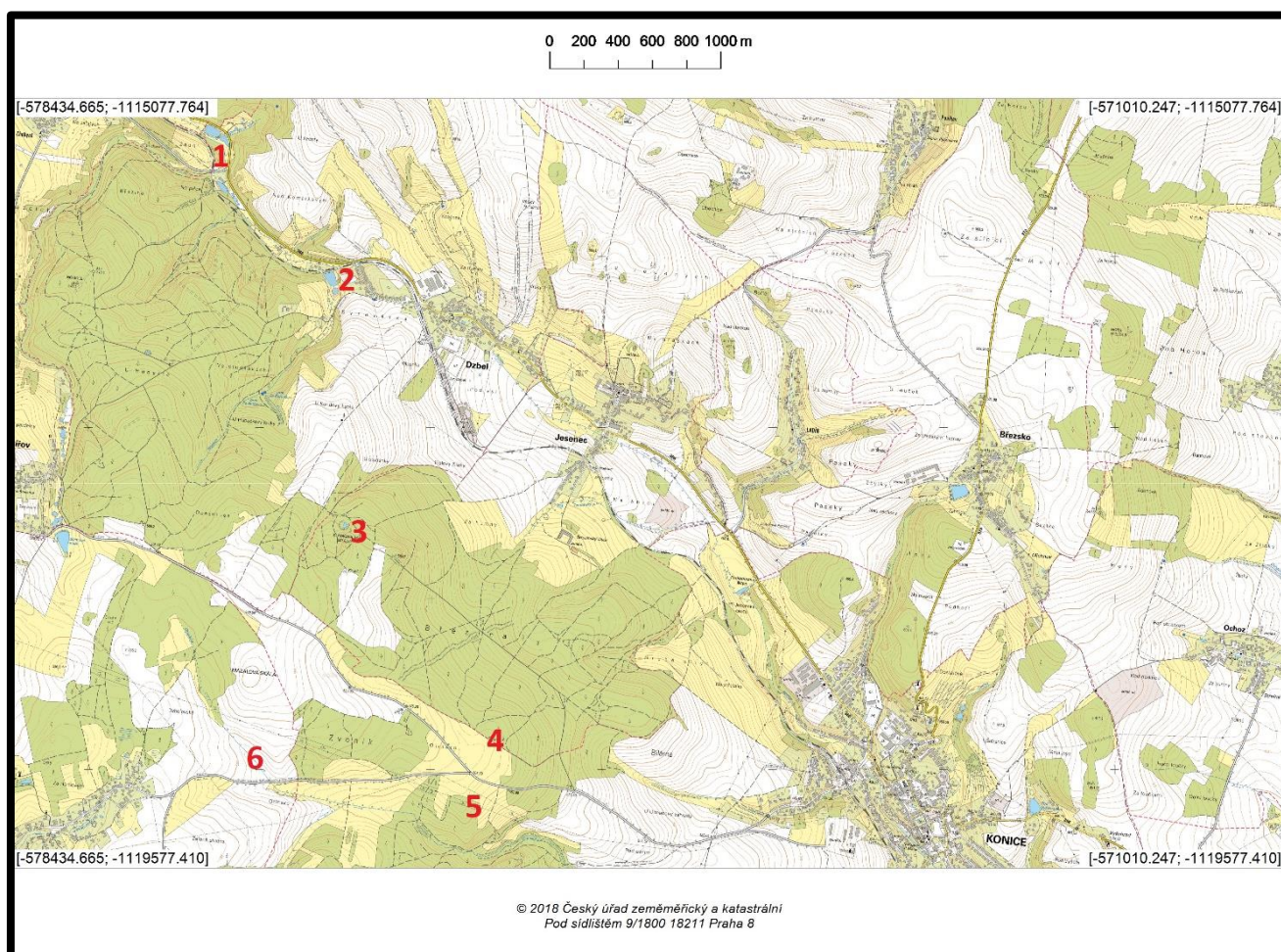
¹⁰⁹ BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *c. d.*, s. 322; BURIAN, B.: *c. d.*, s. 89; PIŠTĚLÁK, J.: *c. d.*, s. 10.

¹¹⁰ BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *c. d.*, s. 325–326. V této části popisu hranic se autoři shodují se závěry J. Pištěláka – Pištělák, J.: Úsobno, s. 10. V. Richter předpokládal, že se hora Borissow se nacházela severozápadně od Bukové na kótě 685,8 m – RICHTER, V.: *Krajina Moravského Třebovska*, s. 48–49.

narazila na další hraniční kopce (k. ú. Brodek u Konice obj. č. 22 a k. ú. Lipová obj. č. 23, 24).

Pro zřehlednění situace upřesňují jednotlivé body mapa 1 a mapa 2. Mapa 3 rekonstruuje přibližný průběh dělicí linie mezi majetky kláštera (západní část), Konicí a Lešany (východní část).

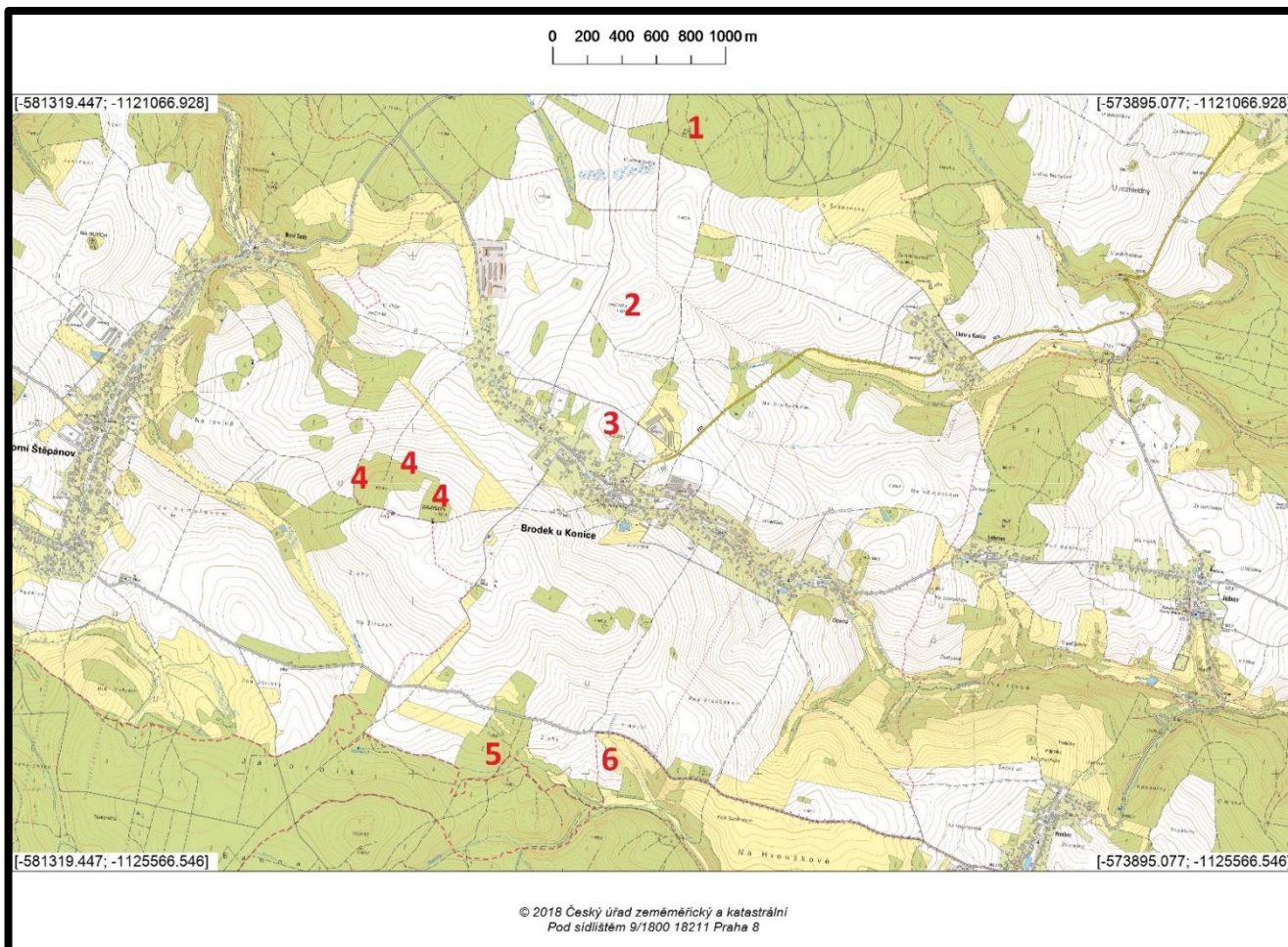
Mapa 1

Severní část území hranice mezi majetky kláštera Hradisko, Konicí a Lešany

Červeně: 1 – horní tok Nectavy; 2 – pravděpodobná lokalizace první značky u Studené; 3 – pravděpodobná lokalizace místa Rachowkop; 4 – místo výskytu objektů č. 1–13; 5 – místo výskytu objektů č. 14 a 15; 6 – poloha zaniklé Otíny (Otína)

Mapa 2

Jižní část území hranice mezi majetky kláštera Hradisko, Konicí a Lešany

Červeně: 1 – Skalka; 2 – návrší s prameny Bukovanky (Na vrch Malinného); 3 – návrší s prameny Brodeckého potoka (Na vrch Deštného); 4 – hraniční kopce lokalizované v prostoru vrchu Babylon (obj. č. 16–21); 5 – obj. č. 22; 6 – obj. č. 23, 24)

Mapa 3

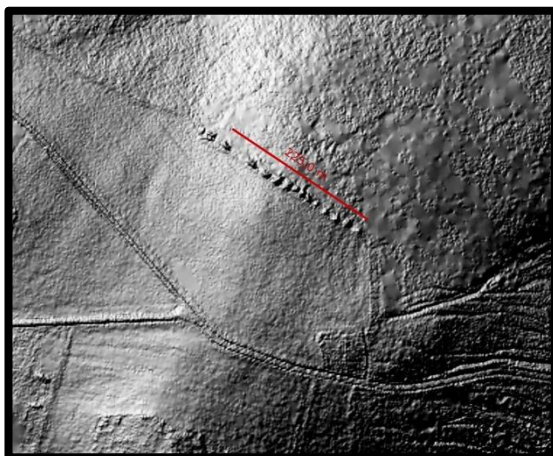
Hranice mezi majetky kláštera Hradisko, Konicí a Lešany

Červeně: plná čára – rekonstrukce průběhu dělicí linie

4.1.2 Lokalizované objekty

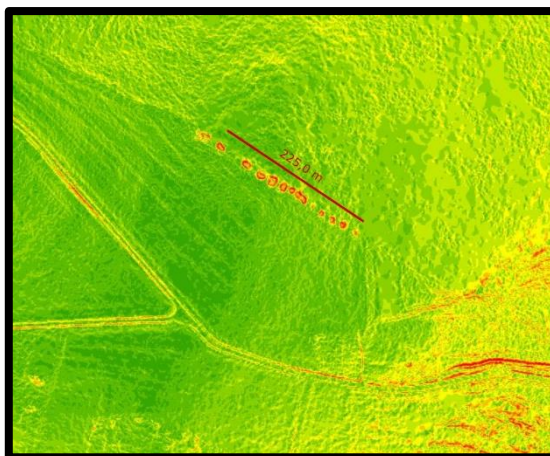
Jesenec – identifikována skupina 13 objektů, přibližně 2,5 km západně od Konice. Nacházejí se přesně na rozhraní katastrálních území Jesence a Konice. Táhlá řada objektů dosahuje celkové délky přibližně 225 m. Jde o území, kde končí jižní hranice lesa Březina, následuje odlesněná část a dále na jihu pokračuje les Bukovina. Objekty jsou velmi dobře patrné na lidarových snímcích (obr. 4) i analýze výškopisných dat (obr. 5).

Obr. 4

Lidarový snímek obj. č. 1–13

Obr. 5

Analýza výškopisných dat obj. č. 1–13

Objekt č. 1

Zeměpisné souřadnice: 49°35'27,20" a 16°51'24,82"

Objekt (foto 1) tvořen převážně hlínou s menším podílem kamenů do velikosti 15 cm. Povrch pokrývá travní drn, který se odlišuje od okolní lesní humusové vrstvy, a náletové dřeviny menší velikosti. Délka objektu je 9,5 m, výška 1,5 m. Tvarem se podobá oválu, který je mírně protažený ve směru Z – V.

Objekt č. 2

Zeměpisné souřadnice: 49°35'27,48" a 16°51'23,90"

Objekt (foto 2) je tvořen převážně hlínou s menším podílem kamenů do velikosti 20 cm. U jihovýchodní strany umístěn větší kámen – možný pozůstatek tzv. sádu. Jeho velikost je přibližně 50 cm. Výška kopce je 2,1 m, délka 8 m. Základna objektu opisuje téměř dokonale tvar kruhu. Povrch je pokryt travním drnem, který se odlišuje od okolní lesní humusové vrstvy. Na povrchu objektu rostou drobné náletové dřeviny i vzrostlejší listnaté stromy.

Objekt č. 3

Zeměpisné souřadnice: 49°35'27,67" a 16°51'23,17"

Objekt (foto 3) je tvořen převážně hlínou a částečně kameny do velikosti 20 cm, méně pak kameny do velikosti 50 cm. Povrch je pokryt travním drnem, který se odlišuje od okolní lesní humusové vrstvy. Výška objektu činí 2,2 m, průměr objektu je 9 m. Kopec má oválný, mírně protáhlý tvar ve směru S – J. V blízkosti objektu se nacházejí menší snůšky drobných kamenů do velikosti 10 cm, které zřejmě pocházejí z blízkého pole. U severozápadní strany se nachází menší objekt stejné charakteristiky s výškou 1 m a průměrem 2 m.

Objekt č. 4

Zeměpisné souřadnice: 49°35'27,87" a 16°51'22,38"

Objekt (foto 4) je tvořen převážně hlínou a částečně kameny do velikosti 15 cm, ojediněle do velikosti 30 cm. Pokryt je travním drnem, který se odlišuje od okolní lesní humusové vrstvy. Na povrchu se dále vyskytují drobné náletové dřeviny. Výška objektu dosahuje až do 1,8 m, průměr základny je 8 m. Objekt má oválný tvar, mírně protáhlý ve směru Z – V.

Objekt č. 5

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'28,18" a E 16°51'21,67"

Objekt (foto 5) je tvořen převážně hlínou a částečně kameny do velikosti 15 cm, na povrchu je možné najít ojediněle větší kámen o velikosti 50 cm. Hraniční kopec je nízký, zřejmě již částečně rozplavený. Tvarem připomíná ovál, mírně protažený ve směru Z – V. Průměr základny je 5 m, výška 1 m. Povrch je pokryt travním drnem, který se odlišuje od okolní lesní humusové vrstvy.

Objekt č. 6

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'28,45" a E 16°51'21,04"

Objekt (foto 6) je tvořen zejména kameny v rozmezí velikosti 10–15 cm, menší podíl tvoří také větší kameny do velikosti 50 cm, které se nacházejí především ve spodní části objektu. Hraniční kopec je pokryt mechem a lesní humusovou vrstvou. Travní drn zde zcela chybí. Na povrchu se vyskytují drobné náletové dřeviny a jeden středně vzrostlý listnatý strom. Při jižní straně, která je blíže vystavena poli (louce) je

možné zaznamenat výskyt travin. Průměr základny objektu činí 9 m, výška 2,2 m. Tvar je oválný.

Objekt č. 7

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'28,60" a E 16°51'20,68"

Objekt (foto 7) je tvořen převážně kameny, nejčastěji o velikosti do 25 cm, méně pak do velikosti 40 cm. Povrch kopce je pokryt mechem a humusovou lesní vrstvou. Průměr základny hraničního kopce je 10 m, jeho výška 2 m. Objekt je oválný, protažený ve směru Z – V. Na povrchu se vyskytují menší náletové dřeviny a vzrostlý listnatý strom.

Objekt č. 8

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'28,79" a E 16°51'20,25"

Objekt (foto 8) je tvořen převážně kameny do velikosti 30 cm, větší kameny do velikosti 50 cm se vyskytují na povrchu. Plochu objektu pokrývá také mech a humusová lesní vrstva. Kromě dvou středně velkých stromů z povrchu objektu nevyrostají žádné náletové dřeviny.

Objekt č. 9

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'28,85" a E 16°51'19,60"

Objekt (foto 9) je tvořen zejména drobnými kameny o velikosti 10 cm a dále již méně četnými kameny do velikosti 50 cm. Povrch objektu pokrývá lesní humusová půda, travní drn zcela chybí. Výška objektu činí 2,3 m, průměr základny je 12,2 m.

Objekt č. 10

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'29,09" a E 16°51'18,85"

Objekt (foto 10) je tvořen zejména kameny o velikosti 15 cm. Pokrývá ho lesní humusová půda a mech. Velikost základny činí 14 m a výška objektu je 2,5 m.

Objekt č. 11

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'29,69" a E 16°51'16,92"

Objekt (foto 11) tvoří zejména kameny do velikosti 20 cm. Povrch pokrývá lesní humusová vrstva. Velikost základny činí 14 m a výška objektu je 1,8 m. Na povrchu rostou četné drobné náletové dřeviny.

Objekt č. 12

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'29,69" a E 16°51'16,97"

Objekt (foto 12) je tvořen převážně kameny do velikosti 20 cm. Povrch objektu pokrývá humusová lesní vrstva, která do jihu přechází v travní porost vyskytující se na blízké louce. Na povrchu rostou četné drobné náletové dřeviny – převážně keře. Průměr základy je 15 m, výška objektu činí 1,8 m.

Objekt č. 13

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'30,37" a E 16°51'15,06"

Objekt (foto 13) je tvořen hlínou a kameny do velikosti 15 cm. Povrch pokrývá travní drn, který se odlišuje od okolní lesní humusové vrstvy. Na povrchu rostou drobné náletové dřeviny – keře. Průměr základny objektu činí 12 m, výška je 1,5 m.

Foto 1

Objekt č. 1 – pohled od jihozápadu

Foto 2

Objekt č. 2 – pohled od jihozápadu

Foto 3

Objekt č. 3 – pohled od severozápadu

Foto 4

Objekt č. 4 – pohled od severu

Foto 5

Objekt č. 5 – pohled od západu

Foto 6

Objekt č. 6 – pohled od severovýchodu

Foto 7

Objekt č. 7 – pohled od severozápadu

Foto 8

Objekt č. 8 – pohled od severu

Foto 9

Objekt č. 9 – pohled od jihovýchodu

Foto 10

Objekt č. 10 – pohled od severu

Foto 11

Objekt č. 11 – pohled od severovýchodu

Foto 12

Objekt č. 12 – pohled od jihu

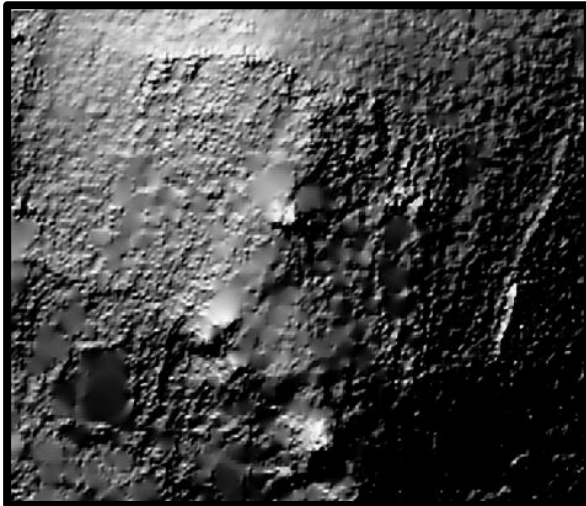
Foto 13

Objekt č. 13 – pohled od severu

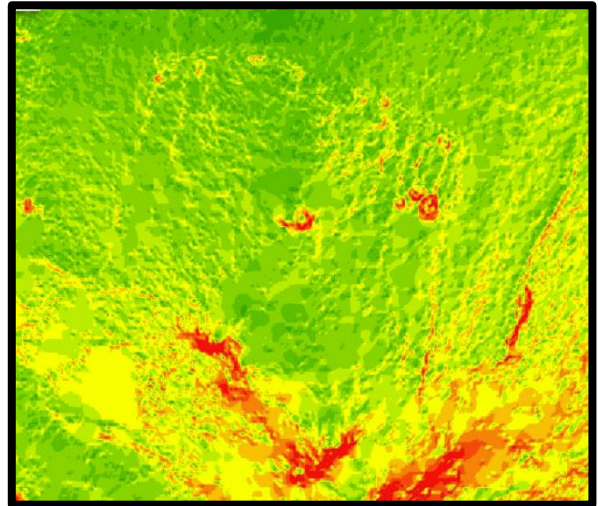
Konice – identifikovány dva objekty. Nacházejí se na okraji lesa, přibližně 2,5 km jihozápadně od Konice. Asi 400 m severně od identifikovaných objektů byla rozpoznána již uvedená řada hraničních kopců na hranici katastrálních území Konice a Jesence. Objekty jsou jen částečně rozpoznatelné na lidarovém snímku (obr. 6) a analýze výškopisu (obr. 7). V blízkosti jsou zaznamenány také další útvary, projevující se velmi podobně, jedná se však o přirozené skalní útvary.

Obr. 6

Lidarový snímek obj. č. 14 a 15

Obr. 7

Analýza výškopisu obj. č. 14 a 15

Objekt č. 14

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'15,33" a E 16°51'16,33"

Objekt (foto 14) je tvořen převážně z hlíny a částečně také kameny do velikosti 15 cm. Výška objektu je 1,5 m, průměr činí 5 m. Povrch je pokryt travním drnem, který se odlišuje od okolní převážně lesní humusové vrstvy.

Objekt č. 15

Zeměpisné souřadnice: N 49°35'15,59" a E 16°51'16,79"

Objekt (foto 15) je tvořen převážně z hlíny a částečně také kameny do velikosti 15 cm, u severní strany se vyskytuje větší kámen o velikosti 70 cm. Povrch je pokryt travním drnem, který se odlišuje od okolní převážně lesní humusové vrstvy. Průměr objektu při jeho základně je 10 m, výška dosahuje až 2,2 m.

Foto 14

Objekt č. 14 – pohled od severu

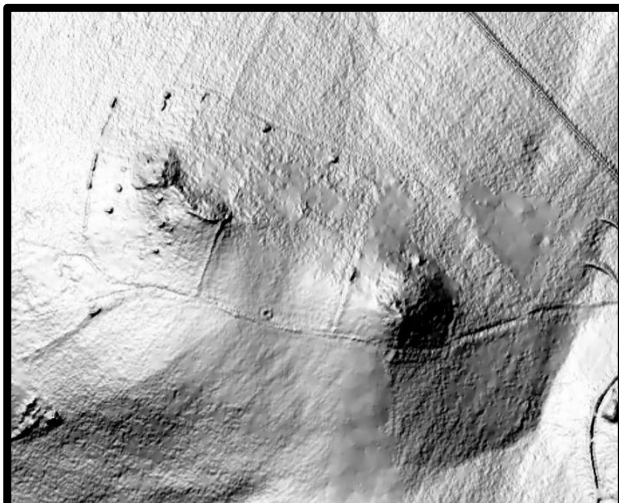
Foto 15

Objekt č. 15 – pohled od jihozápadu

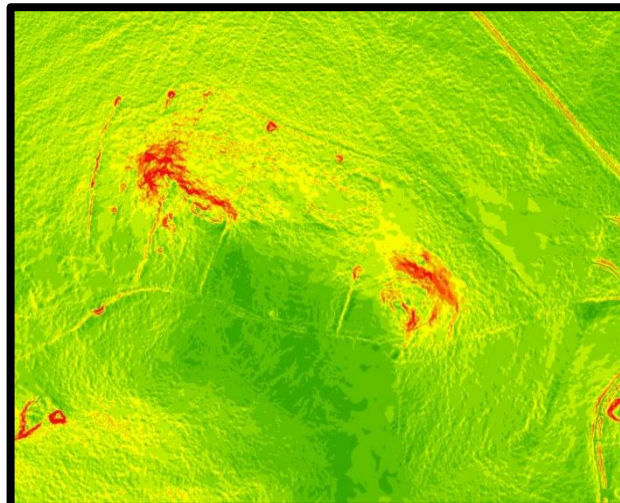
Brodek u Konice – identifikováno celkem 7 objektů. Šest z nich se nachází poblíž kopce, který se jmenuje Babylon (672 m n. m.), jeden je možné najít u jižní hranice katastrálního území Brodku u Konice asi 1,5 km jihozápadně od kostela sv. Petra a Pavla. První skupina se vyskytuje v místech kudy vedl průběh starého katastrálního území tak, jak je vyznačeno na mapě 2. vojenského mapování. Objekty jsou velmi dobře rozpoznatelné na lidarovém snímku i analýze výškopisu.¹¹¹

Obr. 8

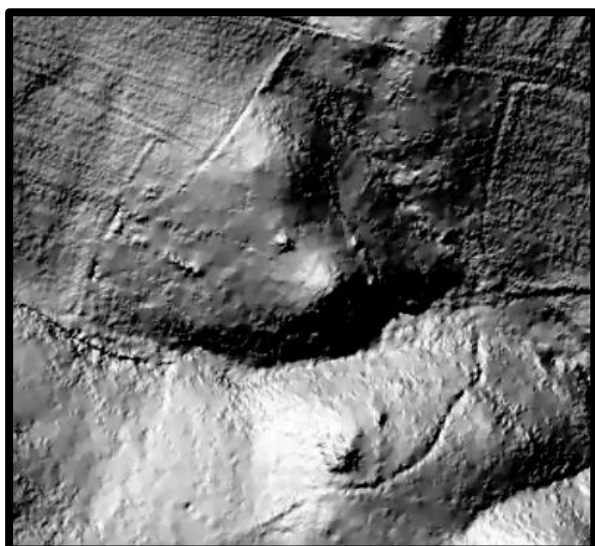
Lidarový snímek vrchu Babylon s viditelnými hraničními kopci (obj. č. 16–21)

Obr. 9

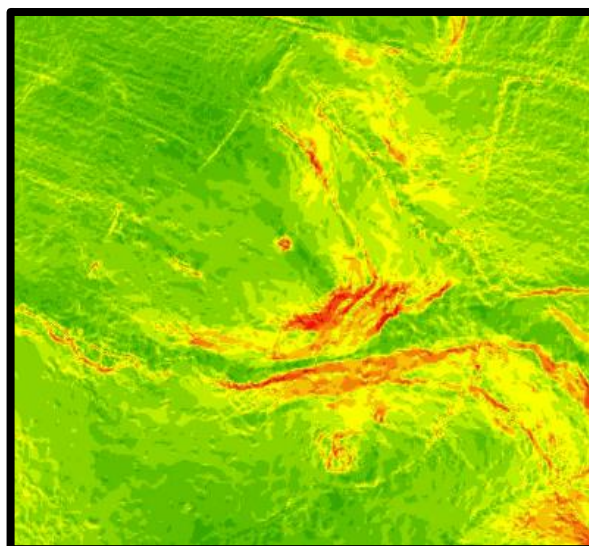
Analýza výškopisu vrchu Babylon s viditelnými hraničními kopci (obj. č. 16–21)

Obr. 10

Lidarový snímek, na kterém je viditelný hraniční kopec umístěný u jižní hranice k. ú. Brodku u Konice (obj. č. 22)

Obr. 11

Analýza výškopisu, na které je viditelný hraniční kopec umístěný u jižní hranice k. ú. Brodku u Konice (obj. č. 22)

¹¹¹ Na objekty identifikované kolem vrchu Babylon upozorňují také GEISLEROVÁ, K. – PARMA, D. a kol.: *Výzkumy 2011–2016: Ausgrabungen 2011–2016*. Brno 2018, s. 207–208.

Objekt č. 16

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'51.774" a E 16°49'4.939"

Objekt (foto 16) je tvořen převážně hlínou a kameny do velikosti 20 cm. Povrch je pokryt humusovou lesní vrstvou – chybí travní drn. Průměr základny objektu je 15 m, výška dosahuje 1,8 m. Původně byl kopec zřejmě vyšší, směrem k jihu je částečně oderodovaný.

Objekt č. 17

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'50.193" a E 16°49'2.995"

Objekt (foto 17) tvořen převážně kameny do velikosti 20 cm a hlínou. Povrch je pokryt humusovou lesní vrstvou. Ta je na vrcholu narušena vývratem, který zde zanechal spadlý strom (pravděpodobně smrk). Vývrat způsobil poškození, projevující se propadlým vrcholem kopce a vyvržením kamenů po okrajích vývratu. Průměr základny je 7 m, výška 1,5. Celková výška byla negativně ovlivněna vyvrácením stromu, který se nacházel na povrchu.

Objekt č. 18

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'49.387" a E 16°49'2.540"

Objekt (foto 18) tvořen převážně z hlíny a kamene do velikosti 20 cm. Povrch je pokryt humusovou lesní vrstvou. Průměr objektu je 5 m, výška činí 1,5 m.

Objekt č. 19

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'55,19" a E 16°48'57,65"

Objekt (foto 19) tvořen převážně kameny do velikosti 30 cm, hlína zastoupena jen minimálně. Povrch pokrývá vrstva mechu, která se drží převážně na povrchu kamenů, a lesní humusovou vrstvou. Objekt má oválný tvar, průměr základny je 10 m, výška 2,2 m.

Objekt č. 20

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'56,33" a E 16°48'52,44"

Objekt (foto 20) tvořen převážně kameny do velikosti 30 cm a hlínou. Povrch je pokryt lesní humusovou vrstvou. Objekt má oválný tvar se zploštělou severovýchodní stranou. Průměr základny činí 13 m, výška objektu je 2,2 m. Od jihu ke kopci přiléhá kamenný val dlouhý 20 m, široký 1,5 m a vysoký 1 m. Jde zřejmě o pozůstatek meze.

Objekt č. 21

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'55.086" a E 16°48'40.169"

Objekt (foto 21) tvořen převážně kameny do velikosti 20 cm a hlínou. Povrch pokrývá mech, který se koncentruje na povrchu kamenů, a lesní humusová vrstva. Pokrývají ho také náletové dřeviny a poměrně vzrostlé stromy. Objekt se nachází v nároží dlouhého pásu drobnějších kamenných hald a valů, které zřejmě tvořily okraj pole.

Objekt č. 22

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'05,24" a E 16°49'27,39"

Objekt (foto 22) je tvořen převážně kameny do velikosti 20 cm. Horní část povrchu kryje mech, při patě se objevuje lesní humusová půda. Vrchol objektu je narušen vyvrácením stromu, který po sobě zanechal prohlubeň a volně roztroušené kameny kolem vývratu. Průměr základny činí 12,5 m, výška objektu je 2,5 m.

Foto 16

Objekt č. 16 – pohled od jihu

Foto 17

Objekt č. 17 – pohled od jihozápadu

Foto 18

Objekt č. 18 – pohled od západu

Foto 19

Objekt č. 19 – pohled od severovýchodu

Foto 20

Objekt č. 20 – pohled od jihu

Foto 21

Objekt č. 21 – pohled od západu

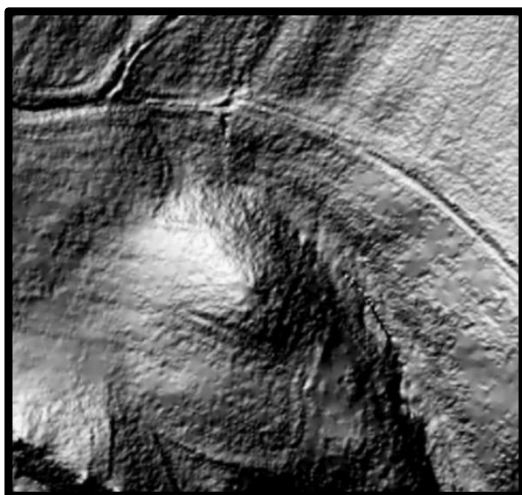
Foto 22

Objekt č. 22 – pohled od východu

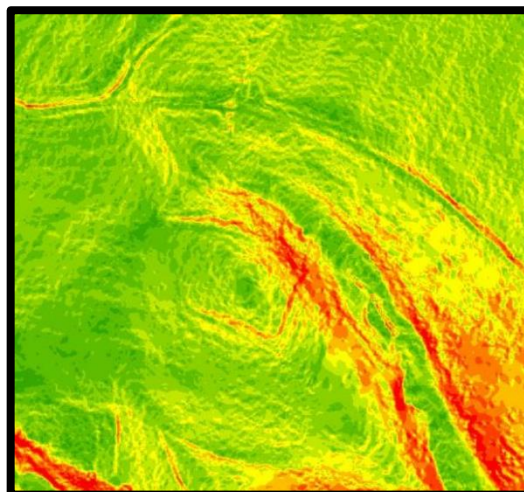
Lipová – identifikovány dva objekty, nacházející se na hranicích katastrálního území Brodku u Konice a Lipové přibližně ve vzdálenosti 2,1 km severozápadně od kaple Panny Marie Bolestné v Lipové. Objekty jsou jen velmi obtížně rozpoznatelné na lidarovém snímku (obr. 12). Snímek z analýzy výškopisu neukazuje téměř nic (obr. 13).

Obr. 12

Lidarový snímek místa na rozhraní k. ú. Brodku u Konice a Lipové (obj. č. 23, 24)

Obr. 13

Analýza výškopisu místa na rozhraní k. ú. Brodku u Konice a Lipové (obj. č. 23, 24)

Objekt č. 23

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'4.646" a E16°50'2.404"

Objekt (foto 23) je tvořen převážně kameny, které jsou částečně pokryty mechem. Průměr základny je 5 m, výška činí 1 m.

Objekt č. 24

Zeměpisné souřadnice: N 49°32'5.545" a E 16°50'1.849"

Objekt (foto 24) tvořen převážně kameny. Průměr základny činí 6 m, výška 1,7 m. Původně byl objekt zřejmě mnohem větší, ale důsledkem zemědělských prací byl rozorán. Kamenné pozůstatky se nacházejí roztroušeny po povrchu pole ještě do vzdálenosti 10 m od samotného objektu.

Foto 23

Objekt č. 23 – pohled od západu

Foto 24

Objekt č. 24 – pohled od jihovýchodu

4.2 Les Velká a Malá Střelná

O hranicích menšího i většího lesa Střelná vypovídá několik dokumentů. Jde o zprávu z roku 1202, dále falzum hlásící se do roku 1203 a listinu z roku 1274. Detailně však území vymezuje jen listinné falzum s datem 22. února 1203, jehož vznik je možné položit do 70. let 13. století.¹¹²

Tato listina údajně vydaná Vladislavem Jindřichem popisuje hranice většího lesa Střelná následovně: („... *posuerunt ibi primam metam supra fluvium Bunow, qui fluit in Strelnam ibidem, de qua aqua tota lila silva Strelna nuncupatur. Deinde vero fluvius Strelna ad duos tractus sagittae fluit in Odram, de Odra incipiendo versus orientem inferius influentibus aliis aquis ex utraque parte in Odram usque ad fluvium, qui Cirmena nuncupatur; deinde per metarum signa decinando contra aquilonem usque in locum, qui dicitur Tyzowa hora, situm supra Morawam, et abinde retrogrado passu versus occidentem influentibus quibusdam aquis ex utraque parte in Moraviczam usque ad locum, qui dicitur Bohumilplawie; deinde per semitam in Towiren redeundo versus meridiem usque ad aquam Lopenicza cum vertice unde originem ducit; et transita eadem aqua per semitam dictam usque ad aquam Budessowa, cuius origo est inter metas dictas; inde procedendo per semitam nominatam usque ad aquam Luboska cum vertice et pratis omnibus, quae ibi habentur; deinde per semitam eandem, donec ventum fuerit super aquam Smilow, cuius origo est inter metas dictas, Smilow autem pertransito, per signa metarum, donec revertatur ad praenominatum fluvium Bunow...“).¹¹³*

Listiny z roku 1202 a 1274 hovoří o menším lesu Střelná jen velmi neurčitě. Starší uvádí, že se les rozprostírá od pramene Střelné k toku Moravy („...*siluam Strelnam ab origine prime (sic) riui Stelne usque ad flumen quod morauice nuncupatur...“*). Mladší hranici klade mezi říčku Bohnu a město Olomouc („...*Strelna minor canonicorum, que est ex ista parte riui Bunow inter ciuitatem Olomuz sita et dictum rivulum...“*).¹¹⁴

Zájem o problematiku vymezení tohoto prostoru projevil již před více než sto lety německý badatel K. Berger. Nezabýval se jen samotnými hranicemi, ale svou pozornost obrátil i na diplomatický rozbor písemností a jejich vzájemný vztah. Ve svém článku podnikl také velmi zdařilý pokus o co nejpřesnější rekonstrukci samotné

¹¹² CDM V, suppl. 8, s. 222; CDB II, č. 356, s. 372–375; CDB V/2, č. 760, s. 426–427; WIHODA, M.: *Kostel Panny Marie*, s. 139 předpokládá, že předlohou pro vznik falza mohla být nedochovaná listina z první třetiny 13. století. K dataci také SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 235.

¹¹³ CDB II, č. 356, s. 372–375.

¹¹⁴ CDM V, suppl. 8, s. 222; CDB V/2, č. 760, s. 426–427.

hranice jak většího, tak menšího lesa Střelná. Upozornil na, v době vzniku listin, zatím neustálený název pro řeku Moravu, která bývá často uváděna také jako Moravice. Název *Morauice* z roku 1202 se tak dle jeho vysvětlení vztahuje právě k řece Moravě.¹¹⁵

Později se na sledovanou oblast zaměřil i moravský historik a archivář F. Hrubý. Spíše než samotnou rekonstrukci hranice, však poskytl doslovný překlad listinného falza. V jeho podání poskytují česká toponyma, uvedená v listinách, doklad přítomnosti slovanského obyvatelstva v místech, které byly později osídleny německými kolonisty.¹¹⁶

Všechny dříve přednesené závěry věcně shrnuli, a doplnili o vlastní poznatky, ve svém příspěvku J. Schulz a L. Hosák. Svou rekonstrukci konfrontují především se závěry Bergrova článku a Hrubého monografie. Odvolávají se však také na studie J. Theimera a E. Hawelky.¹¹⁷

Popis hranic většího lesa Střelná započali, ve shodě se zněním pramene z roku 1203, u hraničního kamene nad potokem *Bunow*, který se vléval do potoka Střelná a ten ve vzdálenosti dvou dostřelu z luku ústil do Odry. V souladu s Bergerovým tvrzením autoři ztotožnili *Bunow* s potokem Bohna, který přitékal od severu a pod obcí Velká Střelná ústil do Střelné. Nedaleko tohoto místa měla Střelná vtékat do Odry.¹¹⁸

Dalším autory uváděným bodem byly prameny Odry a řeka *Cirmena*. Celá oblast od potoka Bohna (*Bunow*) až k řece *Cirmena* se J. Schulzovi a L. Hosákovi jevila nepřehledně a předpokládali, že hranice byla tudy vedena jen velmi neurčitě. Ve svém tvrzení se shodovali s předpokladem K. Bergera. Opačného názoru byl F. Hrubý, který hranici vedl po vodních tocích Střelné a Odry až k ústí vodoteče *Cirmena* do Odry.¹¹⁹

Cirmenu jmenovanou v listině Schulz a Hosák ztotožnili, ve shodě s předchozími badateli, s vodotečí Čermná (dříve Červená). Stejnomenou obec bylo možné najít východně, ne příliš daleko od pramenů Odry. Nicméně řeka Čermná pramenila také nedaleko obce stejného jména západně od Vítkova a tvořila levobřežní přítok Odry

¹¹⁵ BERGER, K.: *c. d.*, s. 125–174.

¹¹⁶ HRUBÝ, F.: *Severní Morava*, s. 12–14. Jeho monografie, kterou posmrtně k vydání připravil J. Šebánek, samozřejmě nezapře své kvality z hlediska historické práce. Místo je však laděna velmi nacionálně a protiněmecky. Dva roky po válce to zřejmě ani nešlo jinak.

¹¹⁷ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 235–244; HAWELKA, E.: *c. d.*, s. 72–122; THEIMER, J.: *c. d.*

¹¹⁸ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 237; BERGER, K.: *c. d.*, s. 128.

¹¹⁹ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 237; BERGER, K.: *c. d.*, s. 128; HRUBÝ, V.: *Severní Morava*, s. 237.

pod Klokočůvkem. Autoři *Cirmenu* uvedenou v listině ztotožňují právě s touto druhou vodotečí.¹²⁰

Od Čermné vedli hranici k severu až k Tisové hoře, položené nad řekou Moravicí. Toto místo nebylo možné přesně lokalizovat, nicméně autoři předpokládají, že se vrch nacházel na některém z kopců kolem zříceniny hradu Vikštej. Hranice odtud měla sledovat tok Moravice, jež se ubíral západním směrem až k místu jménem *Bohumiplawie*. Ani toto místo J. Schultz a L. Hosák již nebyli schopni blíže identifikovat. Připomněli také domněnky V. Hrubého, který místo označil jako Bohumilův splav a K. Bergera, který předpokládal, že šlo o přívaz sloužící k přechodu Moravice, jež se mohl nacházet někde v blízkosti vesnice Harty. Autoři se nepřiklání ani k jedné z variant a jen předpokládají, že se blíže nespecifikované místo nacházelo v okolí Leskovce nad Moravicí.¹²¹

Od *Bohumilplawie* měla hranice směřovat po cestě *in Towiren* zpátky k jihu až k potoku Lopník (*Lopenicza*), který pramenil u Křižanovic a tekl přes Dvorce k východu až do Moravice.¹²² Hranice v této oblasti by pak, dle tvrzení autorů, byla dána silnicí z Leskovce do Dvorců. Jakmile narazila na potok Lopník, překročila ho a pokračovala po uvedené komunikaci (z Dvorců do Hor. Guntramovic) až k prameni Budišovky. Od pramene Budišovky sledovala hranice cestu až k potoku *Luboska*. Tuto vodoteč J. Schulz s L. Hosákem, ve shodě s J. Theimerem a E. Hawelkou, ztotožnili s Libavským potokem. Hranice ho sledovala po cestě, která by měla být totožná se silnicí ze Staré Libavé do Města Libavé, až k Smilovskému potoku (*Smilow*) a po jeho překročení přibližně po silnici z Města Libavé do Olejovic až k potoku Bohna.¹²³

Autoři se také zabývali otázkou vymezení menšího lesa Střelná. Vyloučili možnost, že by ho bylo možné ztotožnit s lesem u Domašova a Lašťan tak, jak je popisují falza hlásící se k roku 1220 a 1269. Malou Střelnou kladli spíše do oblasti jižně od tohoto

¹²⁰ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 237; BERGER, K.: *c. d.*, s. 128 uvádí také ekvivalent *Czerwenka*. Ten se vyskytuje rovněž na mapě 2. vojenského mapování.

¹²¹ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 237; BERGER, K.: *c. d.*, s. 128–129; HRUBÝ, V.: *Severní Morava*, s. 13.

¹²² BERGER, K.: *c. d.*, s. 129 podotkl, že název *Towiren* neměl nic společného s Tověří u Dolan a domnívá se, že se jednalo zřejmě o ves Dvorce. HRUBÝ, V.: *Severní Morava*, s. 13 *Towiren* interpretoval jako Tověř. Z jeho sdělení však přímo nevyplývá, že by snad mělo jít Tověř u Dolan.

¹²³ BERGER, K.: *c. d.*, s. 128–129; SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 238 správně podotýkají, že celá západní hranice lesa byla tvořena cestami. J. Theimer a E. Hawelka se zde s interpretací Libavského potoka setkali v souvislosti s hodnocením listiny z r. 1220, která popisuje les u Domašova a Lašťan – HAWELKA, E.: *c. d.*, s. 78; THEIMER, J.: *c. d.*, s. 51.

území, kde je na západě vymezeno Olomoucí, Velkou Střelnou na východě, Jedovou na severu a Velkou Bystřicí na jihu.¹²⁴

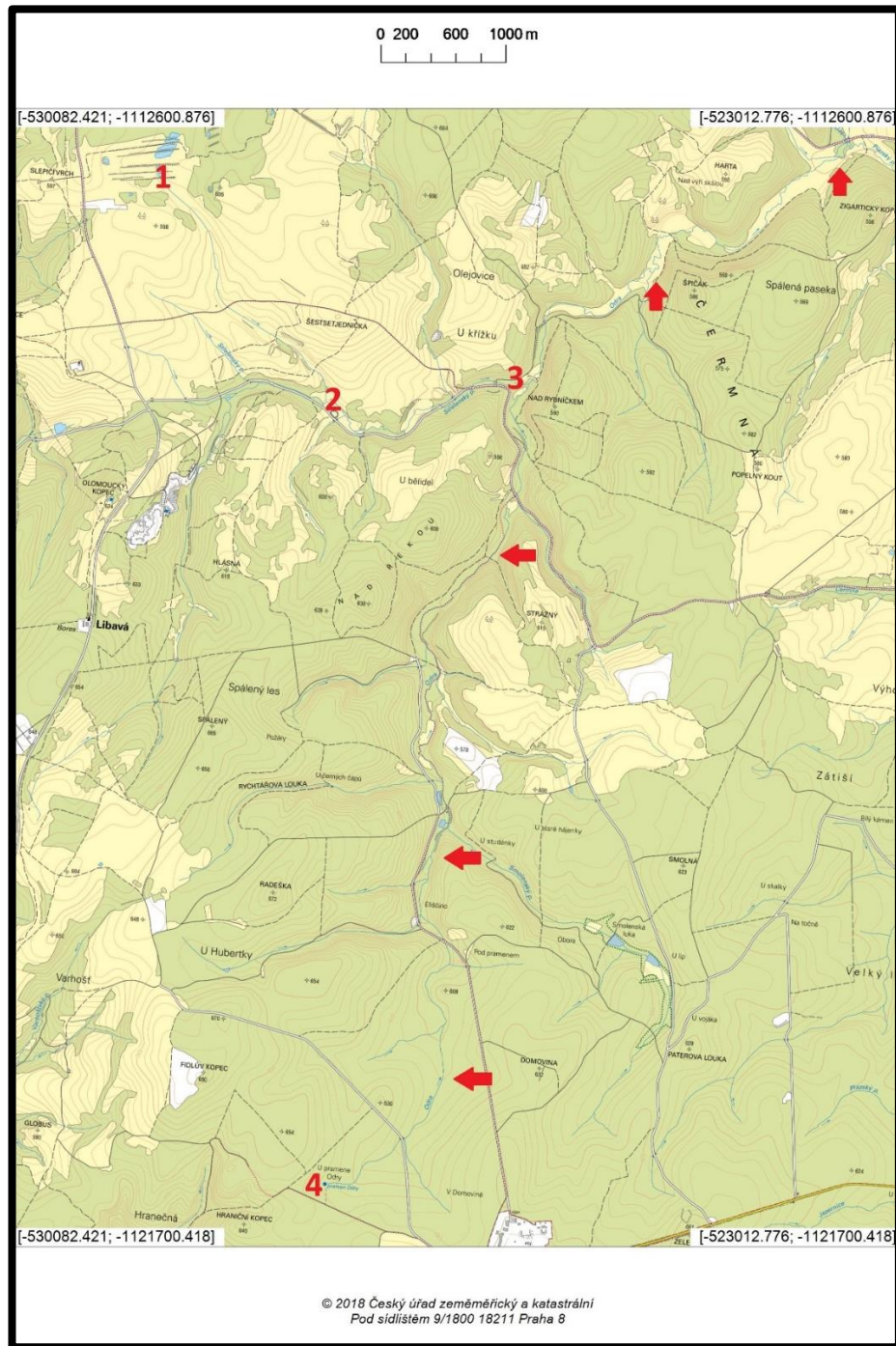
4.2.1 Terénní prospekce lesa Velká a Malá Střelná

Možnosti terénní prospekce tohoto území byly omezeny zejména tím, že se podstatná část popisovaných bodů nachází ve velmi obtížně přístupném vojenském prostoru Libavá. Bohužel ani na zbývajícím území Velkého i Malého lesa Střelná, se nepodařilo v terénu identifikovat žádné pozůstatky uměle vytvořených hraničních znamení.

Ve vlastním popisu obou lesních komplexů se shodují se závěry J. Schulze a L. Hosáka. Na rozdíl od jmenovaných autorů se však domnívám, že přirozenější vedení hranice od pramene řeky Odry je dále po jejím toku až k ústí vodoteče Čermné, tak jak to prezentoval V. Hrubý. Odtud hranice zřejmě pokračovala proti jejímu proudu až přibližně do míst dnešního Vítkova, následně odbočila směrem k některému z kopců v okolí Vikštejna a pokračovala dále proti proudu řeky Moravice. Úsek lépe demonstrují na mapách 4 a 5. Les Malá Střelná je pak možné klást jen velmi obecně tak, jak uvádějí oba autoři (mapa 6).

¹²⁴ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 240.

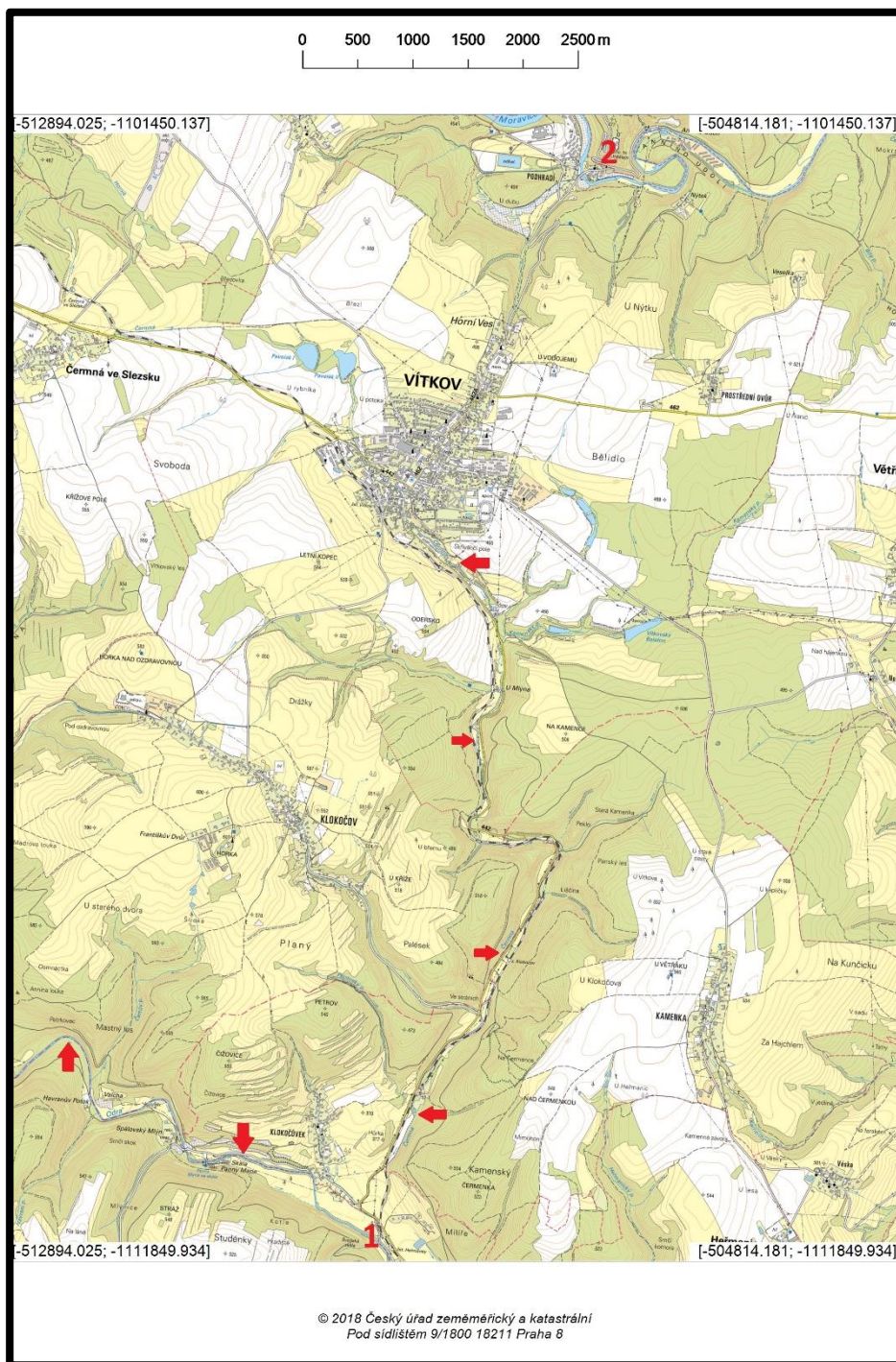
Mapa 4

Jižní úsek popisovaného lesa Velká Střelná

Červeně: 1 – pramen potoka Bohna; 2 – ústí do Střelenského potoka; 3 – ústí do řeky Odry; 4 – pramen Odry; šipky – tok řeky Odry

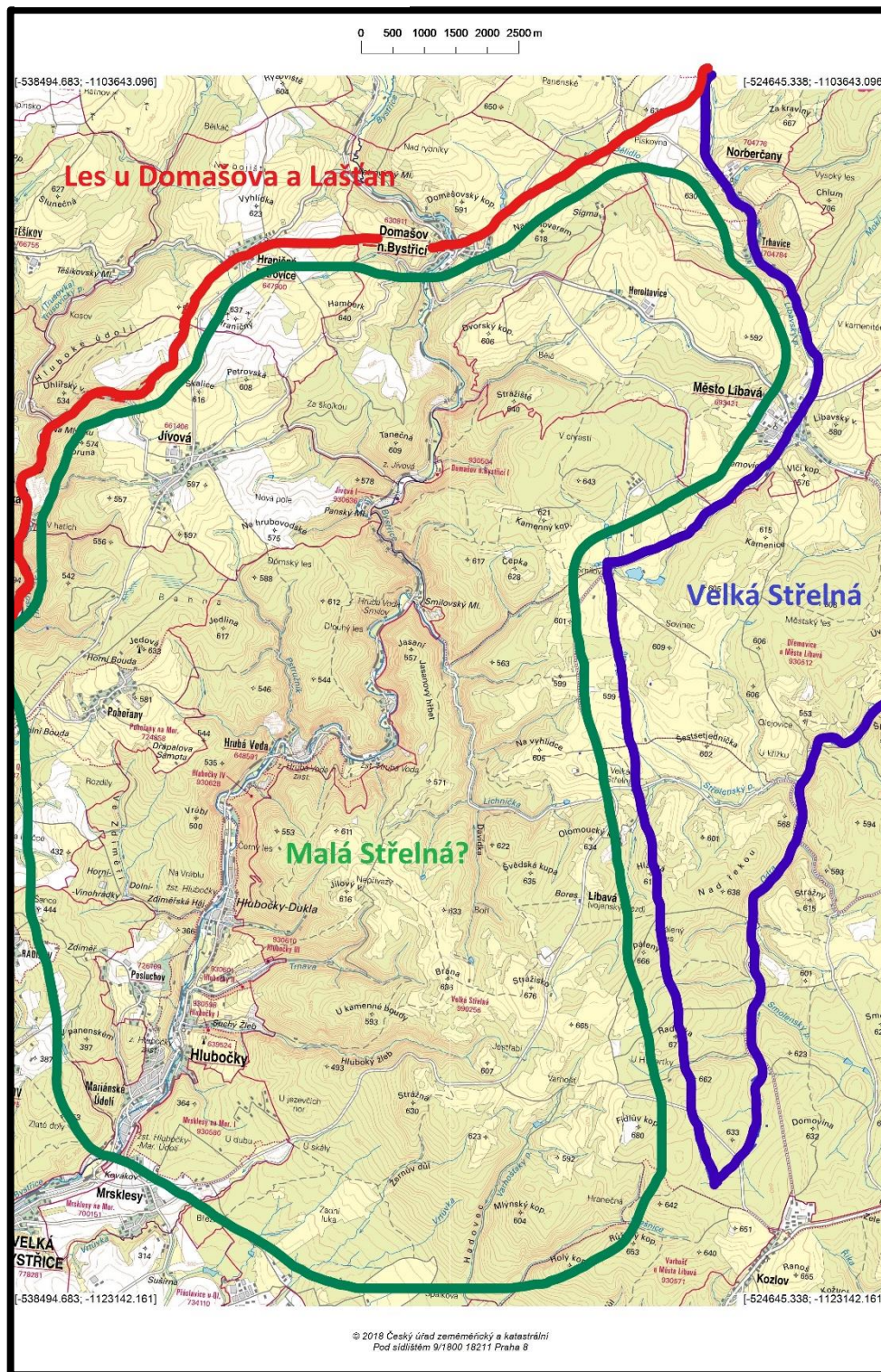
Mapa 5

Východní úsek popisovaného lesa Velká Střelná

Červeně: 1 – ústí Černé do Odry; 2 – zřícenina hradu Vikštejn; šipky – rekonstrukce průběhu hranice podle toků řeky Odry a následně Černé

Mapa 6

Přibližná lokalizace lesa Malá Střelná

Červeně: plná čára – jihovýchodní hranice lesa u Domašova a Lašťan

Modře: plná čára – jižní a jihozápadní hranice lesa Velká Střelná

Zeleně: plná čára – přibližný rozsah lesa Malá Střelná

4.3 Les u Domašova a Lašť'an

O rozsahu lesa u Domašova a Lašť'an informují celkem dvě listinná falza (1220, 1269), jejichž reálné staří je třeba hledat v rozmezí vymezeném závěrem 13. století na jedné straně a přibližně polovinou 14. století na straně druhé. Oba dokumenty se v popisu území lesa mírně odlišují. Srovnání vedení hranice ukazuje, že mladší listina již nezmiňuje území na severovýchod od Moravského Berouna, ale přidává prostor mezi Bělkovicemi a Lašť'anami. Jedná se však o jediný zásadní rozdíl.¹²⁵

Hranici lesa u Domašova a Lašť'an popisuje starší listina (1220) následovně: („... *Prima meta circa Domassow super rivulum Olessnik est posita, quae vulgo dicitur kopecz; deinde directe trans montem procedendo sunt metae; quae vulgo hranice dicuntur, usque ad fluvium Dobrnik est meta quae vulgo dicitur kopecz; qui fluvius per ascensum facit metam usque ad suam originem, et ibi est posita meta quae vulgo dicitur kopecz. Deinde per directum eundo sunt signa, quae vulgo hranicie dicuntur, usque ad viam publicam, quae vulgo dicitur Rudna czesta; trans viam vero praedictam per directum eundo sunt metae, quae vulgo hranicze dicuntur, trans fluvios Lodimnicie et Lubkow usque ad locum, qui vulgo dicitur Chlum. Post haec directe eundo sunt metae, quae hranice dicuntur, trans fluvium, qui dicitur Bistrzicie usque ad originem fluvii, qui vulgo dicitur Byssowa. Ab origine Byssowa per directum est ascendendum per signa, quae hranicie dicuntur, usque ad montem, qui dicitur Rosuticze; et sic trans montem Rosuticze, per longum sunt hranicie usque ad fluvium Moravicie. Fluvius vero praedictus per descensum fluens facit metam usque sub montem; qui dicitur Rudeu. Et sic per directum eundo usque ad originem fluvii, qui dicitur Lopemnicze; deinde directe ad originem fluvii Budissow. Postea per directum eundo usque ad originem fluvii, qui dicitur Luboska; deinde per directum ad originem fluvii Stara woda. Postea per directum trans fluvios Scripowy et Bistrzicze usque ad locum, qui dicitur Bychotino pole. Deinde directe per semitam procedendo usque ad fluvium Hraniczni. Fluvius vero praedictus fluens per descensum facit metam usque ad viam quae dicitur Gywowska czesta. Via vero praedicta metam facit usque ad originem fluvii, qui volgo dicitur Strzelni. Fluvius vero praedictus per descensum fluens facit metam sicut fluit in fluvium Lodimnicie. Praedictus vero fluvius per descensum fluens facit metam usque*

¹²⁵ K dataci listin také BERGER, K. c. d., s. 161; SCHULZ, J. – HOSÁK, L., c. d., s. 240–241; ŠTEPÁN, V.: c. d., s. 18.

*subtus villas Lasczian monasterii Gradicensis ex una et villam Bilkovicze ex altera parte... “).*¹²⁶

Listina, hlásící se k roku 1269 stanovuje hranici, tímto způsobem: (*, ...scilicet inter viam, per quam itur de Sternow versus Bunowicz, villam monasterii, et aliam viam, per quam itur de castro Sternberch versus Lasczan, villam monasterii, sunt mete, que vulgo hranicie nuncupantur; deinde directe per fluvium Olesnik, qui facit metam, est eundem usque ad originem suam; et ibi est meta posita, que vulgo dicitur kopecz. Deinde directe trans montem procedendo sunt mete que vulgo hranicie dicuntur, usque ad fluvium Debrnik, ubi est meta, que vulgo dicitur kopecz; qui fluvius per ascensum facit metam usque ad suam originem; et ibi est posita meta, que vulgo dicitur kopecz. Deinde per directum eundo sunt signa, que vulgo hranicie dicuntur, usque ad viam publicam, que vulgo dicitur Rudna ciesta; que via versus orientem facit metam cum signis, que vulgo dicuntur kopci; trans fluvios, scilicet Lodnincie, Hruszowi, Sirz, usque ad pontem fluvii Bistricie, ubi circa pontem positum est signum, qui vulgo dicitur kopecz; fluvius vero Bistricie per descensum fluens facit metam usque ad locum, qui vulgo dicitur Bychotino pole. Deinde directe procedendo per semitam usque ad originem fluvii, qui dicitur vulgo Hraniczni; fluvius vero predictus per descensum fluens facit metam usque ad viam, que vulgo dicitur Gywowska ciesta; via vero predicta metam facit usque ad originem fluvii, qui vulgo dicitur Strelni; fluvius vero predictus per descensum fluens facit metam, sicut fluit in fluvium Lodinnicie; predictus vero fluvius per descensum fluens facit metam usque subtus villas Lasczan monasterii Gradicensis ex una et villam Belkowici ex altera... “).*¹²⁷

Zájem badatelské generace 19. a 20. století o region, popsaný ve sledovaných listinách, by bylo možné rozdělit do dvou jazykových proudů. Německy mluvící a publikující autoři, jakými byli například E. Hawelka a J. Theimer, se komplexně věnovali osídlení politických okresů Šternberk a (Moravský) Beroun. Problematice vymezení lesa u Domašova a Lašťan se tak logicky museli rovněž věnovat. Právě jejich studie patří mezi vůbec první, které toponyma v listinách přiřazují ke skutečným místům v jimi sledované krajině. Položili tak pevný a argumentačně věcný základ pro pozdější badatele, kteří mohli na jejich poznatky navazovat.¹²⁸

¹²⁶ CDB II, č. 376, s. 412–415, zvl. s. 414–415.

¹²⁷ CDB V/2, č. 599, s. 193–195. Listina postrádá konkrétní datum zlistinění. Uveden je pouze rok.

¹²⁸ HAWELKA, E.: *c. d.*, s. 78–79; THEIMER, J.: *c. d.*

Česko jazyčný směr byl minimálně v průběhu 50. let 20. století velmi ovlivněn situací po skončení druhé světové války, kdy došlo k odsunu německého obyvatelstva. Popis hranic lesa u Domašova a Lašťan se objevuje na stránkách posmrtně vydané monografie V. Hrubého o dějinách severní Moravy. Spíše však než kritické zamyšlení nad vymezeným prostorem autor kladl důraz na prezentaci slovanských pomístních názvů, které mají poskytovat důkaz o tom, že tyto oblasti byly intenzivně obývány již před příchodem německých kolonistů.¹²⁹

První z badatelů, který skutečně vyrazil do terénu a jmenovaná místa podle znění listiny z roku 1269 fyzicky ohledal byl A. Ferulík. Terén prohledal v létě 1951 a zanechal o svém průzkumu krátkou zprávu, doplněnou i o situační plán obcházeného území.¹³⁰

V souladu se zněním sledovaného pramene zvolil jako výchozí bod své cesty místo mezi Bohuňovicemi a Bělkovicemi, kde bohuňovická silnice ústila do nové státní silnice. Hranice lesa u Domašova dále sledovala státní silnici vedoucí do Šternberka, od které se nejdříve vzdálila a přibližně po jednom kilometru se opět začala přibližovat. Naproti obce Štarnov se hranice odklonila na západ k potoku označeném i na soudobých mapách jménem Aleš (*Olessnik*). Tato vodoteč tvořila hranici domašovského lesa téměř až k obci Těšíkov. Při horním toku potoka Aleš našel A. Ferulík uměle vytvořená hraniční znamení – takzvané „kopce“. Autor dále uvedl, že asi 1 km jihovýchodně od těšíkovského kostela se hranice obrátila na východ a vedla přes vrch podle kóty 549 a pomníku k Těšíkovskému potoku (*Debrnik*). U ústí této vodoteče našel další hraniční „kopec“. Hranice dále postupovala k severu podél Těšíkovského potoka, přes pozdější ves Těšíkov, mírným obloukem vyduťtým k západu, až do severozápadního konce těšíkovského území.¹³¹

Dále hranici tvořily znamení vedoucí přes území Dolní Loděnice (dříve Německé). Autor konstatuje, že v této oblasti byly již v minulosti kopce zničeny poté, co se místní obyvatelé ujali klášterní půdy (zřejmě po zrušení kláštera za Josefa II.). Podařilo se

¹²⁹ HRUBÝ, V.: *c. d.* Poměrně silně rezonující protiněmecká nálada se mimo jiné odráží i ve faktu, že sice autor upozorňuje na „nějaké předchozí německé badatele“, sám je však ale necituje ani na ně nijak neodkazuje. Zůstává otázkou, zda šlo skutečně o autorův záměr, nebo poválečná politická situace ani jinou možnost neumožňovala.

¹³⁰ FERULÍK, A.: *c. d.*, s. 106–109.

¹³¹ Tamtéž, s. 107.

mu však nalézt pozůstatek jedné značky v dolním konci obce u cesty, o které se domnívá, že by mohla být Rudnou cestou zmíněnou v listině.¹³²

Tato komunikace jej dovedla až k místu, odkud odbočovala bruntálská zemská cesta od zemské cesty berounské. Obě cesty byly dle autora ještě v létě roku 1951 dobře patrné jednak v terénu a rovněž na starých katastrálních mapách a indikačních skicách. Než uvedená cesta dospěla k rozcestí zemských cest, překročila Trusovický p. (*Lodnincie*), jež přitékal od Dolní Loděnice. Pak cesta zamířila východojihovýchodním směrem na území Sedmi Dvorů. Ještě na loděnickém území Rudná cesta překročila Hrušový potok a potok Sír.¹³³

Od posledně jmenované vodoteče pokračovala hranice až k mostu přes řeku Bystřici, který se měl nacházet v jižní části obce Sedm Dvorů. A. Ferulík konstatuje, že v tomto místě bylo hraniční znamení v podobě kopce. Jasně však nevyplývá, jestli zde toto znamení skutečně našel, nebo jen upozornil na informaci obsaženou v listině. Bystřice pak tvořila hranici směrem na jih až po takzvané Bychotino pole. Toto místo se mělo podle Ferulíka nacházet tam, kde řeku Bystřici překračovala stará stezka Semita. Právě zde měl být později postaven kostel osady Domašov nad Bystřicí a cesta Semita vedla odtud přímo na západ do Hraničních Petrovic. Hranice vedla dále po stezce až k místu, kde byl později postaven petrovický kostel. Nedaleko tohoto místa tvořil hranici potůček, pramenící na jihovýchod od nynějšího kostela. Tímto potokem vedla hranice přibližně na západ až po Jívovskou cestu. Ferulík tuto komunikaci, vedoucí od Jívové, ještě dokázal dobře rozpoznat na západním konci Hraničních Petrovic u domu číslo 16.¹³⁴

Hranice pokračovala po Jívovské cestě až asi 800 m hluboko do území Jívové, kde pramenila vodoteč prudce spadající na západojihozápad. Dle A. Ferulíka pro svůj prudký spád byla vodoteč nazvána potok Střelný. Ten ústil do Trusovického potoka

¹³² FERULÍK, A.: *c. d.*, s. 107. Komunikací se zabývá také BOLINA, P.: *Pokus o modelové řešení některých problémů kolonizace a vzniku hradů v Nížkém Jeseníku*. *Archaeologia historica*, 27, 2002, s. 167–168.

¹³³ FERULÍK, A.: *c. d.*, s. 107–109 dále uvádí, že Hrušový potok býval označen také názvem Raussbach. V blízkosti se rovněž nacházel les Rauschwald. Rozsáhlé pozemky na břehu tohoto potoka náležely roku 1834 Johannu Rauschkolbovi, číslo 15 a Josefu Rauschovi. V západní části území přitéká do Rauschbachu potok, při němž měl rozsáhlé pozemky Johann Siersch (psán rovněž Sýrsch), z čísla 6. A. Ferulík se tedy domnívá, že území patřilo starým selským rodům Sýřů a Hroušů, které zde obdělávaly půdu před příchodem Němců. Časem se však poněmčily.

¹³⁴ Tamtéž, s. 109. Podle cesty Semity se měla jmenovat polní trať (Steig-leite) ležící od petrovického kostela na východ u domašovských hranic. Vodoteč byla nazývána jako Hraniční potok a dala název pro pozdější Hraničné Petrovice. O Jívovské cestě v kontextu kolonizace v Nížkém Jeseníku BOLINA, P. *c. d.*, s. 166–168.

(Loděnice) v místech domašovského mlýna. U pramene potoka Střelný našel Ferulík další hraniční „kopec“. Stejný útvar se vyskytoval i u pramenů severněji položeného potoka, který tvořil hranici tehdejšího katastrálního území Hraničních Petrovic. Údolí této severněji položené vodoteče neslo na starších mapováních rovněž pojmenování Tiefer Grund a vzhledem k tomu, že měla vodoteč prudký spád, mohl by nést pojmenování Střelný. Autor si však byl jist, že skutečný potok Střelný pramení až na katastrálním území Jívové a své tvrzení podkládá právě přítomností navršeného hraničního kopce. Severnější kopec by podle něj měl být novějšího původu a vznikl v době, kdy se Jívová ujala značné části klášterních pozemků a vytvořila nové hraniční znamení u severní vodoteče. Hranice byly tedy posunuty ve prospěch Jívové. Hranici lesa u Domašova pak tvořil dále Trusovický potok (*Loděnice*), který se podle A. Ferulíka při dolním toku nazýval Bělkovický potok, až k místu mezi Bohuňovicemi a Bělkovicemi.¹³⁵

V terénní prospekci hranic lesa u Domašova pokračoval na podzim 1969 a létě 1971 J. Prucek. Na rozdíl od A. Ferulíka, který hranici od pramene potoka Aleš vedl přes kopec a poté od kóty 549 a pomníku směrem na východ k ústí Trusovického potoka, J. Prucek předpokládal, že hranice vedla přímo přes vrch s kótou 565,2 (zřejmě vrch Větrník), jež představovala jediný zřetelný nejvyšší bod okolí, až k Trusovickému potoku v místech dnešního Těšíkova. Dle jeho tvrzení znění listiny odporovalo jakémukoli náhlému odbočení hranice jak na východ, tak na západ.¹³⁶

Zatímco A. Ferulík a J. Prucek se zabývali vymezením lesa podle listiny údajně z roku 1269, k rozboru mírně odlišného průběhu hranice z listiny s vročením 1220 se odhodlali až J. Schulz a L. Hosák.¹³⁷

Jejich popis začal u hraničního kopce, uvedeného v listině, který se nacházel u Domašova nad pramenem potoka Aleš (*Olessnik*). Hranice dále pokračovala k potoku *Dobrník* a jeho tok sledovala až k prameni. Autoři se domnívali ve shodě se závěry E. Hawelky, K. Bergera a J. Theimera, že jde o vodoteč, která pramenila severovýchodně od Lipiny a tekla k jihu přes rekreační středisko u Šternberka, pro nějž se užíval i německý název Douchebadthal (dnes Sprchový potok).¹³⁸

¹³⁵ FERULÍK, A.: *c. d.*, s. 109.

¹³⁶ PRUCEK, J.: *c. d.*, s. 10.

¹³⁷ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 238–240.

¹³⁸ Tamtéž, s. 239; HAWELKA, E.: *c. d.*, s. 78; BERGER, K.: *c. d.*, s. 134; THEIMER, J. *c. d.*, s. 50–51.

Od pramene *Dobrníku* hranice směřovala k Rudné cestě, kterou dle tvrzení J. Schulze a L. Hosák, překročila. Autoři průběh této komunikace ztotožnili s průběhem silnice ze Šternberka do Moravského Berouna. Vzhledem k popisu úseku „*trans viam*“ odmítli domněnku K. Bergera a J. Theimera, kteří předpokládali, že Rudná cesta hranici utvářela. Po překročení komunikace šla hranice přes Trusovický potok (*Lodimnicie*) a *Lubkow*, o kterém se domnívali, že označoval východní zdrojnicí jmenované vodoteče. Dále pokračovala k blíže neidentifikovatelnému místu Chlum, které se však muselo nacházet někde mezi Horní Loděnicí a řekou Bystřicí. Autoři, opět s odvoláním na pasáž „... *trans fluvium, qui dicitur Bistrzicie*...“, odmítají tvrzení K. Bergera a J. Theimera, že hranice sledovala tok Bystřice, a konstatují, že šla přes jmenovanou vodoteč k pramenům řeky *Byssowa* a k hoře *Rosuticze*.¹³⁹

Řeku *Byssowa* nedokázali jednoznačně identifikovat, ale domnívali se, že by se mohlo jednat o vodoteč, pramenící severně od Nových Valteřic. Horu *Rosuticze* němečtí badatelé lokalizovali jako vrch Slunečná, nicméně J. Schulz a L. Hosák dodávají, že za *Rosuticzi* je nutné považovat celý táhlý hřeben dnešní Slunečné, jež se skládá z několika vrcholů. Od Slunečné hranice směřovala k Moravici a dále sledovala její tok až pod Velký Roudný (hora *Ruden*).¹⁴⁰

Hranici dále tvořily prameny Lopníku, Budišovky, Libavského potoka a Staré vody, kterou ztotožnili s Lazským potokem. Další průběh je dle autorů velmi nejasný. Hranice zřejmě pokračovala od pramene Lazského potoka k západu, směrem k Bystřici. V tomto prostoru se zřejmě nacházel i v pramenech jmenovaných *Scripow*. Přesněji se jim nedaří lokalizovat ani Bychotino pole a jen přibližně jej kladou na pravý břeh řeky Bystřice. Hranici dále měla utvářet cesta až k potoku *Hraniczni* a k Jívovské cestě. Po ní vedla hranice k prameni potoka *Strzelni* až k jeho ústí do Trusovického potoka, který byl hranicí až k Lašťanům a Bělkovicím. Potok *Strzelni* ztotožnili s vodotečí, která pramení pod vrchem Jedová nedaleko silnice z Dolan do Jívové, teče k západu a vlévá se do Trusovického potoka.¹⁴¹

Hranici lesa u Domašova a Lašťan tak, jak je uvedena v listině z roku 1269 J. Schulz a L. Hosák charakterizují rovněž. Zde však už jen velmi zkráceně uvádějí, že hranice začíná mezi Bělkovicemi a Lašťanami a dále pokračuje podél vodního toku Aleš až

¹³⁹ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 239.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 239–240. Uvedli také možnost, že řeka *Byssowa* by mohla být také potokem, který pramení pod Slunečnou, ale teče k severu a pod Novou Plání se vlévá do Moravice. Zřejmě měli na mysli potok Rýžovník.

¹⁴¹ Tamtéž: *c. d.*, s. 240.

k jeho prameni. Další část úseku se má krýt s popisem v předchozím falzu s tím rozdílem, že Rudnou cestu zde hranice již nepřekročila, ale sama tvořila hranici až k mostu přes řeku Bystřici u Moravského Berouna. Cestou hraniční linie překročila Trusovický potok, u něhož předpokládají, že západní zdrojnice nesla pojmenování *Lodinnice* a východní *Hrussowi*. Jižně od Krahulčí měl pak pramenit potok v listině jmenovaný jako *Sirz*. Domnívají se také, že v názvu *Hrussowi* a *Sirz* se pravděpodobně ukrývá *Lubkow* z falza z roku 1220. Hranici dále utvářela řeka Bystřice až k Bychotinu poli, odkud se popis opět měl shodovat s popisem v přechozím falzu.¹⁴²

4.3.1 Terénní prospekce lesa u Domašova a Lašťan

Shodně se zněním listinného falza, hlásící se k roku 1220, jsem svou terénní prospekci zahájil u pramene potoka Aleš. Pohled do aktuální topografické mapy ukazuje, že jmenovaná vodoteč má dvě zdrojnice, které se spojují u západního konce vesnice. Právě u západní zdrojnice byl v roce 1977 archeologicky prozkoumán hraniční kopec. Jeho pozůstatky jsem dokázal ještě v terénu částečně rozpoznat (k. ú. Domašov u Šternberka, obj. č. 27). Ve vedení dalšího průběhu hranic se spíše přikláním k variantě A. Ferulíka, který ztotožnil vodoteč Debrník s Těšíkovským potokem, u jehož ústí dokonce identifikoval jeden hraniční kopec.

V dalším vedení hranice se shodují se závěry J. Schulze a L. Hosáka až k místu, kde hranice překračuje řeku Bystřici. Odtud měla pokračovat k prameni potoka *Byssowa* a dále přes vrchol Slunečné. Autoři předpokládali, že potok *Byssowa* by mohl odpovídat vodoteči, která pramení severně od Nových Valteric. Pravděpodobně měli na mysli vodoteč jménem Důlní potok, jehož pramen se nachází 1,5 km na jihovýchod od vrcholu Malého Roudného (771, 4 m n. m.). Pokud by to však byla pravda, musela by se hranice stáčet zpět od pramene k jihozápadu na svahy Nízkého Jeseníku a přes vrchol Slunečné (*Rosuticze*). Pravděpodobnější je, že hranice si od překročení Trusovického potoka držela severovýchodní směr, překročila řeku Bystřici a dále směřovala přes hřeben Nízkého Jeseníku. Jmenovanou vodoteč *Byssowa* je pak potřeba hledat někde v prostoru severozápadně od Moravského Berouna a jižně od vrcholu Slunečné (800 m n. m.). Právě v tomto prostoru se nachází několik možných vodotečí, které by zapadaly do zvoleného konceptu. Přibližně v těchto místech se mi

¹⁴² SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: c. d., s. 241.

rovněž podařilo lokalizovat dva hraniční kopce (k. ú. Moravský Beroun, obj. č. 25, 26).

Hranice směřovala dále přes masiv Nízkého Jeseníku. Zde zřejmě nebylo potřeba průběh blíže specifikovat hraničními značkami. Šlo v podstatě o dobře schůdný plochý návrší terén, který byl z obou stran vymezen přirozenými skalnatými vrcholy, jež napomáhaly držet přímý směr. Jde zejména o kóty 753 m (Rychtář), 737 m (Kamenec), 693 m (Chlum), 679 m (Tylov). Pravděpodobně někde pod Měděným vrchem (687 m n. m.), západně od Nové Pláně se hranice napojila na tok řeky Moravice.¹⁴³

Následně pokračuji ve shodě s L. Hosákem a J. Schulzem. Upřesnění ale vyžaduje lokalizace pramenů Lobníku, Budišovky a Libavského potoka. Všechny jmenované vodoteče totiž mají hned několik možných pramenů, proto není možné jednoznačně identifikovat ten, který by odpovídal prameni myšlenému v listinném falzu.

Podle aktuální topografické mapy potok Lobník pramení 5,2 km východně od Moravského Berouna a přibližně 1 km jihozápadně od Rejchartic. Potok má ještě jednu zdrojnicí, která pramení pod Rozvodným vrchem (673 m n. m.) v mokřadu vzdáleném asi 4,6 km severovýchodně od Moravského Berouna.¹⁴⁴ Vodoteč Budišovka má hned několik možných zdrojnic, které se nacházejí západně od Horních Guntmarovic, přesně mezi vrcholy Červený kopec (693 m n. m.), Slunečný kopec (669 m n. m.) a Červená hora (749 m n. m.). Jednoznačně ztotožnit konkrétní pramen není možné ani v případě Libavského potoka. Podle aktuální topografické mapy by měl vytékat z místa vzdáleného asi 2,4 km severovýchodně od Staré Libavé. Pramen je však až příliš blízko jednoho z možných pramenů již uvedeného Lobníku. Reálné tedy rovněž je, že pramen libavského potoka myšlený v listinném falzu se nacházel v místě drobných přítoků, jihovýchodně od Staré Libavé.

Prosté spojení pramenů jmenovaných vodotečí by vyvolalo zřejmě nesmyslné křížení a prudké změny směru vedení hranice lesa u Domašova a Lašťan. Hranice v této oblasti zřejmě držela jihozápadní směr tak, aby její západní okraj korespondoval s východním okrajem hranic lesa Velká Střelná (viz mapa 9).¹⁴⁵

¹⁴³ V současnosti je tok Moravice ukryt v ploše vodní nádrže Slezská Harta.

¹⁴⁴ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 237 uvádějí, že Lobník pramení u Křišťanovic, teče přes Dvorce na východu a vlévá se do Moravice. Tomuto popisu by podle aktuální topografické mapy odpovídal Křišťanovický potok.

¹⁴⁵ Nepředpokládám vzájemné křížení hranic obou celků tak, jak to v přiložené mapě interpretují J. Schulz a L. Hosák – Tamtéž, s. 243.

Další dílčí upřesnění rovněž vyžaduje lokalizace potoka Střelný. Ten totiž ztotožnili J. Schulz a L. Hosák s vodotečí, která protéká mezi Uhlířským vrchem (534 m n. m.) a Korunou (574 m n. m.) a ústí do Trusovického potoka. Prospekce A. Ferulíka však ukázala, že jde spíše o vodoteč, která pramení severně od Jívové a rovněž ústí do Trusovického potoka. U pramene jím lokalizovaného potoka Střelný našel totiž další hraniční kopec.¹⁴⁶

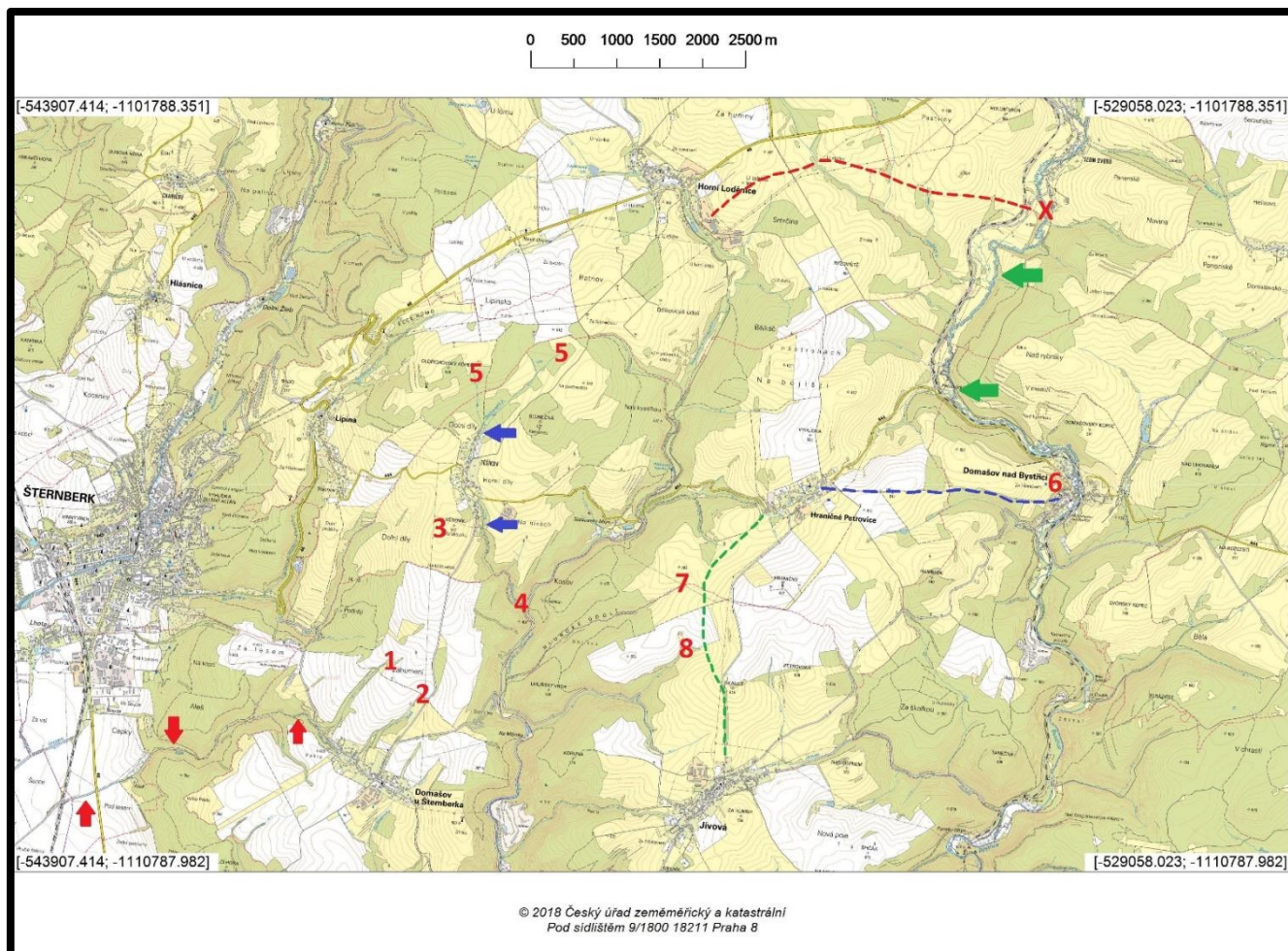
Popis hranic podle druhého falza začíná mezi Bohuňovicemi a Bělkovicemi. Ve způsobu vedení se shodují se závěry A. Ferulíka, který navíc svou interpretaci podpořil v terénu identifikovanými hraničními kopci. Autor správně vystihl také směr Rudné cesty, zatímco J. Schulz a L. Hosák ji ztotožnili s komunikací, která dnes spojuje Dolní Loděnici a Moravský Beroun, předpokládá Ferulík, že komunikace vedla dolním koncem Dolní Loděnice, kde našel pozůstatek hraniční značky, překročila jmenované vodoteče a přibližně v místě pod Sedmi Dvory překročila řeku Bystřici.¹⁴⁷

V rámci mé terénní prospekce se mi tedy podařilo v terénu identifikovat celkem tři objekty, které je možné považovat za hraniční kopce (obj. č. 25–27). Celkovou situaci v severní části území lesa u Domašova a Lašťan podle mladšího falza (1269) upřesňuje mapa 7. Severní část území podle staršího falza (1220) je možné si prohlédnout na mapě 8. Rekonstrukci hranic Velkého i Malého lesa Střelná a lesa u Domašova a Lašťan prezentuje mapa 9.

¹⁴⁶ SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 241; FERULÍK, A.: *c. d.*, s. 109.

¹⁴⁷ FERULÍK, A.: *c. d.*, s. 107–108. Představený koncept rovněž více kooperuje s lokalizováním hamrů do oblasti horního toku řeky Bystřice – ŠTĚPÁN, V.: *c. d.*, s. 23.

Mapa 7

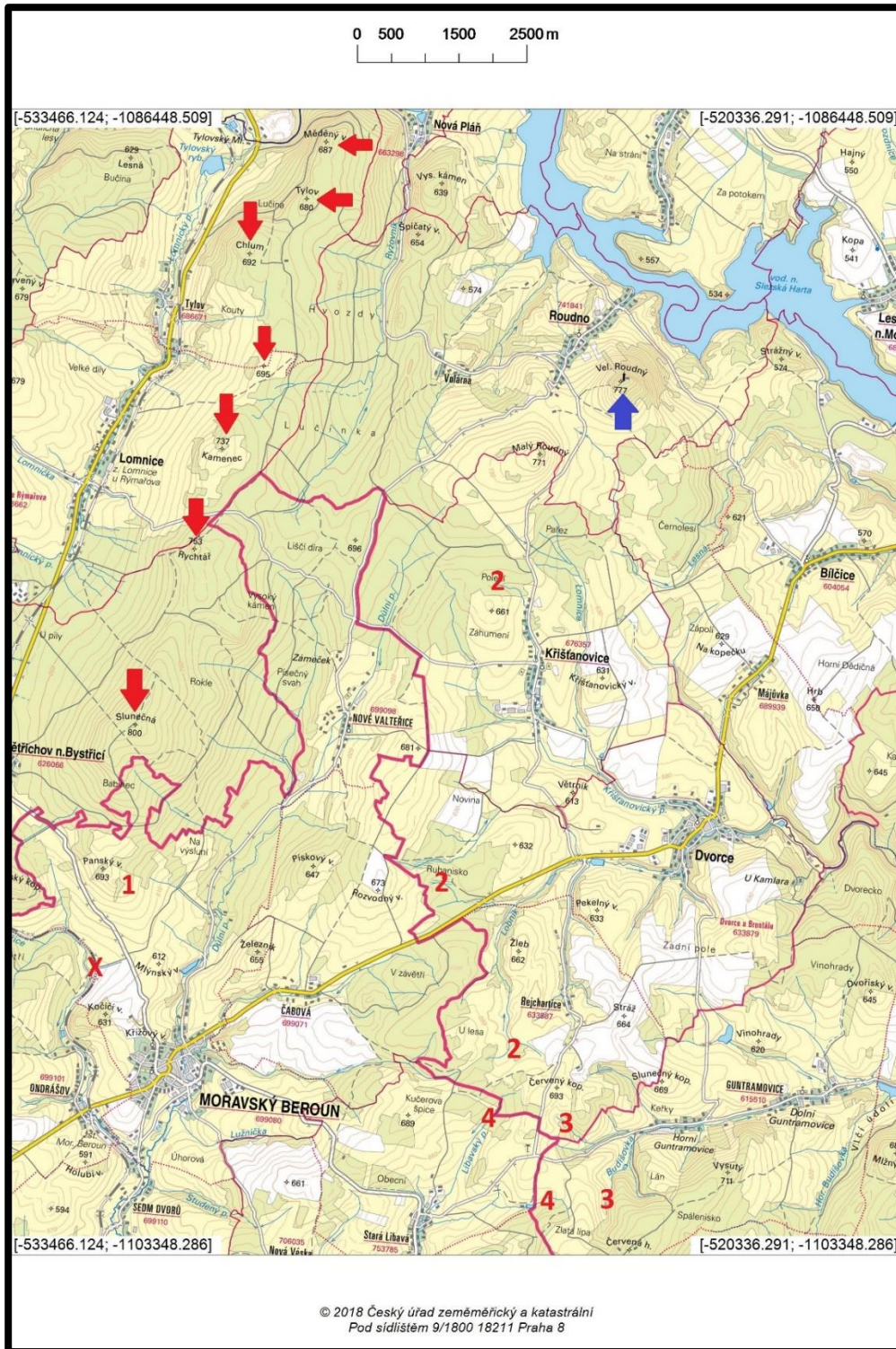
Severní část území Lesa u Domašova a Lašťan podle falza 1269

Červeně: 1 – pramen potoka Aleš s lokalizovaným hraničním kopcem (obj. č. doplnit); 2 – druhý možný pramen potoka Aleš; 3 – kopec Větrník; 4 – ústí Těšíkovského potoka; 5 – prameny Těšíkovského potoka; 6 – přibližná lokalizace Bychotina pole; 7 – pramen vodoteče, kde A. Ferulík objevil hraniční kopec; 8 – pramen potoka Střelný, kde A. Ferulík objevil hraniční kopec; čárkovaně – část rudné cesty; X – přibližná lokalizace mostu přes řeku Bystřicí

Zeleně: šipky – tok řeky Bystřice; čárkovaně – Jívovská cesta

Modře: šipky – tok Těšíkovského potoka; čárkovaně – cesta Semita

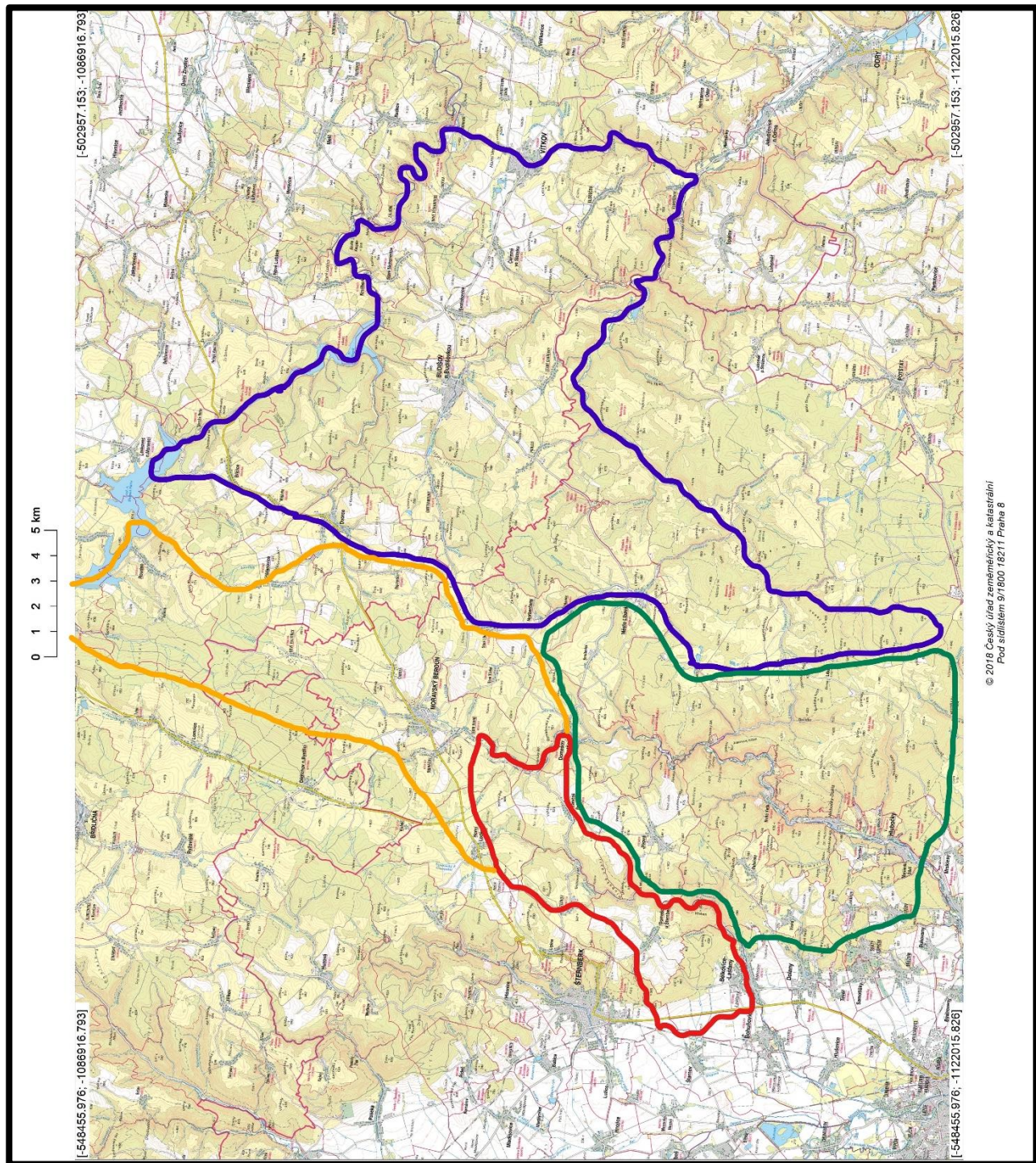
Mapa 8

Severní část území Lesa u Domašova a Lašťan podle falza 1220

Červeně: 1 – místo identifikovaných hraničních kopců (obj. č. 25, 26); 2 – možné prameny Lobníku; 3 – možné prameny Budišovky; 4 – možné prameny Libavského potoka; šípky – vrcholy Nížkého Jeseníku; X – pravděpodobné místo přechodu řeky Bystřice
Modře: šípka – Velký Roudný

Mapa 9

Rozloha sledovaných lesních celků

Červeně: plná čára – Les u Domašova a Laštán 1269

Žlutě: plná čára – severní území lesa u Domašova a Laštán uváděné v listině 1220

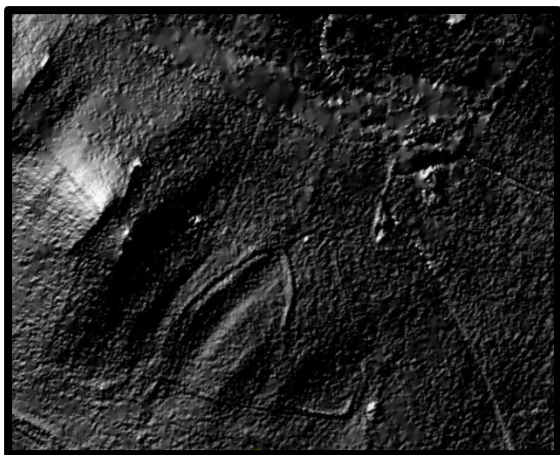
Modře: plná čára – Velká Střelná

Zeleně: plná čára – Malá Střelná

4.3.2 Lokalizované objekty

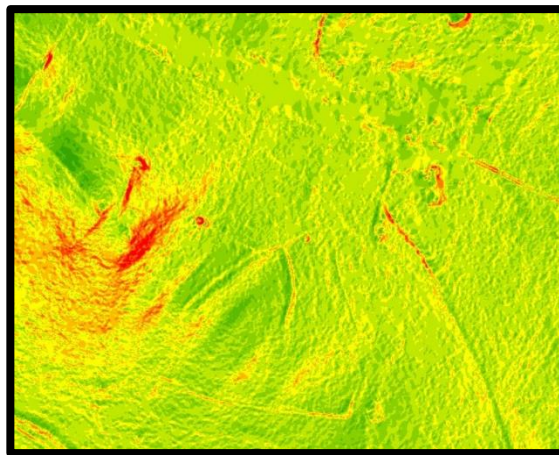
Moravský Beroun – identifikovány dva hraniční kopce. Objekty se nacházejí přibližně 2,8 km severovýchodně od Moravského Berouna, 150 m (obj. č. 25) a 250 m (obj. č. 26) západně od kóty 683, 6 m. Mapa 1. i 2. vojenského mapování ukazuje, že tyto kopce ze západu mýjela komunikace, která stoupala od Moravského Berouna a pokračovala dále kolem vrcholu Slunečné (800 m n. m.). Za ním se komunikace dále větvila. Kopce je možné pozorovat na lidarovém snímku (obr. 14) i analýze výškopisu (obr. 15).

Obr. 14

Lidarový snímek zachycující obj. č. 25 a 26

Obr. 15

Analýza výškopisu zachycující obj. č. 25 a 26

Objekt č. 25

Zeměpisné souřadnice: N 49°49'06,15" a E 17°25'58,85"

Hraniční kopec (foto 25) dosahující délky 7,5 m a výšky 1,5 m. Objekt je tvořen převážně hlínou a kameny do velikosti 35 cm. Povrch je kryt travním drnem. Hraniční znamení se vyskytuje v ploše, kde dosud probíhá intenzivní pastva dobytka. Pasoucí se dobytek zřejmě poškodil jihovýchodní část objektu. Z porušené části pochází ojedinělý nález drobného fragmentu cihly.

Objekt č. 26

Zeměpisné souřadnice: N 49°49'06,48" a E 17°25'51,24"

Hraniční kopec (foto 26) dosahující délky 12 m a výšky 2,2 m. Tvořen je převážně hlínou a kameny do vel. 30 cm. Pokryt je travním drnem. Na povrchu, především ve spodní části objektu, se vyskytují také kameny o velikost 50 cm. Je možné, že zde byly umístěny až po vztyčení kopce v souvislosti s probíhající zemědělskou činností. Objekt byl narušenou stavbou mysliveckého posedu, který poškodil kopec

v jihovýchodní části. V odkryté situaci se mi podařilo nalézt tři fragmenty keramiky rámcově datovaného do raného novověku, jeden kus strusky a fragment cihly (obr. 16).

Foto 25

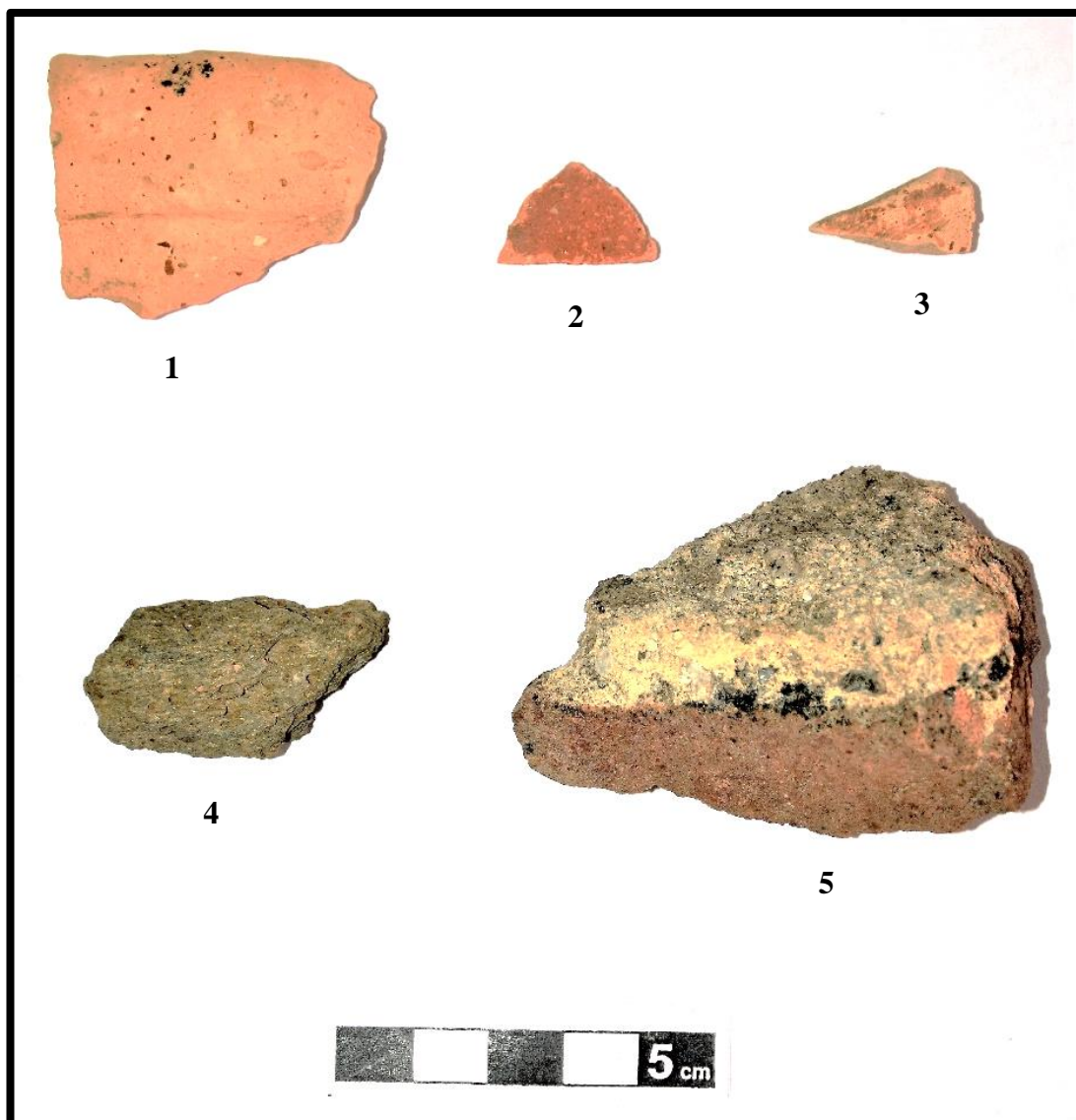
Objekt č. 25 – pohled od jihozápadu

Foto 26

Objekt č. 26 – pohled od západu

Obr. 16

Nálezy z obj. č. 26

1, 2, 3 – keramika datovaná do raného novověku

4 – struska

5 – zlomek cihly

Domašov u Šternberka – identifikován jeden hraniční kopec. Objekt se nachází asi 30 m od prameniště vodoteče, která tvoří západní zdrojnicí již v písemných pramenech jmenovaného potoka Aleš. Kolem vodního toku je zachován lesní porost, jenž směrem k jihu s prohlubujícím se údolím vodoteče houstne. Jde již pouze o pozůstatek kopce, který byl narušen terénním výzkumem v roce 1977.

Objekt č. 27

Souřadnice: N 49°43'5.234" a E 17°20'22.008"

Objekt (foto 27) byl archeologicky zkoumán v roce 1977. V současnosti má průměr 5 metrů a výšku 1 m. Pokryt je lesním porostem, který se nijak neodlišuje od okolního prostředí a drobnými náletovými dřevinami. Na okrajích objektu se nacházejí tři vzrostlé listnaté stromy.

Foto 27

Objekt č. 27 – pohled od severozápadu

4.4 Hranický újezd

První stanovení hranického újezdu přibližuje již falzum z roku 1169, které vzniklo zřejmě jen o několik málo let později. Přesný popis klášterních majetků na území Hranic a řeky Bečvy však uvádí až falzum z počátku 14. století, hlásící se k datu 1. září 1201.¹⁴⁸

Dokument hovoří následovně: (*„...Prima meta in via publica versus Opauiam super rivulum, qui vulgo dicitur Wrasni, est acervus magnus, qui vulgo dicitur copecz trabibus circumdatus; et predictus rivulus ascendendo facit metam usque ad montem, qui vulgo dicitur Dubowa; et trans montem predictum descendendo sunt mete, que hranicie dicuntur, usque ad rivulum, qui dicitur Bukowecz. Item trans predictum rivulum superius ascendendo sunt mete, que hranicie dicuntur, trans montem, qui dicitur Chrib, usque ad originem rivuli, qui dicitur Swinowi. Predictus rivulus descendendo facit metam usque ad rivulum Hradeszna; et predictus rivulus ascendendo facit metam usque ad arborem, que dicitur yedl, in qua sunt mete, id est hranicie. Deinde ascendendo trans predictum montem sunt hranicie usque ad originem rivuli, qui dicitur Hraniczni, et sic predictus rivulus per descensum facit metam usque ad rivulum Hluboki; et predictus rivulus per descensum facit metam usque ad montem, qui dicitur Zabrieh. Et trans predictum montem sunt hranicie usque ad flumen, quod dicitur Sucha; et sic predictum flumen ascendendo facit metam usque nawirch rivuli dicti Rokytowecz; et sic predictus Rokytowecz descendendo facit metam usque ad rubum, qui vulgo dicitur Rokitowi kerz. Deinde ascendendo trans locum, qui dicitur Chrib, sunt hranicie usque ad originem fluminis, qui dicitur Weliczicie. Predictum vero flumen per descensum fluit in aliud flumen, quod dicitur Welika, et facit metam. Et predictum Welika per descensum fluit in flumen, quod dicitur Beczew, et facit metam. Et flumen Beczew facit metam per ascensum usque ad locum, qui dicitur Dubrawicie. Deinde trans predictum locum sunt mete vel copci usque ad montem, qui dicitur Hraniscza hora. Deinde trans predictum montem sunt mete vel copci ad silvam, que dicitur Spiczki lez. Deinde iuxta predictam silvam per descensum sunt kopci usque ad fluvium, qui dicitur Potok z geser. Deinde trans predictum fluvium sunt kopci usque ad viam publicam de Hradecz versus Kelec. Trans predictam vero viam sunt kopci usque ad rivulum, qui dicitur Spiczki potok. Predictus vero rivulus per descensum fluens metam facit usque in flumen, quod dicitur Jessennicie; et sic*

¹⁴⁸ K dataci blíže HOSÁK, L.: *Počátky a vývoj*, s. 25–27; ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S.: *Studie*, s. 264.

predictum flumen per descensum fluens metam facit usque ad rivulum, qui dicitur Zarski potok; et predictus rivulus per ascensum metam facit usque ad locum, qui dicitur Zlebina. Et in predicta Zlebina est kopecz, id est meta; et a predicto loco sunt mete, id est kopci, usque ad viam publicam de Hranicz versus Gycin; et circa predictam viam ad sinistram partem est quercus, et in ipsa est meta, id est hranicie. Deinde a predicta arbore per ascensum sunt mete, id est kopci, usque ad verticem montis, qui dicitur Kobelow. Deinde a predicto loco sunt mete, id est kopci, usque ad originem rivuli, qui dicitur Milothiski potok; et predictus rivulus per descensum fluens facit metam usque ad viam publicam, qua itur de villa Luczka versus villam Milothicz. Et predicta via facit metam usque ad flumen Beczow; et predictum flumen ascendendo facit metam usque ad locum, qui dicitur Zawerbek. Et a predicto loco sunt mete, id est hranicie, usque ad flumen, quod dicitur Jessennicie. Trans flumen per ascensum sunt mete, id est hranicie, usque ad montem, qui dicitur Pastewne; et trans montem predictum sunt mete, id est hranicie, usque ad originem rivuli, qui denominatur de monte predicto Pastewni. Qui fluvius per descensum facit metam usque ad flumen, quod dicitur Hustopezka. Et predictum flumen per ascensum facit metam usque ad fluvium, qui dicitur Zasieka; qui etiam fluvius per ascensum metam facit usque ad suam originem, et a predicto origine sunt mete, id est kopci, usque ad originem fluvii, qui dicitur Hranicznik. Et sic predictus fluvius per descensum facit metam usque ad flumen, quod dicitur Jessennicie. Et trans predictum flumen sunt mete, id est hranicie, usque ad rivulum, qui dicitur Dyedow. Et trans predictum rivulum sunt mete, id est hranicie, usque ad rivulum, qui dicitur Hubni. Et trans rivulum predictum sunt hranicie usque ad rivulum, qui dicitur Slupni. Et trans predictum Slupni sunt hranicie usque ad rivulum, qui dicitur minor Bohumilecz. Et trans predictum rivulum sunt hranicie usque ad rivulum, qui dicitur maior Bohumilecz; qui rivulus per ascensum metam facit usque ad suam originem. Et a predicta origine sunt hranicie usque ad rivulum, qui dicitur Pohorzki potok. Et predictus rivulus per descensum fluens metam facit usque ad rivulum, qui dicitur Wrazni. Et predictus rivulus per ascensum facit metam usque ad primum acervum, qui dicitur kopecz trabibus circumdatus, pro meta prima in via versus Opaiam positus, sicut superius est expressum. Predicta vero flumina, fluvii seu rivuli facientes metam cum ripa et aqua sunt ecclesie Gradicensis,

*ita quod homines ecclesie supradicte molendina possint absque omni contradiccione quorumlibet vicinorum construere in eisdem... “).*¹⁴⁹

Ačkoli se jedná o jeden z nejdelsích a nejdetailnějších popisů hranic z prostředí kláštera Hradisko u Olomouce, dosud se nepodařilo velkou část ze jmenovaných bodů ztotožnit s dodnes existujícími místy. První ucelený pokus o lokalizaci provedl L. Hosák ve své kapitole v monografii o dějinách města Hranic. Jím interpretovaný popis začíná od cesty k Opavě k potoku Vražnému, který ztotožnil s Vraženským potokem. Dále dokázal určit až Hradečný potok. Tato vodoteč tekla severně od Nejdku a vlévala se do Luhy. Identifikoval dále řeku Suchou mezi Jindřichovem a Heltínovem. Od tohoto místa vedla hranice k prameni říčky Veličky, která ústila jižně od Boňkova do Veliké. Dle L. Hosáka je Veliká totožná s Veličkou, která tekla od Boňkova k Hranicím a tam se vlévala do Bečvy. Bečva pak tvořila hranici až k Doubravici, která se nacházela u Bečvy, v těsném sousedství Černotína. Hranickou horu položil Hosák, na rozdíl od V. Richtera, jenž ji ztotožnil s Hluzovským kopcem, na kótu 321 východně od Hluzova. Spišský les se nejspíše nacházel mezi Hluzovem a Špičkami na tzv. Hůrce, kde se dle sdělení autora vyskytují zbytky tohoto bývalého lesa. Hranici dále tvořil Špišský potok, vodoteč, která tekla severně od Špiček přes Kunčice až ke svému ústí do Jesenice. V listině uvedený hraniční bod na cestě k Jičínu Hosák kladl někde východně od Polomi. Vodoteč pramenící mezi Miloticemi a Hustopečemi ztotožňuje s Milotickým potokem. Ten tvořil hranici až k silnici ze vsi Kozí Loučky do Milotic. Tato silnice pak tvořila hranici až k řece Bečvě. Hranice byla dále vedena tokem Bečvy až k autorem blíže neurčenému Závrbků a odtud se hranice opět obracela k potoku Jesenici. Vodoteč Hustopečku ztotožnil pravděpodobně s Palačovským potokem, jež je známý i pod názvy Mřenka a Starý potok. Hranice následně opět překročila potok Jesenici k již uvedenému Vraženskému potoku a k výchozímu bodu na silnici do Opavy.¹⁵⁰

Nověji se o rekonstrukci hranic pokusil M. Plaček, jenž svůj popis doplnil také o přehlednou mapu. Jeho popis vycházel z místa, kudy vede silnice ve směru Běloutín – Odry v místě Železné brány a pokračoval k vodoteči Hradečná a jejím pramenům. Dále přes hřbet k říčce Suché, následně údolím Kouteckého potoka (dřívější Velička) a Veličky (dříve Veliká) až k ústí řeky Bečvy. Z jejího toku měla hranice odbočit přes

¹⁴⁹ CDB II, č. 352, s. 364–368.

¹⁵⁰ HOSÁK, L.: *Počátky a vývoj*, s. 26–27. Některé body popisuje také RICHTER, V.: *Několik plánů z Hranic*. Časopis společnosti přátel starožitností, 60, 1952, s. 88.

Hůrku a pod Hluzovem odbočila ke Špičkám, před kterými zabočila k říčce Luze (dříve Jesenice) a posléze se mezi Loučkami a Miloticemi znovu vracela k Bečvě. Další část úseku autor vzhledem k nemožnosti přiřadit tehdejší toponyma k dnešním názvům rekonstruoval jen velmi obtížně. Hranice podle něj byly před Hustopečemi vedeny zpět k Luze, po ní k Jesenici a dále podél Odry. Od ní zahruly proti potoku Vraženského potoka zase zpět k cestě vedoucí do Oder a Opavy.¹⁵¹

4.4.1 Terénní prospekce Hranického újezdu

Terénní prospekce hranického újezdu nepřinesla žádné pozitivně identifikované objekty. Jedná se o zemědělsky kultivovanou oblast bez souvislejšího lesního porostu. Bylo však možné provést přesnější rekonstrukci průběhu hranice, než představili předchozí badatelé.

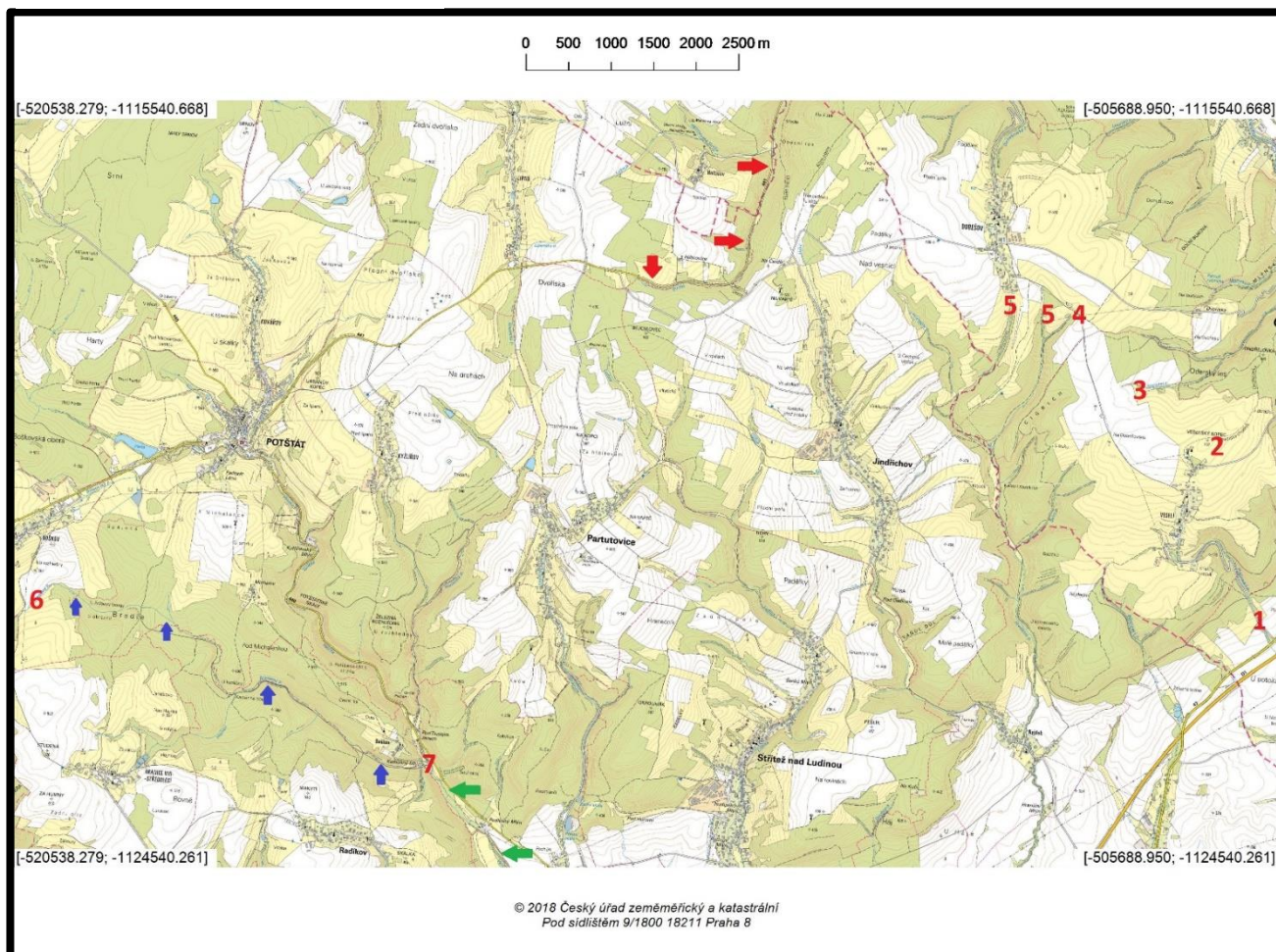
Výchozí bod popisu území kladu shodně s předchozími badateli do míst takzvaných železných vrat. Konkrétněji se jedná o komunikaci, která vede dále do Oder a kříží tok Vraženského potoka. Od tohoto místa hranice stoupala proti proudu vodoteče až k hoře jménem *Dubowa*. Mohlo by velmi pravděpodobně jít o Veselský kopec (557 m n. m.). Od tohoto kopce hranice vedla dále přes potok *Bukowecz*, zde může jít o Stodolní potok, dále přes kopec jménem *Chrib*, zřejmě vrch Dobešov (546 m n. m.) až k prameni potoka *Swinowi*. Znění pramene upřesňuje, že tato vodoteč následně ústí do Hradečného potoka. Je tedy jisté, že tvoří některý z jeho přítoků. Může tedy jít o jednu z vodotečí, která pramení v blízkosti vrchu Dobešov.

Další průběh je příliš nejasný a zřetelnějších tvarů nabývá až od Suché a dále tak, jak popisují L. Hosák i M. Plaček. Rozpaky budí úsek západně od Hranic, mezi řekou Bečvou na jihu a Luhou (Jesenicí) na severu. Příliš mnoho místopisných názvů uvedených v listině znemožňuje jednoznačnou identifikaci všech objektů a lokalizovány jsou jen ty nejasnější body. Pozoruhodné však je, že hranice se na několika místech vzdaluje od řeky Bečvy a zároveň přibližuje k Luze, aby se následně oddálila od Luhy a přiblížila se opět Bečvě. Velká koncentrace hraničních bodů na poměrně malém úseku do vzdálenosti asi 15 km od Hranic měla zřejmě za úkol vyhnout se majetkům, které se již nenacházely ve vlastnictví kláštera a pravděpodobně tak reflektují aktuální majetkovou situaci z počátku 14. století.

¹⁵¹ PLAČEK, M.: *c. d.*, s. 13–14.

Základní body ze severní části území Hranického újezdu přibližuje mapa 10. Situaci západně od Hranic, mezi Bečvou a Luha pak mapa 11. Přibližnou rekonstrukci celého Hranického újezdu prezentuje mapa 12.

Mapa 10

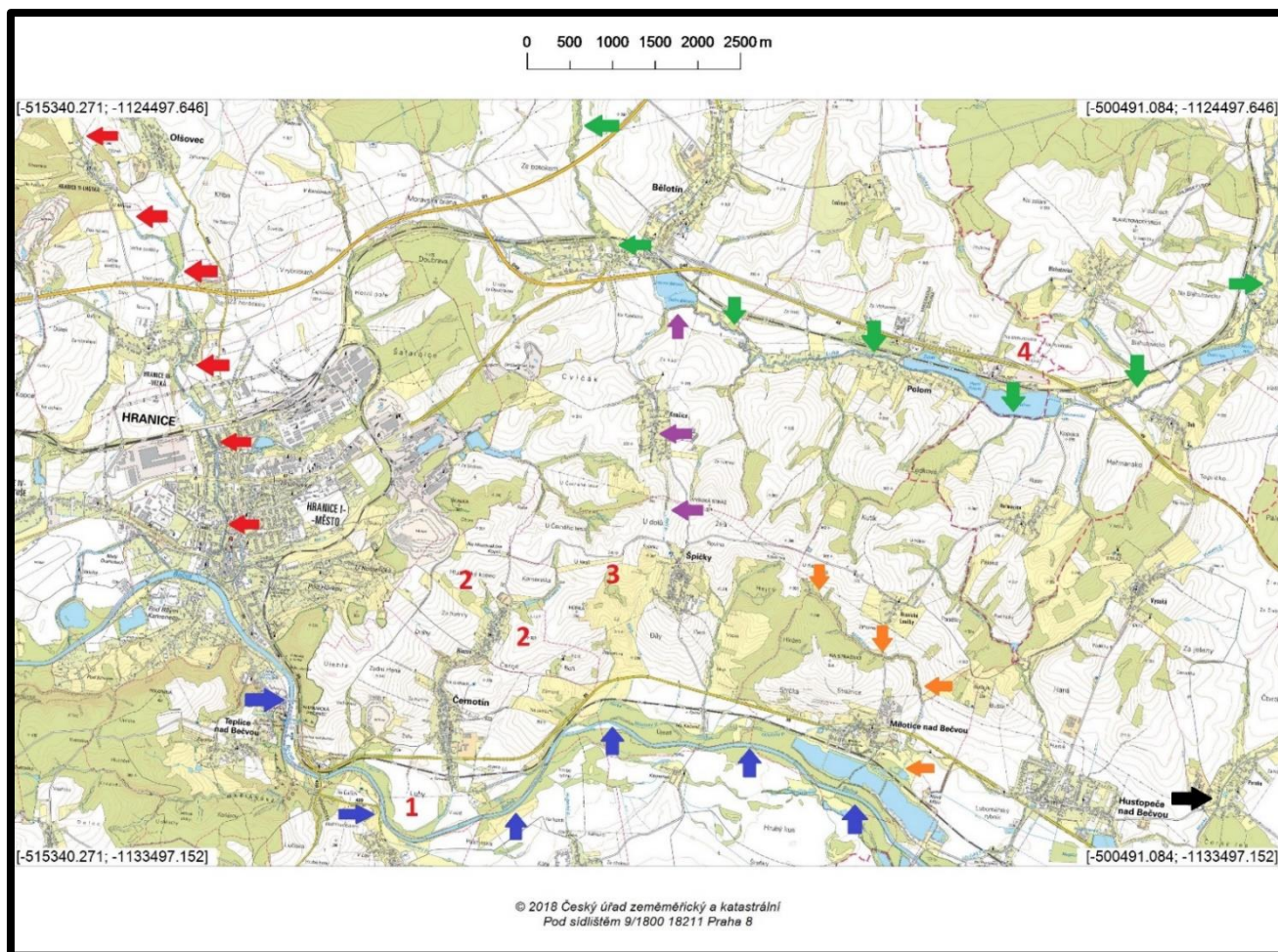
Severní část území hranického újezdu

Červeně: 1 – výchozí bod území v místě, kde protíná komunikace ve směru na Odry tok Vraženského potoka; 2 – Veselský kopec; 3 – Stodolní potok; 4 – vrch Dobešov; 5 – možné prameny vodoteče Swinowi; 6 – pramen Veličky; 7 – ústí Veličky (Bradelný potok) do Veliké (Velička); šipky – tok řeky Suchá

Modře: šipky – tok Veličky (Bradelný potok)

Zeleně: šipky – tok Veliké (Veličky) od místa soutoku s Veličkou (Bradelný potok)

Mapa 11

Jižní část území hranického újezdu

Červeně: 1 – přibližná lokalizace místa Doubravice; 2 – možná umístění Hranické hory; 3 – Špičský les; 4 – přibližná lokalizace značky u cesty směrem na Starý Jičín; šipky – tok Veliké (Veličky)

Modře: šipky – tok řeky Bečvy

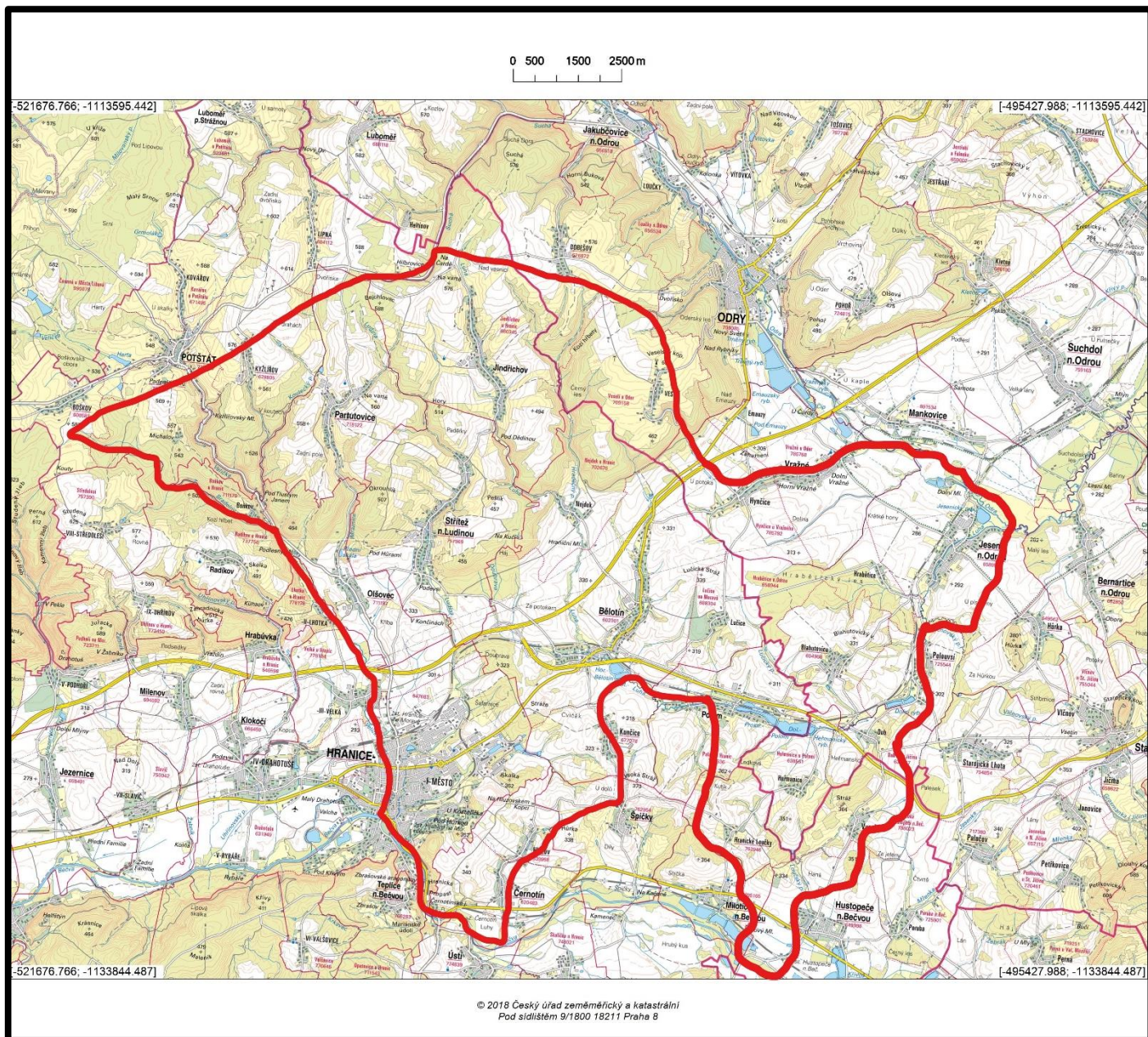
Zeleně: šipky – tok řeky Luhy (Jesenice)

Oranžově: šipky – tok Mílotického potoka

Fialově: šipky – tok Račího potoka (Špičský potok)

Černě: šipka – tok Mřenky

Mapa 12

Červeně: plná čára – Přibližná rekonstrukce území hranického újezdu

4.5 Olomoucko

Stanovení hranic klášterních majetků na Olomoucku ve středověku popisuje celá řada listin již od zakládacího privilegia kláštera až do závěru 15. století. Velmi detailní popis je však vylíčen jen v listině Václava I. z roku 1249, která je však falzem, vzniklým zřejmě krátce před rokem 1275.¹⁵²

Hranice jsou v ní stanoveny následovně: („... *Primi campi iacent inter ortos civitatis Olomucensis et villam nomine Neredyn et inter duas vias, quarum viarum una tendit versus villam nomine Gnewotin, altera versus Namescz, certis terminis vel signis, qui vulgo kopci dicuntur. Item alii campi iacent ante predictam civitatem inter viam versus predictum Namescz et viam versus Chrelow certis suis terminis. Item alii campi iacent inter viam, que ducit versus predictum Chrelow, et viam, que ducit versus villam Reysin. Item alii campi iacent ante predictam villam Haychin super litus fluminis, quod vulgo Morauice dicitur, inter villam prefatam Reysin et ortos civitatis predictae; et iam dicti campi cum virgultis et rubis protenduntur usque in Morecz versus partem occidentem. Flumina vero hiis terminis terminantur exlesie memorate: Flumen predictum Morauice, quod fluit sub curiam et villam predictam Haychin, incipit a predicta villa Reysin et fluit inferius et protenditur usque ad Scalcam cum utraque ripa, de Scalca usque ad Crinice, de Crinice usque ad Babie struha, de Babie struha, usque ad Crasnigde, deinde usque in Zesnik, qui fluit sub pontem et coniungitur fluminibus Moraue et Bistrice per descensum. Item flumen magnum, quod Moraua dicitur, incipit a loco, qui vulgariter dicitur Pregem, et protenditur superius usque in gezero et de gezero superius totum flumen eiusdem Moraue cum utraque ripa circa claustrum cum omnibus pratis, virgultis et pascuis usque in Crinivir villam, que villa est ecclesie supradicte; deinde superius usque in Plaz et de Plaz usque Wstrene superius versus aquilonem. Item a loco predicto, qui Pregem dicitur, fluit quidam transitus aque de Moraua inferius versus claustrum ad plagam orientalem, qui dicitur vulgo Hageczka struha, super quem est situm molendinum ecclesie predictae. Statim sub eodem claustrum et inter Morauam et iam dictum transitum aque omnia virgulta, prata, pascua et arundineta et rubi sunt ecclesie memorate. Item predictum flumen Seznik fluit a quodam loco pallustri supra claustrum circa et intra usque ad pontem civitatis cum utraque ripa. Item omnia pascua, sive prata, sive rubi circa fontem*

¹⁵² Diplomatický rozbor listiny přinášejí ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S.: *Kritický komentář k moravskému diplomatáři. Zpracování látky z III. svazku Bočkova moravského kodexu*. Praha 1952, s. 102.

Seznik, qui est situs inter claustrum et villam Predmoste dictam, protenduntur usque ad ortos iam dicte ville et usque ad pontem. Item pratum sub molendino predicto ecclesie inter claustrum et castrum circa flumen predictum Seznik largum et spaciosum protenditur usque ad sepe dictum pontem certis signis, que meze vel kopci in vulgo dicuntur. Item silva, que vulgo dicitur Trinina, sita in superiori parte claustrum versus aquilonem, hiis terminis terminatur: incipiens a loco, ubi oritur sepredictum flumen Seznik, directe protenditur usque ad Czakanow laz et deinde recte procedens in Lodiennice flumine, terminatur certis signis, que vulgo kopci vel hranice dicuntur; prata vero ecclesie supradicte hiis nominibus in vulgari nuncupantur: primum Brezoua, secundum Podcruse, tercium Zlauicouo, quartum Zabresten, quintum Bicouecz, sextum Zosice, VII Plichoua, VIII Laz, IX aliud Laz, X Brezoua alia, XI Podniue, XII Crinka, XIII Brezoua tercia, XIII Podekretni, XV Vhruski, XVI Srinoue, XVII Zamorauiczv, XVIII iterum Zamorauiczv, XIX Cozarow, XX Nasimnem, XXI Bohdasino, XXII Zabrodem, XXIII Sironow, XXIII Zadubczem, XXV Mezirecze, XXVI Wkutich, et ista predicta prata sunt sita inter flumina predicta, videlicet Moraua et Morauicze, et circa supra claustrum prefatum ad partem aquilonis...“).¹⁵³

Podrobná analýza popisu hranic majetku kášteera mezi Olomoucí a klášterem nebyla doposud provedena. Přesto se o lokalizaci některých hraničních bodů, v souvislosti s problematikou olomouckého Nového hrádku, pokusil L. Konečný. Svou pozornost zaměřil především na místo ve falzu označené jako *Pregem*, od něhož se mělo počítat hlavní rameno řeky Moravy. Citovaný bod ztotožnil s domnělým kamenným prahem v místě brodu, který se měl nacházet poblíž kláštera Hradisko.¹⁵⁴

Reakcí na diskuzní příspěvek L. Konečného představuje článek J. Bistřického. Jeho podrobnější rozbor umožnil bližší lokalizaci nejen místa *Pregem*, ale i dalších hraničních bodů uvedených v listinném falzu. Podle jeho výkladu listina označuje za majetek kláštera řeku Moravici (zřejmě Mlýnský potok) od Řepčina a Hejčína a potok

¹⁵³ CDB IV/1, č. 171, s. 277–282.

¹⁵⁴ KONEČNÝ, L.: c. d., s. 107. Při svém popisu vycházel až z českého překladu listiny, který vznikl v 16. století. Místo *Pregem* s prahem, avšak v místě brodu poblíž soutoku Moravy a Bystrice, ztotožnil již RICHTER, V.: *Raněstředověká Olomouc*, s. 12. Do blízkosti kláštera Hradisko lokalizoval brod a kamenný práh BLÁHA, J.: c. d., s. 140. Upozornil na fakt, že v sousedství kláštera Hradisko se v korytu řeky Moravy nachází v šíři 200 m výchoz skalního masivu, odpovídající definici kamenného prahu. Aktuální výzkum historických cest však ukazuje, že se zde místo přechodu řeky nevyskytovalo. Blíže ŠLÉZAR, P.: *Komunikační síť raně středověké Olomouce*. In: MARTÍNEK, J. (ed.): *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu 2018*. Vlastivědný věstník moravský. Supplementum 3. Brno 2018, s. 72–82. Na základě analogií z blízké Litovle vykládá P. Šlězár pojem „práh“ jako horizontální dřevěný prvek, který byl součástí splavu. Při položení prahu splavu tak šlo o zaražení tzv. hamu (železem pobitý kůl), který stanovil výšku prahu.

Sezník (možná též Zesník), který podtéká pod městský most a za ním se vléval do Moravy, zřejmě nedaleko soutoku s Bystřicí. Právě zde umístil jmenovaný bod *Pregem*. Podle Bistřického odtud vedla hranice klášterních majetků dále proti proudu k místu zvanému Jezero, kde později vznikly rybníky existující ještě v roce 1700, a následně dále na sever do Černovíru a Střeneš. Z místa *Pregem* vytékala také Hájecká struha, která se ubírala k východu do některých míst pod klášterem.¹⁵⁵

4.5.1 Terénní prospekce Olomoucka

Detailní terénní prospekce Olomouce je v současnosti téměř nemožná. Valná většina míst, kde by bylo možné se setkat s hraničními kopci, se již nachází pod budovami moderní zástavby, nebo již v minulosti podlehla důslednému scelení zemědělského fondu. I tak je ale možné, s pomocí historických map, některá místa lokalizovat.

První pole se nacházelo přibližně v místech východně od Neředína, mezi cestami, z nichž severní vedla do Náměště a jižní do Hněvotína. Další pole byla umístěna poblíž Hejčína. Jedno se zřejmě nacházelo někde mezi komunikací vedoucí do Křelova a cestou k Náměšti. Druhé pole leželo mezi cestou, která vedla do Křelova a cestou směřující do Řepčína („... *Primi campi iacent inter ortos civitatis Olomucemos et villam nomine Neredyn et inter duas vias, quarum viarum una tendit versus villam nomine Gnewotin, altera versus Namescz... Itam alii campi iacent ante predictam civitatem inter viam versus predictum Namescz et viam versus Chrelow... Itam alii campi iacent inter viam, que ducit versus predictum Chrelow, et viam, que ducit versus villam Reysin...*“).¹⁵⁶

Další popis jednotlivých bodů se opět skládá z polí a drobných vodotečí. Jejich přesnější lokalizace je již téměř nemožná. Snad jen jmenovaná řeka Moravice by se dala ztotožnit s dnešním Mlýnským potokem, který přitéká k městu od severu a tvoří jedno z ramen řeky Moravy („...*Item alii campi iacent ante predictam villam Haychin super litus fluminis, quod vulgo Morauice dicitur...*“). Obecně pak lze jen konstatovat,

¹⁵⁵ BISTRICKÝ, J.: *Na okraji glos*, s. 114. Autor vycházel přímo ze znění listinného falza. Upozorňuje na nespolehlivost českého překladu z 16. století, který užívá L. Konečný. V tomto překladu je *Pregem* přeloženo jako příjem, což dle Bistřického lépe odpovídá definici soutoku, tedy místa, kde jeden tok přijímá vodu druhého. Uváděné rybníky, které měly vzniknout v místě jezer, jsou viditelné na vyobrazení, které reprodukuje RICHTER, V.: *Raněstředověká Olomouc*, tab. 1.

¹⁵⁶ Komunikace je možné spatřit ještě na mapě 2. vojenského mapování. CDB IV/1, č. 171, s. 277–282.

že uvedený popis klášterních majetků se vztahuje k severnímu okolí olomouckého kopce. V těchto místech se rozkládal poměrně komplikovaný systém meandrů Moravy, slepých ramen a dalších drobných vodních toků. Není zřejmě náhoda, že se toto území nazývá také blata („... *Item predictum flumen Seznik fluit a quodam loco pallustri supra claustrum circa et infra usque ad pontem civitatis cum utraque ripa...*“).¹⁵⁷

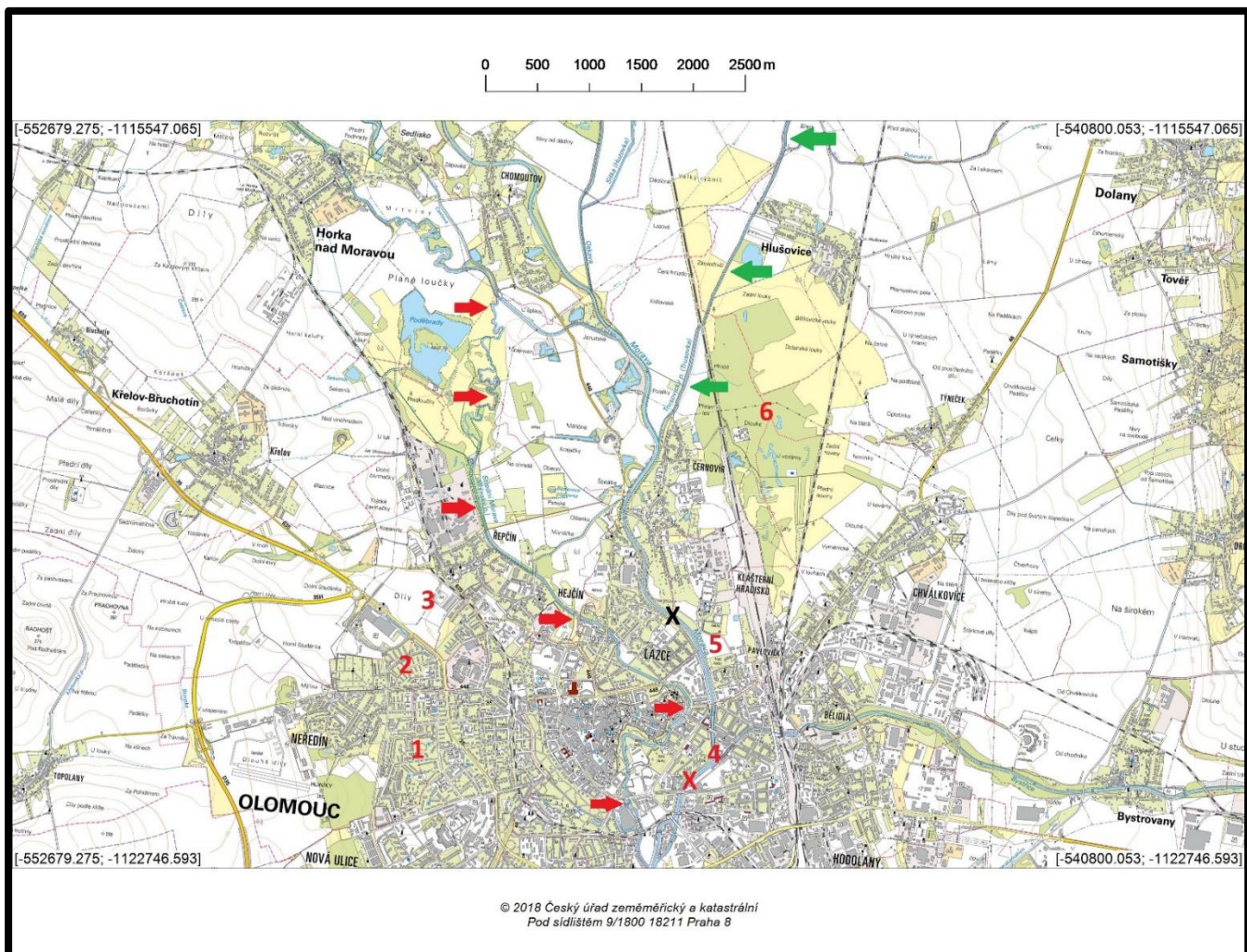
Po poněkud komplikované situaci se další úsek vyjasňuje se jmenováním mostu (*pontem civitatis*), který se nacházel západně od města. V charakteristice výše rozebíraného místa *Pergem* se shodují s poznatky P. Šlézara. Šlo tedy zřejmě o splav, který se nacházel nedaleko soutoku Moravy s Bystřicí.¹⁵⁸

Další popis správně interpretuje již J. Bistřícký. Lze jen doplnit, že v listině se objevuje také již z předchozí popisů známý Trusovický potok (*Lodiennice*), jenž ústí do Moravy u horního konce Černovíru a les *Trinina*, který je možné spojit s Černovířským lesem.

Všechny lokalizované body, podle listinného falza, jsou zaznamenány na přiložené mapě 13.

¹⁵⁷ CDB IV/1, č. 171, s. 277–282.

¹⁵⁸ Úřad mostmistra byl již ve 13. století často svěřován olomouckým měšťanům. Proto zde zřejmě uváděn výraz *pontem civitatis*, ačkoli by měl most náležet do jurisdikce hradu. Dále rozebírám ve své předchozí diplomové práci – NOVÁK, J.: *Hospodářské zázemí královských měst střední Moravy ve Středověku*. Olomouc 2016 (diplomová práce), s. 66, 81–86.

Lokalizace bodů uvedených v listinném falzu 1249

Červeně: 1 – pole mezi cestami do Náměště a Hněvotína; 2 – pole mezi cestami do Křelova a Náměště; 3 – pole mezi cestami do Křelova a Řepčína; 4 – soutok Moravy a Bystřice; 5 – přibližná lokalizace místa Jezera; 6 – Černovířský les; šipky – tok Mlýnského potoka
Černě: X – mylná lokalizace přechodu Moravy v místě kamenného prahu
Zeleně: šipky – tok Trusovického potoka (Loděnice)

5 Závěr

Možnosti rekonstrukce a identifikace přirozených i umělých hraničních bodů podle znění písemných pramenů kláštera Hradisko u Olomouc ukázaly, že v terénu je stále částečně možné lokalizovat jak přirozené hraniční body, tak i uměle vytvořené kopce.

Za oblast, která nabízí i do budoucna největší potenciál, je možné považovat celou severní část Dražanské vrchoviny, tedy takzvané Horní panství kláštera Hradisko. Jelikož se jedná o území s výrazným podílem lesních porostů, je zde pravděpodobnost dochování hraničních znamení nejvyšší. Na opačné straně pomyslného měřítka stojí Olomoucko, kde jsou šance na lokalizaci hraničních znamení velmi mizivé. Problematická je zde i jen prostá identifikace pomístních názvů.

V rámci terénní prospekce se mi podařilo v terénu lokalizovat a zdokumentovat celkem 27 hraničních kopců. Jen tři z nich se nacházely na území, které písemné prameny popisují jako lesu Domašova a Lašťan. Zbylé byly lokalizovány na linii, která oddělovala majetky kláštera na jedné straně a Konici a Lešany na druhé straně. Obecně lze i mnou rozpoznané hraniční kopce charakterizovat jako objekty tvořené kameny, hlínou, nebo kombinací obojího. Velikostně u nich lze pozorovat dvě základní kategorie. První s průměrem základny objektů kolem 5 m a výškou do 1,5 m. Druhou s průměrem základny 10–15 m a výškou od 1,8 do 2,2 m. Prokázat se podařilo i zvyk vkládání svědků (*signa oculata*) do objektů. Doložen je archeologickým výzkumem hraničního kopce na katastrálním území Domašova u Šternberka v roce 1977, a také materiálem, který se mi podařilo najít v jednom z poškozených hraničních znamení na katastrálním území Moravského Berouna.

Realizovaný výzkum jasně ukázal, jak vysoký potenciál má problematika hranic a hraničení z pohledu spolupráce terénního výzkumu (archeologie) a analýzy písemných pramenů (historie). V budoucnu je potřeba se zaměřit na dokumentaci dalších hraničních objektů. Ty jsou v lesním prostředí poškozovány nejen přírodními živly (vichřice a následné vývraty stromů), ale zejména aktuální rozsáhlou těžbou dřeva, zapříčiněnou kůrovcovou kalamitou.

6 Seznam příloh

Obrázky

Obr. 1 – Kresebná dokumentace hraničního kopce v náleзовé zprávě z roku 1977. Uložena ve Vlastivědném muzeu Olomouc (př. č. 375/77).

Obr. 2 – Fragment podkovy nalezený během sondážního výzkumu hraničního kopce na k. ú. Domašov u Šternberka. Uloženo ve Vlastivědném muzeu Olomouc (př. č. 375/77). Foto: autor.

Obr. 3 – Fragment okraje talíře/mísy nalezený během sondážního výzkumu hraničního kopce. Rámcově datovaný do raného novověku. Uloženo ve Vlastivědném muzeu Olomouc (př. č. 375/77). Foto: autor.

Obr. 4 – Lidarový snímek obj. č. 1–13. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 5 – Analýza výškopisných dat obj. č. 1–13. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 6 – Lidarový snímek obj. č. 14 a 15. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 7 – Analýza výškopisu obj. č. 14 a 15. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 8 – Lidarový snímek vrchu Babylon s viditelnými hraničními kopci (obj. č. 16–21). Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 9 – Analýza výškopisu vrchu Babylon s viditelnými hraničními kopci (obj. č. 16–21). Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 10 – Lidarový snímek, na kterém je viditelný hraniční kopec umístěný u jižní hranice k. ú. Brodku u Konice (obj. č. 22). Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 11 – Analýza výškopisu, na které je viditelný hraniční kopec umístěný u jižní hranice k. ú. Brodku u Konice (obj. č. 22). Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 12 – Lidarový snímek místa na rozhraní k. ú. Brodku u Konice a Lipové (obj. č. 23, 24). Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 13 – Analýza výškopisu místa na rozhraní k. ú. Brodku u Konice a Lipové (obj. č. 23, 24). Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 14 – Lidarový snímek zachycující obj. č. 25 a 26. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 15 – Analýza výškopisu zachycující obj. č. 25 a 26. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://ags.cuzk.cz/dmr/>.

Obr. 16 – Nálezy z obj. č. 26. Foto: autor.

Mapy

Mapa 1 – Severní část území hranice mezi majetky kláštera Hradisko, Konicí a Lešany. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 2 – Jižní část území hranice mezi majetky kláštera Hradisko, Konicí a Lešany. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 3 – Hranice mezi majetky kláštera Hradisko, Konicí a Lešany. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 4 – Jižní úsek popisovaného lesa Velká Střelná. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 5 – Východní úsek popisovaného lesa Velká Střelná. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 6 – Přibližná lokalizace lesa Malá Střelná. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 7 – Severní část území Lesa u Domašova a Lašťan podle falza 1269. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 8 – Severní část území Lesa u Domašova a Lašťan podle falza 1220. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 9 – Rozloha sledovaných lesních celků. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 10 – Severní část území hranického újezdu. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 11 – Jižní část území hranického újezdu. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 12 – Přibližná rekonstrukce území hranického újezdu. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapa 13 – Lokalizace bodů uvedených v listinném falzu 1249. Vytvořeno autorem pomocí programu <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Fotografie

Foto 1 – Objekt č. 1, pohled od jihozápadu. Foto: autor.

Foto 2 – Objekt č. 2, pohled od jihozápadu. Foto: autor.

Foto 3 – Objekt č. 3, pohled od severozápadu. Foto: autor.

Foto 4 – Objekt č. 4, pohled od severu. Foto: autor.

Foto 5 – Objekt č. 5, pohled od západu. Foto: autor.

Foto 6 – Objekt č. 6, pohled od severovýchodu. Foto: autor.

Foto 7 – Objekt č. 7, pohled od severozápadu. Foto: autor.

Foto 8 – Objekt č. 8, pohled od severu. Foto: autor.

Foto 9 – Objekt č. 9, pohled od jihovýchodu. Foto: autor.

Foto 10 – Objekt č. 10, pohled od severu. Foto: autor.

Foto 11 – Objekt č. 11, pohled od severovýchodu. Foto: autor.

Foto 12 – Objekt č. 12, pohled od jihu. Foto: autor.

Foto 13 – Objekt č. 13, pohled od severu. Foto: autor.

Foto 14 – Objekt č. 14, pohled od severu. Foto: autor.

Foto 15 – Objekt č. 15, pohled od jihozápadu. Foto: autor.

Foto 16 – Objekt č. 16, pohled od jihu. Foto: autor.

Foto 17 – Objekt č. 17, pohled od jihozápadu. Foto: autor.

Foto 18 – Objekt č. 18, pohled od západu. Foto: autor.

Foto 19 – Objekt č. 19, pohled od severovýchodu. Foto: autor.

Foto 20 – Objekt č. 20, pohled od jihu. Foto: autor.

Foto 21 – Objekt č. 21, pohled od západu. Foto: autor.

Foto 22 – Objekt č. 22, pohled od východu. Foto: autor.

Foto 23 – Objekt č. 23, pohled od západu. Foto: autor.

Foto 24 – Objekt č. 24, pohled od jihovýchodu. Foto: autor.

Foto 25 – Objekt č. 25, pohled od jihozápadu. Foto: autor.

Foto 26 – Objekt č. 26, pohled od západu. Foto: autor.

Foto 27 – Objekt č. 27, pohled od severozápadu. Foto: autor.

7 Prameny a literatura

Prameny editované:

Archivy zrušených klášterů moravských a slezských I. Inventář pergamenů z let 1078–1471. Ed. ŠEBÁNEK, J. Brno 1932.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I (805–1197). Ed. FRIEDRICH, G. Praeae 1904–1907.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II (1198–1230). Ed. FRIEDRICH, G. Praeae 1912.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae IV/1 (1241–1253). Ed. ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S. Praeae 1962.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/1 (1253–1266). Ed. ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S. Praeae 1974.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2 (1267–1278). Ed. ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S. Praeae 1981.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae VI/1 (1278–1283). Ed. SVITÁK, Z. – KRMÍČKOVÁ, H. – KREJČÍKOVÁ, J. Praeae 2006.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XI (1375–1390). Ed. BRANDL, V. Brünn 1885.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (1391–1399). Ed. BRANDL, V. Brünn 1890.

Codex Juris Bohemici IV/1. Ed. JIREČEK, H. Praeae 1882.

Kniha Drnovská. Ed. BRANDL, V. Brno 1868.

Kniha Rožmberská. Ed. BRANDL, V. Brno 1872.

Kniha Tovačovská aneb Pana Ctibora z Tovačova Paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství moravského. Ed. BRANDL, V. Brno 1868.

Maiestat Carolina. Der Kodifikationsentwurf Karls IV. für das Königreich Böhmen von 1355. Ed. HERGEMÖLLER, B. – U. München 1995.

Nová redakce zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním. Ed. GLÜCKLICH, J. Brno 1936.

Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným. Ed. ČÁDA, F. Praha 1937.

Prameny needitované:

SOkA Olomouc, Archiv města Olomouc, č. inv. 170, č. poř. 220.

SOkA Olomouc, Archiv města Olomouc, č. inv. 282, č. poř. 346.

Internetové zdroje:

<https://mapire.eu/en/> (cit. 29. 2. 2019)

<https://mapy.cz/> (cit. 29. 2. 2019)

<https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/> (cit. 29. 2. 2019)

<https://kontaminace.cenia.cz/> (cit. 29. 2. 2019)

<https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/> (cit. 29. 2. 2019)

<https://ags.cuzk.cz/dmr/> (cit. 29. 2. 2019)

Literatura:

BENEŠ, J. – LUTOVSKÝ, M.: *Mohylovité útvary u Nebahov na Prachaticku*. Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, 34, 1997, č. 3, s. 219–221.

BERGER, K.: *Der Grosse Strelnawald*. Zeitschrift des Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens, 19, 1915, s. 125–174.

BISTRICKÝ, J.: *Na okraji glos k olomouckým otázkám*. Archaeologia historica, 11, 1986, s. 111–115.

BISTRICKÝ, J.: *Zakládací listiny kláštera Hradiska u Olomouce a počátky české panovnické listiny*. Vlastivědný věstník moravský, 45, 1993, č. 2, s. 131–136.

BLÁHA, J.: *Časňeslovanská osada v Olomouci a počátky řemeslnicko-kupeckého podhradí. Příspěvek k postavení Olomouce v 10. století*. Archaeologia historica, 9, 1984, s. 133–146.

BOHÁČ, Z.: *Újezdy a Lhoty. Příspěvek k dějinám osídlení středověkých Čech*. Historická geografie, 12, 1974, s. 3–25.

BOLINA, P.: *Pokus o modelové řešení některých problému kolonizace a vzniku hradů v Nížkém Jeseníku*. Archaeologia historica, 27, 2002, s. 163–178.

BOLINA, P. – ŠLÉZAR, P.: *K problematice falz vzniklých při majetkových sporech hradišského kláštera na severu Dražanské vrchoviny*. Časopis Matice moravské, 125, 2006, č. 2, s. 307–342.

BURIAN, B.: *Konický okres*. Vlastivěda Moravská. Brno 1939.

- CENDELÍN, D. – BOLINA, P. – ADAM, D.: *Jevíčko na cestě z Prahy do Olomouce v období raného středověku*. Jevíčko 2010.
- DOHNAL, M. – ŠÍDA, P.: *Historické způsoby značení pozemkových hranic a problematika tzv. mohylovitých útvarů*. *Archeologie ve středních Čechách*, 11, 2007, s. 635–652.
- DOLEŽEL, J.: *K etnické struktuře středověké kolonizace Dražanské vrchoviny*. *Archaeologia historica*, 28, 2003, s. 123–173.
- DOLISTA, K.: *Ještě k listinám hradištského kláštera z roku 1078*. *Československý časopis historický*, 19 (69), 1971, č. 1, s. 111–118.
- ELBEL, P.: *Hospodářské zázemí kláštera Hradiště u Olomouce v 11. a 12. století*. In: JAN, L. – OBŠUSTA, P. (eds.): *Ve stopách sv. Benedikta*. Brno 2002, s. 39–56.
- FERULÍK, A.: *Hranice domašovského lesa*. *Vlastivědný věstník moravský*, 18, 1966, č. 1, s. 106–109.
- FERULÍK, J.: *Kde byla správní a církevní střediska Úsobrnské provincie 11. až 13. století*. *Vlastivědný věstník moravský*, 52, 2000, č. 4, s. 393–394.
- GEISLEROVÁ, K. – PARMA, D. a kol.: *Výzkumy 2011–2016: Ausgrabungen 2011–2016*. Brno 2018.
- HAWELKA, E.: *Die Besiedlung des politischen Bezirkes Sternberg*. *Zeitschrift des Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens*, 2, 1898, s. 72–122.
- HIKL, R.: *Cesta Konická a otázky kolem ní*. *Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci*, 1962, s. 1–8.
- HOSÁK, L.: *Zemské stezky a podružné cesty na Moravě v době předhusitské*. *Časopis společnosti přátel starožitností*, 59, 1951, s. 82–87.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis hradskeho obvodu olomouckého do pol. 14.* *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica*, 7, 1964, s. 45–90.
- HOSÁK, L.: *Počátky a vývoj města do válek husitských*. In: HOSÁK, L. – INDRA, B. – JAŠKOVÁ, M. (eds.): *Hranice: dějiny města I. Od nejstarších dob do války třicetileté*. Hranice 1969, s. 23–37.
- HRABOVÁ, L.: *Ekonomika feudální državy olomouckého biskupství ve 2. polovině 13. století*. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica*, 20, *Historica*, 6, Praha 1964.
- HRUBÝ, F.: *Severní Morava v dějinách*. Brno 1947.

- JANIŠ, D. – ŠENKÝŘOVÁ, J.: *Hranice statků a pozemků – jejich zachycení v písemných (právních) pramenech*. *Archaeologia historica*, 29, 2004, s. 193–202.
- KLIMEK, T.: *Krajiny českého středověku*. Praha 2014.
- KONEČNÝ, L.: *Glosy k olomouckým otázkám*. *Archaeologia historica*, 11, 1986, s. 103–109.
- KREPS, M.: *První hamry na území českých zemí? K problematice tzv. domašovské listiny z r. 1269*. *Z dějin hornictví a hutnictví*, 39, 1969, s. 37–43.
- KUNA, M. a kol.: *Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle*. Praha 2004.
- MACKERLE, J.: *Provincie Úsobrná*. *Severní Morava*, 2, 1957, s. 23–26.
- MACKERLE, J.: *Letopis města Jevíčka*. Brno 1958.
- MARKOVÁ, M.: *Vymezování hranic a jejich značení v přírodě ve středověku*. In: ŠIMŮNEK, R. (ed.): *Regiony – časoprostorové průsečíky?* Praha 2008, s. 98–106.
- MARKOVÁ: *Hranice – teritorium a vymezení*. In: DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. – ZELENKA, J. – ŠIMŮNEK, R. (eds.): *Historiografické a historické problémy středověku*. Praha 2016, s. 22–25, 166–169.
- MARKOVÁ, M.: *Hranice a hraničení ve středověké střední Evropě*. Praha 2017 (disertační práce).
- MARTÍNEK, J. a kol.: *Moderní metody identifikace a popisu historických cest*. Brno 2014.
- NOVÁK, J.: *Hospodářské zázemí královských měst střední Moravy ve Středověku*. Olomouc 2016 (diplomová práce).
- PINKAVA, V.: *O některých podvržených listinách kláštera Hradištského*. *Časopis Matice moravské*, 33, 1909, s. 392–400.
- PINKAVA, J.: *Dějiny města Konice I*. Konice 1993.
- PIŠTĚLÁK, J.: *Úsobrno a úsobrná provincie*. *Sborník muzea Blansko*, 2003, s. 3–21.
- PLAČEK, M.: *Město Hranice do Bílé hory*. Olomouc 2004.
- ŠÍDA, P. – PROSTŘEDNÍK, J.: *Změny v zemědělském využívání podhůří Jizerských hor ve světle archeologických a etnografických pramenů*. *Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědný sborník*, 19, 2006, s. 104–120.
- PRUCEK, J.: „... *meta que vulgo dicitur kopecz*“. *Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci*, 1972, č. 154, s. 8–10.
- RICHTER, V.: *Několik plánů z Hranic*. *Časopis společnosti přátel starožitností*, 60, 1952, s. 81–96.

- RICHTER, V.: *Krajina Moravského Třebovska*. Časopis společnosti přátel starožitností, 63, 1955, s. 40–49.
- RICHTER, V.: *Raněstředověká Olomouc*. Praha – Brno 1959.
- SCHULZ, J. – HOSÁK, L.: *Příspěvek k lokalizaci lesa Střelná*. Vlastivědný věstník moravský, 18, 1966, č. 2, s. 235–244.
- SLIVKA, M.: *Hranice v mentálním chápání středověkého člověka*. Archaeologia historica, 29, 2004, s. 9–36.
- SOKOL, P. a kol.: *Metodika terénní prostorové identifikace, dokumentace a popisu nemovitých archeologických památek*. Praha 2017.
- STARÝ, M.: *Jakub Menšík z Menštejna*. In: GÁBRIŠ, T. – HORÁK, O. – TAUCHEN, J. (eds.): *Školy, osobnosti, polemiky. Pocta Ladislavu Vojáčkovi k 65. narozeninám*. Brno 2017, s. 522–537.
- ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S.: *Kritický komentář k moravskému diplomatáři. Zpracování látky z III. svazku Bočkova moravského kodexu*. Praha 1952.
- ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S.: *Studie k českému diplomatáři*. Sborník filosofické fakulty Brněnské university, 2, 1953, č. 2–4, s. 262–307.
- ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S.: *Česká listina doby přemyslovské (Listina nižších feudálů duchovních – listina feudálů světských)*. Sborník archivních prací, 6, 1956, č. 1, s. 136–211.
- ŠLÉZAR, P.: *Sádky, kopy a výprask „na pamětnou“*. Hranice ve středověké krajině Dražanské vrchoviny. Vlastivědný věstník moravský, 59, 2007, č. 2, s. 155–161.
- ŠLÉZAR, P.: *Komunikační síť raně středověké Olomouce*. In: MARTÍNEK, J. (ed.): *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu 2018*. Vlastivědný věstník moravský. Supplementum 3. Brno 2018, s. 72–82.
- ŠTĚPÁN, V.: *Listina hradištského kláštera údajně z roku 1269*. Z dějin hutnictví, 15, 1986, s. 18–41.
- TEIGE, J.: *Zpráva o pramenech dějin kláštera Hradištského u Olomouce (až do r. 1300)*. Věstník Královské české Společnosti nauk v Praze, 12, Praha 1894 (vyd. 1895), s. 1–80.
- TEPLÝ, J.: *Příspěvek k problematice okrsku zvaného v listinných pramenech „circuitus“*. Východočeský sborník historický, 6, 1997, s. 9–32.
- THEIMER, J.: *Heimatbuch für den Bezirk Bärn*. Beroun 1930.

VELÍMSKÝ, T.: *Trans montes, ad fontes! (Přes hory k pramenům!). K roli újezdů při středověké kolonizaci středních a vyšších poloh na území severozápadních Čech.* Most 1998.

WIHODA, M.: *Benediktinská kapitola v dějinách kláštera Hradisko u Olomouce.* In: JAN, L. – OBŠUSTA, P. (eds.): *Ve stopách sv. Benedikta.* Brno 2002, s. 29–38.

WIHODA, M.: *Klášter Panny Marie a svatého Jiří ve Střelné.* Pokus o návrat k jednou již spatřenému. In: DOLEŽALOVÁ, E. – MEDUNA, P. (eds.): *Co můj kostel má, nemůže kníže odnít: věnováno Petru Sommerovi k životnímu jubileu.* Praha 2011, s. 138–144.

ZAORAL, P.: *K zakládací listině hradištského kláštera z roku 1078.* Československý časopis historický, 16 (66), 1968, č. 2, s. 275–283.

8 Summary

The possibilities of reconstruction and identification of natural and artificial boundary points, according to the written sources of the Hradisko monastery, have shown that in the field it is still possible to find both natural boundary points and artificial hills (kopce).

For the area, that offers the greatest potential in the future, can be considered the entire northern part of the Drahaný Highlands, the so-called Upper Manor of the Hradisko Monastery. As it is a territory with a significant proportion of forest stands, there is a likelihood of preservation of the border signs the highest. On the opposite side of the imaginary scale stands Olomoucko, where the chances to find border signs are very low. The simple identification of the place names is also problematic.

Within the field survey, I managed to find and document a total of 27 border hills (kopce) in the field. Only three of them were in a territory that describes written sources as the Domašov and Laš'any forests. The remaining objects were on a line that separated the monastery's estates on one side and Konice and Lešany on the other. In general, the boundary hills (kopce) recognized by me can be characterized as objects made up of stones, clay, or a combination of both. Two basic categories can be observed in size. The first with a base diameter of objects of about 5 m and a height of up to 1.5 m. The second with a base diameter of 10–15 m and a height of 1.8 to 2.2 m.

Has also been proven the habit of inserting witnesses (*signa oculata*) into objects. It is documented by archaeological research of the border hill (kopce) in the cadastral area of Domašov u Šternberka in 1977, and by the material that I found in one of the damaged border signs in the cadastral territory of Moravský Beroun.

The research carried out clearly showed how high the boundary and borderline potential of the field research (archeology) and the analysis of written sources (history). In the future, we need to focus on the documentation of other border objects. These are damaged in the forest environment not only by natural elements but especially by the current extensive logging caused by bark beetle calamity.